

ORTA SAKARYA VADİSİ RAPORU

İçindekiler

1.	Sunuş	4
1.1.	Giriş.....	4
1.2.	Orta Sakarya Vadisi Çalışma Ekibi.....	5
1.3.	Çalışmanın Amacı	5
1.4.	Çalışmanın Yöntemi.....	11
2.	Orta Sakarya Vadisi Genel Durum	12
2.1.	Nüfus	12
3.	Orta Sakarya Vadisinin Tarımsal Yapısı.....	18
3.1.	Arazi Kullanımı	18
4.	Orta Sakarya Vadisi Bölgesinde Tarımsal Üretim	22
4.1.	Bitkisel Üretim	22
4.1.1.	OSV Bölgesinde Başlıca Bitkisel Ürünler.....	22
4.1.2.	OSV Bölgesinde Seracılık	35
4.1.3.	Seracılığın Türkiye Geneli İle Karşılaştırılması	41
4.1.4.	İlçelerin İhtiyaçları	48
5.	Bilecik İlinin Tarım ve Gıda İhracatı	52
6.	GZFT Analizi	53
7.	Bilecik Hal Potansiyeli.....	55
8.	Sonuç.....	59
9.	Yararlanılan Kaynaklar.....	61
10.	Ekler.....	62

ŞEKİLLER

Şekil 1.	Orta Sakarya Vadisi Haritası.....	4
Şekil 2.	TR41 Bölgesindeki İlçelerin Toplam Nüfuslarının Dağılımı (2014)	13
Şekil 3.	TR41 Bölgesi'nin Yıllara Göre Nüfus Eğilimi (2011-2014).....	13
Şekil 4.	TR41 Bölgesindeki İlçelerin Nüfus Artış Hızları (2013- 2014)	14
Şekil 5.	Genç Bağımlılık Oranlarının Değişimi (2011, 2014)	15
Şekil 6.	Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (2011, 2014)	16
Şekil 7.	İlçelerin Nüfus Piramitleri, 2014	17
Şekil 8.	Bilecik ve Eskişehir'de Tarım Alanlarının Kullanımı, 2013	19
Şekil 9.	Bilecik İli Tarım Alanları 2010-2013.....	20
Şekil 10.	Eskişehir İli Tarım Alanları 2010-2013	21
Şekil 11.	Orta Sakarya Vadisi İlçeleri Tarım Alanları, 2013	22
Şekil 12.	Başlıca Tahıl Ürünlerinin İlçelere Göre Dağılımı, 2013	24
Şekil 13.	Başlıca Sebzelerin İlçelere Göre Dağılımı, 2013	27
Şekil 14.	Yıllara göre OSV Bölgesinde sebze ekilen alanların değişimi,2009-2013, Dekar	29

Şekil 15. Söğüt, Sarıcakaya ve Mihalgazi İlçelerindeki Sebze Ekim Alanlarının Değişimi, 2009-2013, Dekar	30
Şekil 16. Başlıca Meyvelerin İlçelere Göre Dağılımı, 2013	32
Şekil 17. Şekil 16. Yıllara göre OSV Bölgesinde Toplu Meyvelik Alanlarının Değişimi,2009-2013, Dekar	34
Şekil 18. OSV İlçeleri Örtüaltı Tarım Alanları Değişimi 2010-2013	40
Şekil 19. Örtüaltı Sebze Üretim Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı, 2013	40
Şekil 20. Örtüaltı Üretim Alanları Sıralaması, 2013	42
Şekil 21. Türkiye ve OSV Bölgesinde Örtüaltı Sebze Üretim Miktarlarının Değişimi, 2009-2013 (Ton)	44
Şekil 22. Yıllara Göre Örtüaltı Domates Üretimi (2009-2013) ve Önemli Üreticiler(2013), Bin Ton	45
Şekil 23. Yıllara Göre Örtüaltı Hıyar Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013), Bin Ton	45
Şekil 24. Yıllara Göre Örtüaltı Kıvırcık Marul Üretimi, 2009-2013, ve Önemli Üreticiler(2013) Ton	46
Şekil 25. Yıllara Göre Örtüaltı Roka Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013) Ton	47
Şekil 26. Yıllara Göre Örtüaltı Taze Soğan Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013) Ton	47
Şekil 27.OSV Bölgesi GZFT Analizi	54
Şekil 28.Bursa Hali.....	57
Şekil 29.Bursa Hali İçinden Görüntüler	58
Şekil 30.TR41 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması	71
Şekil 31.Orta Sakarya Vadisi.....	81

TABLULAR

Tablo 1. Orta Sakarya Vadisi Ekonomik Gelişme Çalışma Ekibi	5
Tablo 2. Orta Sakarya Vadisi Çalışması Kapsamında Yapılan Toplantı ve Çalıştaylar	5
Tablo 3.Temel Demografik Göstergeler, 2014	12
Tablo 4.İlçelere Göre Genç Nüfusun Toplam İlçe Nüfusa Oranı ve Genç Bağımlılık Oranları, 2014	14
Tablo 5.İlçelere Göre Yaşlı Nüfusun Toplam İlçe Nüfusa Oranı ve Yaşlı Bağımlılık Oranları, 2014	16
Tablo 6. OSV İlçeler Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Toplam Üretimi (Ton), 2013	23
Tablo 7. OSV İlçeler Sebze Toplam Üretimi (Ton), 2013	25
Tablo 8. OSV Bölgesindeki Sebze üretimi miktarları (Ton) ve Ülke üretimi içindeki payları, 2013	27
Tablo 9. OSV İlçeler Meyve Toplam Üretimi (Ton), 2013	31
Tablo 10. OSV Bölgesindeki Meyve Üretim Miktarları (Ton) ve Ülke Üretimi İçindeki Payları, 2013	32
Tablo 11. Türkiye’de Örtüaltı Kayıt Sistemine Kayıtlı Toplam Örtüaltı Alanı, 2013	37
Tablo 12.Türkiye’de Sera Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı 2010-2013.....	37
Tablo 13. OSV İlçelerinde Sera Alanları, 2013	37
Tablo 14.Bilecik İli Örtüaltı Yetiştiriciliğinin İlçeler Üzerinden Dağılımı	38
Tablo 15. 30-31 Aralık 2014 - 13 Ocak 2015 Tarihleri Arasında Bilecik İlinde Meydana Gelen Afete İlişkin Bilgiler	39
Tablo 16. OSV Sebze Sera Alanları Üretim Miktarı, 2013	41
Tablo 17. OSV İlçelerde Örtüaltı Sebze Üretimi, 2013.....	41
Tablo 18. Örtüaltı Üretiminin Yoğun Olarak Yapıldığı İllerin Örtüaltı Alanları, 2013.....	42

Tablo 19. Bilecik İli Örtüaltı Tarım Alanı Ülke ve TR41 Bölgesi Karşılaştırması 2010-2013 .	43
Tablo 20. Bilecik İli Örtüaltı Tarım Alanı 2010-2013.....	43
Tablo 21. Eskişehir İli Örtüaltı Tarım Alanı	43
Tablo 22. Örtüaltı Sebze Üretimine Karşılaştırması OSV Bölgesi ve Türkiye (Ton).....	44
Tablo 23. İlçelerin Sorunları Özet Tablosu.....	52
Tablo 24. Bilecik İhracatçı Firmaların Kanuni Merkezleri Bazında Sektör İhracat Performansı (1000 \$).....	52
Tablo 25. Orta Sakarya Vadisi Ekonomik Gelişme Çalışması kapsamında yapılan toplantı katılımcıları	62
Tablo 26. 2014 Yılı Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Destek Almaya Hak Kazanan Proje Listesi	68
Tablo 27. 2015 Yılı Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programları Sera Proje Başvuruları.....	69

EKLER LİSTESİ

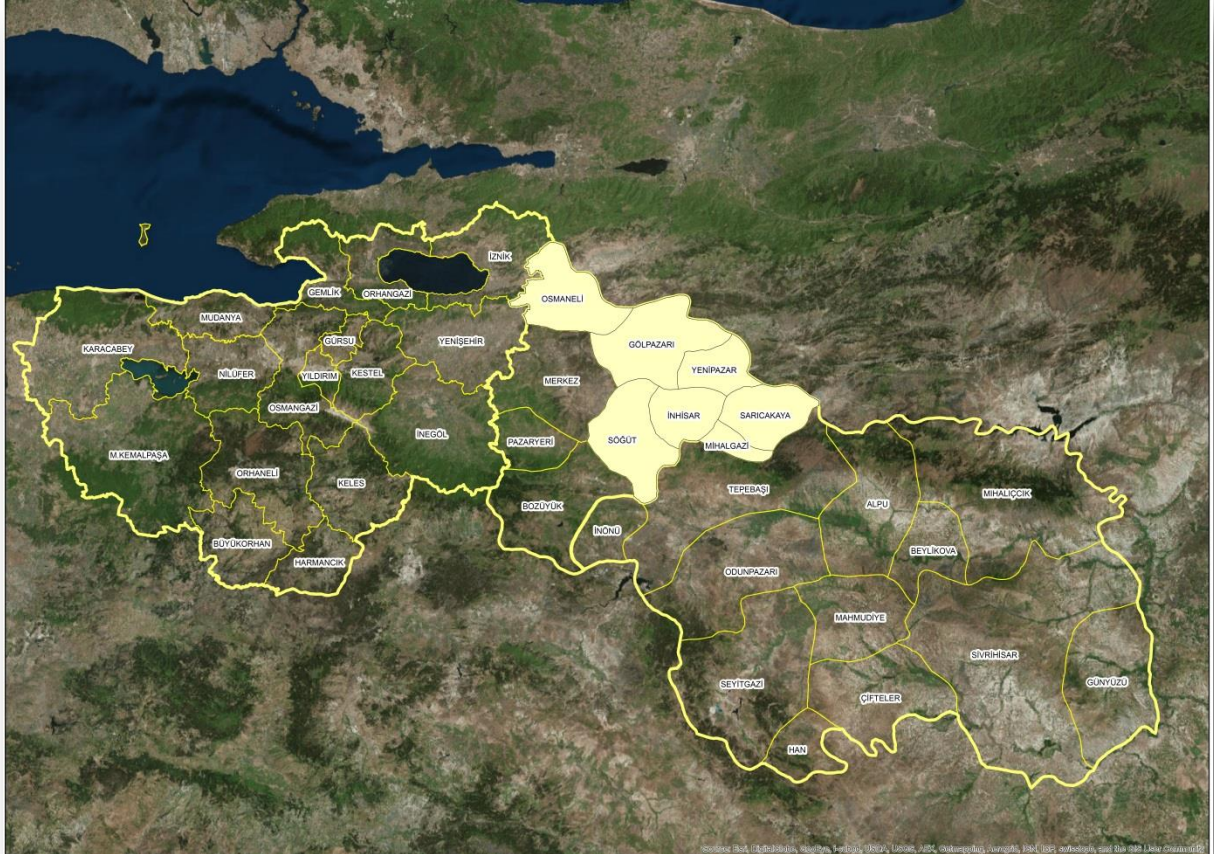
Ek 1. Teşekkür Listesi	62
Ek 2. BEBKA Kırsal Kalkınma Destekleri.....	68
Ek 3. TR41 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması	71
Ek 4. Örtüaltı Üretimine Yönelik Verilen Destekler.....	72
Ek 5. Türkiye Toptancı Hal Listesi	75
Ek 6. Orta Sakarya Vadisi Haritası	81
Ek 7. İlçe Raporları	82

1. Sunuş

1.1. Giriş

Nehir havzalarında suyun ayırım çizgisinden denize aktığı noktaya, kapalı havzalarda ise suyun toplandığı nihai noktaya göre suyun toplanma alanına havza denilmektedir. Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın 20.05.2015 tarih ve 29361 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Havza Yönetim Heyetlerinin Teşekkülü, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Tebliği ekine göre, ülkemizde 25 adet havza bulunmaktadır. Bu havzalardan Sakarya Havzası Bilecik, Bursa, Bolu, Kocaeli, Eskişehir, Kütahya, Konya, Afyonkarahisar, Ankara ve Sakarya illerinden oluşmaktadır. Orta Sakarya Vadisi ise Bilecik'in Gölpazarı, İnhisar, Yenipazar, Söğüt ve Osmaneli ile Eskişehir'in Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinden oluşmaktadır. Sakarya nehri boyunca uzanan bu ilçeler mikroklima özellikleri nedeniyle özellikle örtüaltı tarımda bölgede ön plana çıkmaktadır.

Şekil 1. Orta Sakarya Vadisi Haritası

1.2. Orta Sakarya Vadisi Çalışma Ekibi

Tablo 1. Orta Sakarya Vadisi Ekonomik Gelişme Çalışma Ekibi

Adı Soyadı	Unvanı	Kurumu
Jülide ALAN	Planlama, Programlama ve Koordinasyon Birim Başkanı	BEBKA
Erhan ÖZTÜRK	Program Yönetimi Birim Başkanı	BEBKA
Serhat KARASUNGUR	Uzman	BEBKA
Elif BOZ	Uzman	BEBKA

Tablo 2. Orta Sakarya Vadisi Çalışması Kapsamında Yapılan Toplantı ve Çalıştaylar

İl Adı	İlçe/Kurum Adı	Toplantı Tarihi
Bilecik	• Bilecik Ziraat Odası	14.01.2015
	• Bilecik İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	
	• Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi- Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi	
Eskişehir	• Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	15.01.2015
	• Devlet Su İşleri (DSİ) 3. Bölge Müdürlüğü (Eskişehir)	
	• Eskişehir Osmangazi Üniversitesi (ESOGÜ) Ziraat Fakültesi	
	• Eskişehir Sebze ve Meyve Hali (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi- Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı- Hal Şube Müdürlüğü)	
Bilecik	• Osmaneli	09.03.2015
Bilecik	• Gölpazarı	10.03.2015
Eskişehir	• Mihalgazi	12.03.2015
Eskişehir	• Sarıcakaya	13.03.2015
Bilecik	• Söğüt	16.03.2015
Bilecik	• İnhisar ve Yenipazar	17.03.2015
Bursa	• Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü	28.04.2015

1.3. Çalışmanın Amacı

Orta Sakarya Vadisi (OSV) Bilecik'in Gölpazarı, İnhisar, Yenipazar, Söğüt ve Osmaneli ile Eskişehir'in Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinden oluşmaktadır. Sakarya nehri boyunca uzanan bu ilçeler mikroklima özellikleri nedeniyle özellikle örtüaltı tarımda bölgede ön plana çıkmaktadır.

TR41 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı'na göre, Bilecik merkez ilçe ve Orta Sakarya Vadisi'nde bulunan ve mikroklima bölgesi olan Osmaneli ilçesi tarımsal üretim anlamında da önemli bir

potansiyeye sahiptir. Ürün bazında Osmaneli’nde karpuz, domates şeftali ve Bilecik Merkez’e bağlı tarım alanlarında ise kiraz, domates, karpuz, kavun ön plandadır. Buna istinaden, Osmaneli ilçesi Mekânsal Gelişme Şemasında tarımsal gelişme odağı olarak belirlenmiştir.

Rapor ekinde yer alan Mekânsal Gelişme Şemasına göre Gölpazarı-Yenipazar-İnhisar-Söğüt-Mihalgazi-Sarıcakaya ilçeleri tarımsal gelişme odakları olarak belirlenmiştir. Bilecik ilinde Yenipazar ilçesi Hayvancılık Öncelikli Gelişme Alanı olarak belirlenmiştir. Buna istinaden, ilçede bitkisel üretime ek olarak hayvancılığın geliştirilmesi planlanmıştır. Tarımsal gelişme odağı olarak da tanımlanan Bilecik ili Gölpazarı ilçesinde tarımsal sanayi geliştirilecektir. Seracılık (örtüaltı üretim) Söğüt, İnhisar ve Çaltı (Söğüt’e bağlı belde) bölgelerinde yaygındır. Mihalgazi ilçesinin iklimsel farklılığı, tarımda da ürün yelpazesinin diğer birçok ilçeye göre çok çeşitli olmasına olanak vermektedir.

Mekânsal Gelişme Şeması kapsamında Bilecik ilinde Sakarya Vadisi civarında yer alan ve tarımsal gelişme odakları olan Yenipazar, Gölpazarı, İnhisar ilçeleri ile komşuluk ilişkileri bulunan Eskişehir ili Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçeleri Kırsal Kalkınma Bölgesi olarak tanımlanmıştır. Kırsal bölgelerden giderek artmakta olan göçün önlenmesi amacıyla kırsal tarımsal üretim turizmle entegre edilerek karlılığı artırılacak, hizmet sektörü ve sosyal hizmet altyapısı geliştirilecektir.

Tarım dışında alt bölgede kırsal turizm geliştirilebilir. Yenipazar, Gölpazarı ve İnhisar ilçelerinin arasında kalan Harmankaya Kanyonu 2012 yılında tabiat parkı ilan edilmiştir. Ayrıca Söğüt turizm açısından tarih-kültür turizmi gelişme alanıdır. Mihalgazi ilçesinin en büyük turizm potansiyeli Sakarılıca Köyü’nde bulunan termal kaynaklardır ve turizm merkezi ilan edilmiştir.

İl merkezlerinde yoğunlaşan turizm konaklama altyapısı nedeniyle kırsal bölgelerin sadece günübirlik ziyaret edilmesinin önüne geçmek için kırsal bölgelerde ev pansiyonculuğu, kamp alanları gibi alternatif konaklama imkânlarının geliştirilecektir. Turizm talebini geliştirmek ve kırsal ekonomik altyapıyı güçlendirmek için ticari değeri olan el sanatları ürün üretimi ve ürünün doğrudan tüketiciye ulaştığı agroturizm öncelikli olarak ele alınacaktır. Kırsal Kalkınma Bölgelerinde ormancılık gibi tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin geliştirilerek ekonomik çeşitliliğin artırılması, ayrıca eğitim, sağlık, sosyal donatı, ulaşım ve altyapı eksikliklerinin giderilerek yaşam kalitesinin artırılması planlanmaktadır.

Alt bölgenin en büyük sorunu yaşlanmadır. Genç nüfusun kent merkezlerine göç ettiği gözlemlenmiştir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine ve personeline erişilebilirlik kent merkezine göre

düşüktür. Gençleri alt bölgede tutmak için alt bölgede eğitim olanaklarının artırılması ve sosyal faaliyetlerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Kırsal yerleşimlerde konut alanında sorunlar bulunmaktadır. Konut kaliteleri düşük olup talebi karşılayacak yeni konut alanları üretilmemektedir. Alt bölgede sağlanan kanalizasyon hizmetleri, içme suyu tesislerinin kapasitesi ve kalitesi yeterli değildir. Alt bölgedeki ilçelerin hiçbirinde atık su arıtma tesisi bulunmayıp alt bölge genelinde düzenli depolama tesisi ihtiyacı bulunmaktadır.

Gölpazarı ilçesinde yerleşim yerinden kaynaklı evsel atık suları ile sanayi kaynaklı atık suların arıtılmamasına ve Karasu çayına yapılan doğrudan deşarja bağlı kirlilik problemi yaşanmaktadır. İlçedeki mermer işletmelerinin sanayi kaynaklı atık suların ortaya çıkmasındaki rolü büyüktür. Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde ise Sakarya Nehri'nin kirlenmesi ve ilçede altyapıyla ilgili eksiklikler çevre konusunda göze çarpan eksikliklerdir.

TR41 Bölge Planı'na göre, alt bölgeye ilişkin uygulamaya yönelik tedbir ve alt tedbirler aşağıdadır:

Ekonomik Gelişme

Tedbir 1 Tarım ve hayvancılığın ve tarım dışı ekonomik faaliyetlerin geliştirilmesi

Alt Tedbir 1. Süt üretiminin niteliğini geliştirecek soğuk zincir ve ambalajlama tesislerinin kurulması

Alt Tedbir 2. Alt bölgede tarımsal ürünler için soğuk hava deposu kurulması

Alt Tedbir 3. Süt üretiminin artırılmasını sağlayacak örgütlenmelerin (kooperatif, birlik vb.) desteklenmesi

Alt Tedbir 4. Söğüt OSB'deki altyapı çalışmalarının tamamlanarak OSB'nin aktif hale getirilmesi

Alt Tedbir 5. Mevcut OSB'ler dışında tarımsal sanayi ve gıda ihtisas sanayi bölgelerinin geliştirilmesi

Alt Tedbir 6. Alt bölgedeki yenilenebilir enerji potansiyelinin değerlendirilmesi

Alt Tedbir 7. Alt bölgede organik tarım, iyi tarım uygulamaları ve örtüaltı tarımın geliştirilmesi

Alt Tedbir 8. Söğüt ilçesinde atıl durumda olan seramik firmaların aktif hale getirilmesi

Alt Tedbir 9. Gölpazarı ilçesinde tavukçulukta yerel kesim ve sanayi işbirliği sağlanması

Alt Tedbir 10. Yenipazar ilçesinde tarım ve hayvancılık sektörlerinin geliştirilmesi ve rüzgâr potansiyelinin ortaya konularak, enerji üretiminin desteklenmesi (Esenköy civarı)

Alt Tedbir 11. İnhisar ilçesinde organik tarımın özendirilmesi ve geliştirilmesi, ayrıca arıcılık ve seracılığın geliştirilmesi, ilçede öne çıkan nar üretimine paralel olarak nar suyu üretimine yönelik sanayi yatırımlarının çekilmesi

Alt Tedbir 12. Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinin mikroklima iklimi sebebi ile sebze meyve yetiştiriciliği ve organik tarım yapılabilme potansiyelinin değerlendirilmesi, meyve suyu üretimine yönelik sanayi yatırımlarının çekilmesi

Alt Tedbir 13. Sakarya vadisinde yer alan alt bölgede ürün çeşitliliğinin artırılması, tuzluluk oranı yüksek olmasından dolayı sulama sistemlerinin geliştirilmesi

Alt Tedbir 14. Söğüt ilçesi (Tuzaklı köyü) ve Sarıcakaya ilçesinde ipekböcekçiliğinin önemli bir gelir kaynağı olması sebebi ile ipekböceği yetiştiriciliğinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, ipekböceğinin yetiştirilip kaynağında işlenmesinin ve ürün elde edilmesinin sağlanması

Alt Tedbir 15. Alt bölgede hayvancılığın geliştirileceği alanlarda yem fabrikaları kurulması

Alt Tedbir 16. Alt bölgedeki Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinin mikroklima iklim tipinden istifade edilerek kent peyzaj bitkileri yetiştirilmesinde ve park-bahçe bitki üssü olarak devreye alınmasına yönelik planlar yapılması

Tedbir 2 Yerel markaların oluşturulması ve tanıtılması

Alt Tedbir 1. Bir mikroklima bölgesi ve büyük şehir merkezlerine yakın bir bölge olan alt bölgenin tarım ve hayvancılık merkezi olması yönünde markalaşma çalışmalarının yapılması, bölgede yetişen nar, kiraz, domates gibi bölgeye özgü türleri olan tarımsal ürünlerin tanıtımının yapılması

Alt Tedbir 2. Tarihi ve kültürel bir merkez olan Söğüt ilçesine özel markalaşma ve tanıtım çalışmalarının yapılması, Türkiye’de ulusal düzeyde bir etkinlik olan Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri’nin daha geniş kitlelere tanıtılması için gerekli tanıtımların yapılması

Alt Tedbir 3. Yerel üretici örgütlerin ve kooperatiflerin bir araya gelerek yerel markaları tanıtması ve pazarlaması, üreticilerin bu yönde strateji geliştirmesi için eğitimlerin verilmesi

Tedbir 3 Yöredeki doğa ve kültür turizmi potansiyelinin ortaya çıkarılması

Alt Tedbir 1. Harman kaya Kanyonu ve Tabiat Parkının turizme kazandırılması için dağ yürüyüşü parkuru ve benzeri turizm altyapı çalışmalarının yapılması

Alt Tedbir 2. Söğüt Kültür ve Tarih Turizmi Gelişme Alanı’nın bütün olarak ele alınıp açık hava müzesi ya da panoramik müze tarzında alt yapı çalışmalarının yapılması

Alt Tedbir 3. Söğüt'te bulunan Ertuğrul Gazi ve Dursun Fakih türbeleri, Hamidiye Külliyesi, Kuyulu Mescit, Çelebi Mehmet Camii, Kaymakam Çeşmesi gibi tarihî ve kültürel varlıkların tanıtımının yeterli düzeyde yapılması

Alt Tedbir 4. İnhisar ilçesi Çaltı ve Mihalgazi Sakarılıca köyündeki termal kaynakların turistik değer olarak daha etkin şekilde tanıtımının sağlanması ve gerekli altyapı çalışmalarının yapılması

Alt Tedbir 5. Sarıcakaya ilçesindeki kış turizmi, mağara turizmi ve su sporları potansiyelinin değerlendirilerek turizme kazandırılması

Alt Tedbir 6. Gölpazarı'nda bulunan Mihalgazi Hanı (Taşhan), Mihalgazi Camii ve Hamamı ve Frigler döneminde kalma Gordion kaya mezarının değerlendirilerek turizme kazandırılması

Alt Tedbir 7. Alt bölgenin Geyve ve Taraklı'dan Nallıhan ve Beypazarı'na uzanan Orta Sakarya Vadisi içerisindeki turizm destinasyonuna dâhil olması ve kırsal turizmin geliştirilmesi

Alt Tedbir 8. Alt bölgede ipekböcekçiliğinin yerel marka oluşturulması konusunda geliştirilmesi, yetiştiricilik, dokumacılık ve ürün üretimi konusunda kurslar verilmesi

Sosyal Gelişme

Tedbir 1 Sosyal altyapının, eğitim ve sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi

Alt Tedbir 1. Gençlerin kent merkezine göçünü önlemek ve alt bölgede kalmasını sağlamak için kırsalda ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi

Alt Tedbir 2. Eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin geliştirilmesi için fiziksel altyapının geliştirilmesi ve personel sayısının artırılması

Alt Tedbir 3. Köylerden gelen ortaöğretim öğrencilerine yönelik kullanılabilir yurt imkânlarının oluşturulması

Alt Tedbir 4. Sosyal donatıların sayısının artırılması

Alt Tedbir 5. İlçelere özgü şenlik, festival ve benzeri sosyal etkinlikler yoluyla ilçelerde sosyal canlılığın artırılması

Çevre ve Mekânsal Gelişme

Tedbir 1 Afete yönelik tedbirlerin alınması

Alt Tedbir 1. Derece deprem kuşağında yer alan Gölpazarı ilçesinde ve 2. derece deprem kuşağında yer alan Söğüt, Yenipazar, İnhisar Sarıcakaya ve Mihalgazi ilçelerinde bulunan yerleşim alanlarında detaylı yapı analizleri yapılarak afet riskli alanlarda mevcut duruma ait veri tabanının oluşturulması

Alt Tedbir 2. Alt bölgede yapılacak envanter çalışması sonrası afet risklerine karşı dayanıksız olduğu tespit edilen yapıların dönüşümünün/ rehabilitasyonunun sağlanması ve eylem planlarının hazırlanması

Tedbir 2 Çevre illerden merkeze, merkezden ilçelere ve ilçelerin birbirleriyle ve beldeleri ile olan öncelikli bağlantı yollarının iyileştirilmesi ve ilçelere erişilebilirlik süresinin kısaltılması

Alt Tedbir 1. Çevre illerle bağlantı yollarının iyileştirilmesi kapsamında Söğüt-Eskişehir, Gölpazarı-Bolu, İnhisar-Eskişehir bağlantılarının güçlendirilmesi

Alt Tedbir 2. İlçelerin birbirleriyle ve beldeleri ile olan öncelikli bağlantı yollarının iyileştirilmesi kapsamında öncelikle; Bilecik Merkez-Söğüt, Bozüyük Merkez-Söğüt, Söğüt-Çaltı üzerinden İnhisar, Vezirhan-Gölpazarı, Gölpazarı-Yenipazar ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi

Alt Tedbir 3. Eskişehir kent merkezinden Sarıcakaya'ya giden yol bağlantısı ile Sarıcakaya- Söğüt, Yenipazar-İnhisar, Sarıcakaya-Nallıhan bağlantısının güçlendirilmesi

Alt Tedbir 4. Orta Sakarya Alt Bölgesi'nden tarımsal ürünlerin İstanbul'a gönderilmesini kolaylaştırmak için ulaşım bağlantılarının güçlendirilmesi, ayrıca kışın İnhisar ve Eskişehir arasındaki yolun kapanmasını engelleyici tedbirler alınması

Alt Tedbir 5. Köy yollarının her mevsim erişilebilir olacak şekilde geliştirilmesi ve köy yollarının afetlerden korunması ve standardının yükseltilmesi

Tedbir 3 Çevre kirliliğinin kontrol altına alınarak çevresel sürdürülebilirliğin artırılması, doğal yapının korunması ve altyapının geliştirilmesi

Alt Tedbir 1. Orman yönünden zengin olan alt bölgede orman yangınları konusunda önlemler alınması

Alt Tedbir 2. Alt bölgenin ihtiyacını karşılayacak düzenli depolama tesisi yapılması

Alt Tedbir 3. Alt bölgede yer alan tüm ilçelere atık su arıtma tesisi yapılması

Alt Tedbir 4. Alt bölgedeki ilçelerde sürdürülen madencilik faaliyetlerinin ormanlık alanları tahrip etmesinin önleyici tedbirler alınması

Alt Tedbir 5. Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde iklimsel farklılığı ve güneş alma süresinin uzunluğu nedeni ile ilçede yenilenebilir enerji üretimi potansiyelinin değerlendirilmesi ve gerekli fizibilite çalışmalarının yapılması

Alt Tedbir 6. Gölpazarı ve İnhisar ilçelerinde rüzgâr enerjisi potansiyelinin tespiti ve değerlendirilmesine yönelik fizibilite çalışmalarının yapılması

Alt Tedbir 7. Alt bölgedeki ilçelerin kanalizasyon sistemi ve içme suyu tesislerinin yenilenmesi

Alt Tedbir 8. Alt bölgedeki ilçelerde yöre halkının yaşam kalitesini artırmak amacıyla yeni konut alanlarının geliştirilmesi ve mevcut konut alanlarının altyapılarının yenilenmesi

Bölge Planı'nda belirlenen tedbir ve öncelikler doğrultusunda, Orta Sakarya Vadisinde üretilen tarım ürünlerinin daha katma değerli hale getirilmesi ve Bilecik merkezde kurulması planlanan bir halin ilçelerdeki üretim ve pazarlama olanaklarını ne yönde etkileyeceği ile ilgili görüşmeler yapılmış, bu görüşmelerin neticesinde elde edilen veriler rapor haline getirilmiştir. Bu kapsamda mer'i mevzuat incelenmiş, Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin hal tecrübesi örneği ile Bilecik ilinin ihtiyaçları karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda yoğunluklu olarak Bilecik ilçelerini kapsayan Orta Sakarya Vadisi bölgesi için hazırlanan bu rapor yapılması planlanan yatırımlar için mevcut durumu ortaya koymaktadır.

1.4. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın hazırlık sürecinde ikincil veri kaynaklarından veri toplanmıştır. Orta Sakarya Vadisi kapsamındaki ilçelerde, özellikle bu ilçelerin çoğunu oluşturan Bilecik ilinde tarım sektörünün genel yapısı ortaya konmuş, Orta Sakarya Vadisi alt bölgesi için kapsamlı ihtiyaç analizi yapılması, imkân ve olanakların detaylı belirlenebilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. Bu çerçevede, öncelikle il merkezlerindeki ilgili müdürlükler, kamu kurumları ve ilgili üniversite bölümleri ile görüşmeler yapılmıştır. Bununla beraber Orta Sakarya Vadisi'ni oluşturan her ilçede çalıştay yapılması planlanmıştır. Çalışmaya ilçelerden kaymakamlık, belediye, ziraat odaları, ilgili il müdürlükleri, kooperatifler, birlikler, üniversite ve özel sektör temsilcileri davet edilmiştir. Bu çalıştaylarda OSV çalışması ile ilgili sunum gerçekleştirilmiş ve sonrasında da ilçe ihtiyaçları tartışılmıştır. İhtiyaçlar tarım, hayvancılık, turizm ve ulaşım olarak gruplandırılmış ve çalıştay sonrasında ilçe raporları hazırlanmıştır.

Bu çalışmalarla birlikte TR41 Bölgesi'nde faaliyet gösteren Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı Bursa Hali'nde işleyiş ve mevzuat konusunda bilgi almak için ilgili Şube Müdürlüğü'ne ziyaret gerçekleştirilmiştir. Mer'i mevzuatın işlerliği ve ilgili Bakanlığın yeni hal yasası ile ilgili amaçlanan Avrupa Birliği standartları konusunda bilgi alınmıştır.

Tüm görüşmelerin neticesinde hazırlanan bu rapor ve eklerinde yer alan ilçe raporları OSV bölgesi için hal gereksinimi ile ilgili bölgedeki paydaşların görüşlerini yansıtmaktadır.

2. Orta Sakarya Vadisi Genel Durum

2.1. Nüfus

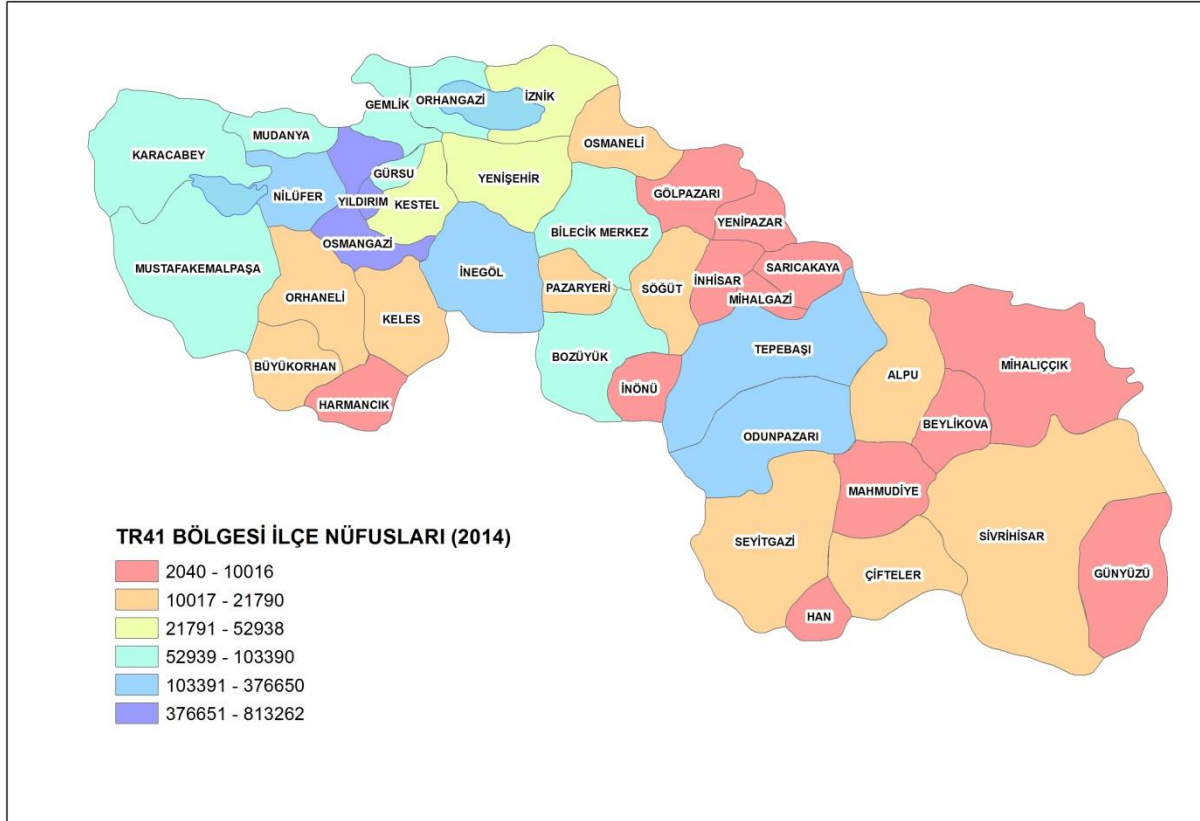
Tablo 3. Temel Demografik Göstergeler, 2014

	Gölpazarı	İnhisar	Osmaneli	Söğüt	Yenipazar	Mihalgazi	Sarıcakaya	Eskişehir	Bilecik	TR 41	Türkiye
Toplam Nüfus (kişi)	10.016	2.610	20.934	19.785	3.106	4.412	5.610	812.320	209.925	3.809.784	77.695.904
Nüfus Yoğunluğu (km²'ye düşen kişi sayısı)	17	8	41	37	10	34	15	59	49	133	101
Toplam Yaş Bağımlılık Oranı	60,2	72,7	44,1	40,4	64,7	52,5	52,1	39,4	42,2	42,4	47,6
Yıllık nüfus artış hızı (binde)	-7,9	-72,8	-12,4	-7,7	-50,2	236,4	93,0	15,6	5	15,93	13,3
TR41 İlçe Kalkınma Endeksi Sıralaması (2012)	27	25	18	19	34	33	31				
Ortanca (medyan) Yaş	46,7	51,2	35,2	35,6	49,7	41,5	43,0	35,8	35,1	34,1	30,7

Kaynak: TÜİK Bölgesel Göstergeler, TÜİK, TR41 İlçe Kalkınma Endeksi 2012

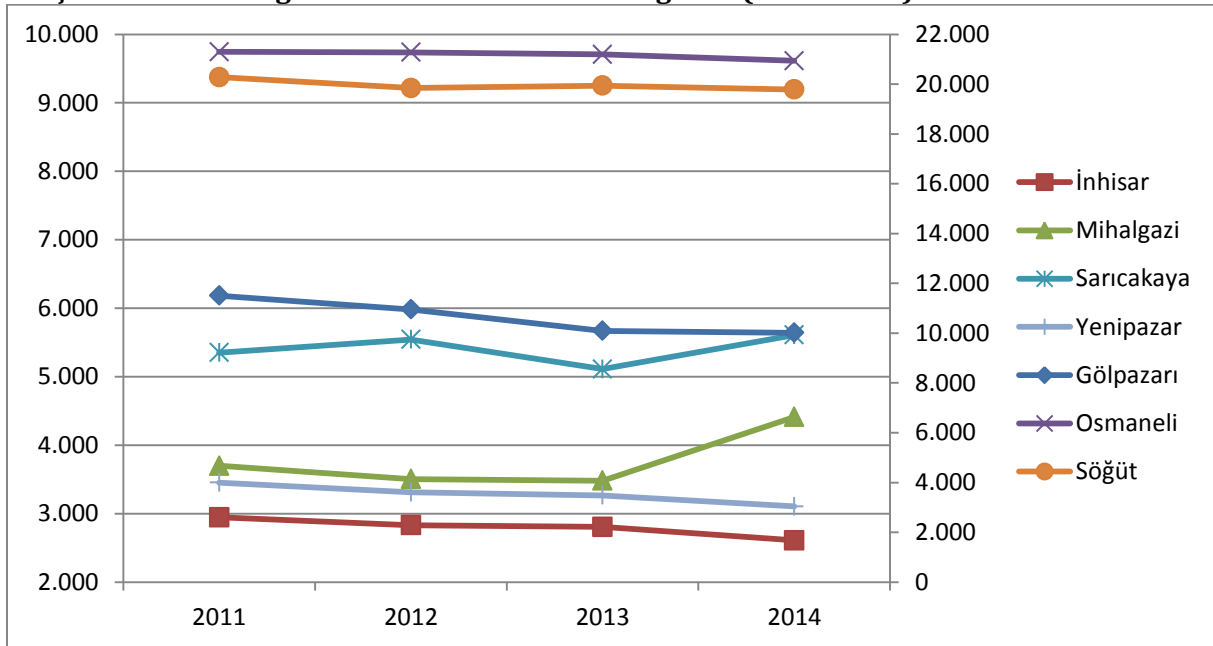
OSV bölgesi ilçelerinin nüfusu incelendiğinde en fazla nüfusa sahip olan ilçelerin sırasıyla Osmaneli, Söğüt ve Gölpazarı olduğu görülmektedir. Birçok sanayii kuruluşun bulunduğu, birer yüksekokulun da faaliyet gösterdiği, ulaşım imkânlarının diğer ilçelere göre daha iyi durumda olduğu Osmaneli ve Söğüt ilçeleri OSV bölgesi nüfusunun %61,3'ünü barındırmaktadır. Bölgedeki en az nüfusa sahip olan ilçeler ise ekonomik yaşantının sadece tarımsal faaliyetler ile sınırlı olduğu ve ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu İnhisar, Yenipazar, Sarıcakaya ve Mihalgazi, ilçeleri olduğu görülmektedir. Sosyoekonomik gelişmişlik bakımından da daha iyi konumda bulunan Osmaneli ve Söğüt ilçelerinde yaş ortalaması daha düşük iken, diğer ilçelerde nüfusun daha yaşlı olduğu görülmektedir.

Şekil 2. TR41 Bölgesindeki İlçelerin Toplam Nüfuslarının Dağılımı (2014)

Kaynak: TÜİK ADNKS verileri kullanılarak BEBKA tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 3. TR41 Bölgesi'nin Yıllara Göre Nüfus Eğilimi (2011-2014)

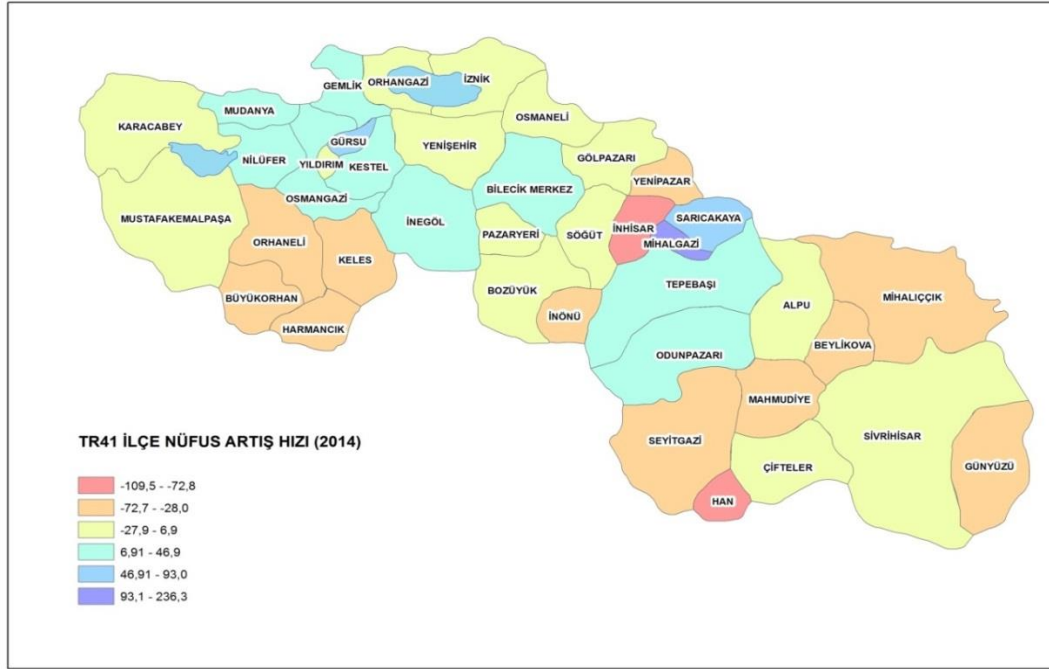

Kaynak: ADNKS 2011-2014 yılları

Not: Sağ eksen Osmaneli, Söğüt ve Gölpazarı ilçelerini göstermektedir.

2011 ile 2014 yılları arası OSV bölgesi ilçelerinin nüfus eğilimleri incelendiğinde; en az nüfusa sahip ve ekonomik faaliyetlerin tarımla sınırlı olduğu iki ilçe olan İnhisar ve Yenipazar'ın nüfuslarının hızla azalmaya devam ettiği görülmektedir. Nüfus azalış hızı en yüksek olan ilçe İnhisar ilçesidir. Nüfusu son yıllarda azalan bir diğer ilçe Gölpazarı iken, Sarıcakaya ve Mihalgazi ilçelerinin nüfuslarının ise son dönemde artmakta olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 4. TR41 Bölgesindeki İlçelerin Nüfus Artış Hızları (2013- 2014)

Kaynak: TÜİK ADNKS verileri kullanılarak BEBKA tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4.İlçelere Göre Genç Nüfusun Toplam İlçe Nüfusa Oranı ve Genç Bağımlılık Oranları, 2014

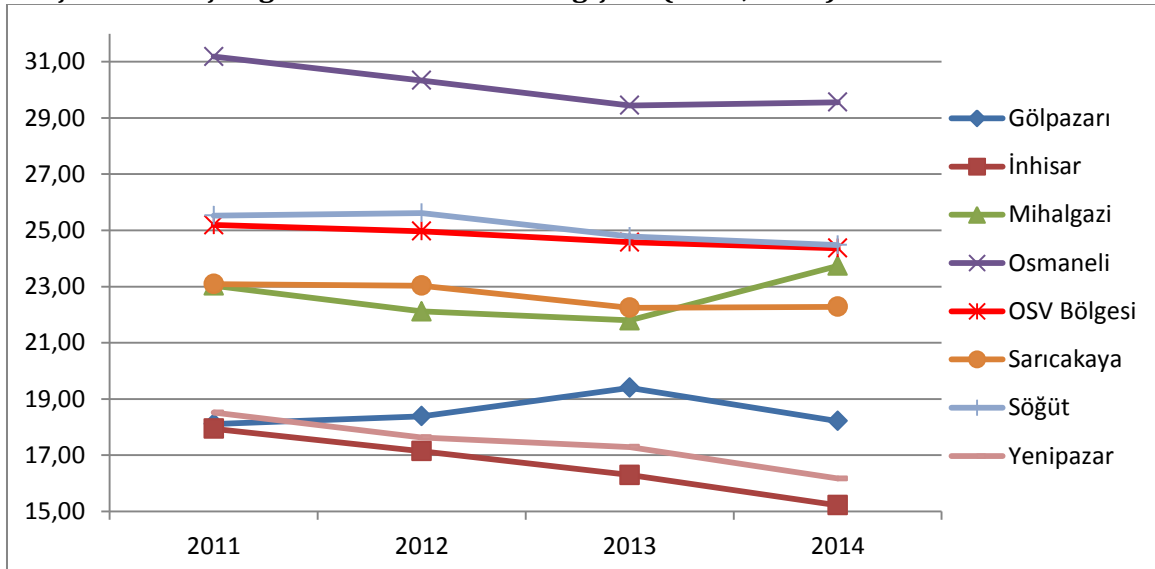
Yaş Grupları	Genç Nüfus/ Toplam Nüfus	Genç Bağımlılık Oranları
Gölpazarı	11,4%	18,21
İnhisar	8,8%	15,22
Osmaneli	20,5%	29,56
Söğüt	17,4%	24,48
Yenipazar	9,8%	16,17
Mihalgazi	15,6%	23,74
Sarıcakaya	14,7%	22,28

Kaynak: TÜİK ADNKS

Ülke ve TR41 bölgesinin genç bağımlılık oranlarından daha düşük seviyede olan OSV bölgesinin genç bağımlılık oranı, son yıllarda ülke nüfusundaki yaşlanma oranının çok üzerinde bir şekilde azalmaya devam etmektedir. Genç bağımlılık oranının ve genç nüfusun toplam nüfus içindeki payının en yüksek olduğu ilçeler ekonomik faaliyetlerin daha çeşitli olduğu ve birer meslek yüksekokulunun da bulunduğu Osmaneli ve Söğüt ilçeleridir, ancak her iki ilçede de son yıllarda

genç bağımlılık oranları azalmaktadır. Pazaryeri, Gölpazarı, İnhisar ve Yenipazar ilçelerinde ise genç nüfusun şehirlere göç etmesi ve nüfusun yaşlanmasından dolayı genç bağımlılık oranları düşük seviyelerde olup İnhisar ve Yenipazar ilçelerinde hızla azalmaya devam etmektedir. Yenipazar ve İnhisar ilçelerinde genç nüfusun toplam ilçe nüfusuna oranı sırasıyla sadece %8,8'ini ve %9,8'ini teşkil etmektedir.

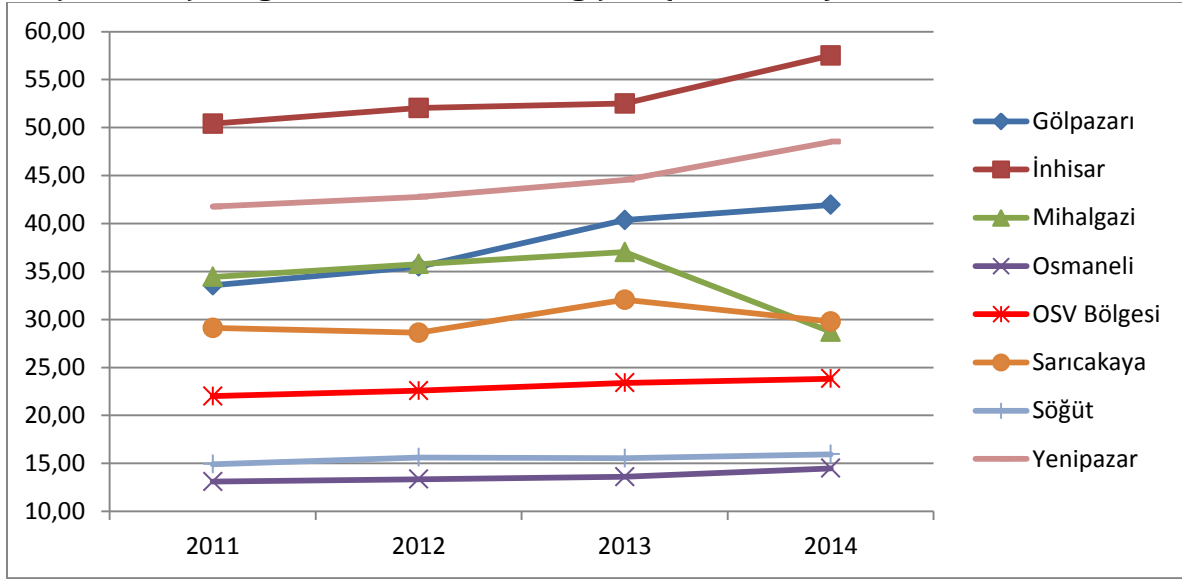
Şekil 5.Genç Bağımlılık Oranlarının Değişimi (2011, 2014)

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak BEBKA tarafından hesaplanmıştır.

Son yıllarda ülke genelinde yaşlı nüfus artmakta ve buna bağlı olarak da yaşlı bağımlılık oranları artmaktadır. OSV bölgesinin nüfusundaki yaşlanma gerek ülke geneline göre gerekse de TR41 bölgesine göre çok daha yüksek seviyededir. OSV bölgesinin nüfusunun ortalanca yaşı 39,4 olup, 34,1 olan TR41 bölgesinin ortalanca yaşının ve 30,7 olan ülke nüfusunun ortalanca yaşının oldukça üzerindedir.

Şekil 6.Yaşlı Bağımlılık Oranlarının Değişimi (2011, 2014)

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak BEBKA tarafından hesaplanmıştır.

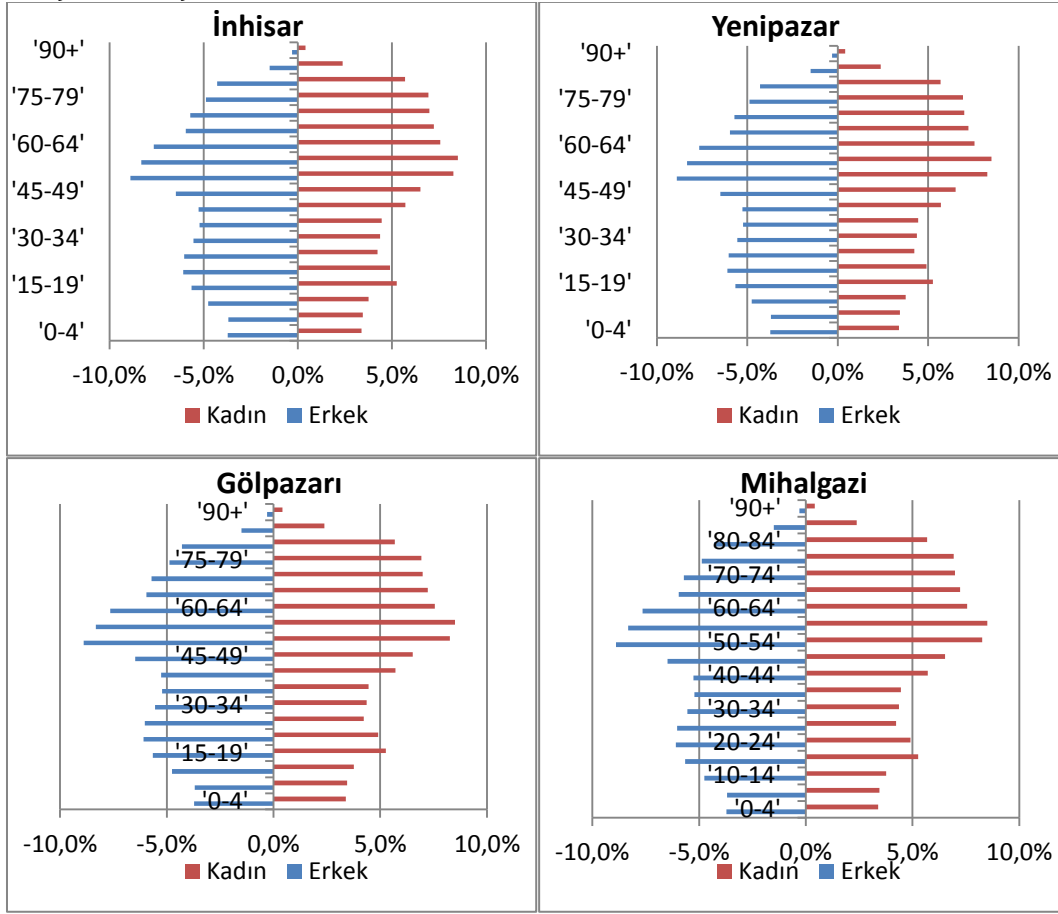
Tablo 5.İlçelere Göre Yaşlı Nüfusun Toplam İlçe Nüfusa Oranı ve Yaşlı Bağımlılık Oranları, 2014

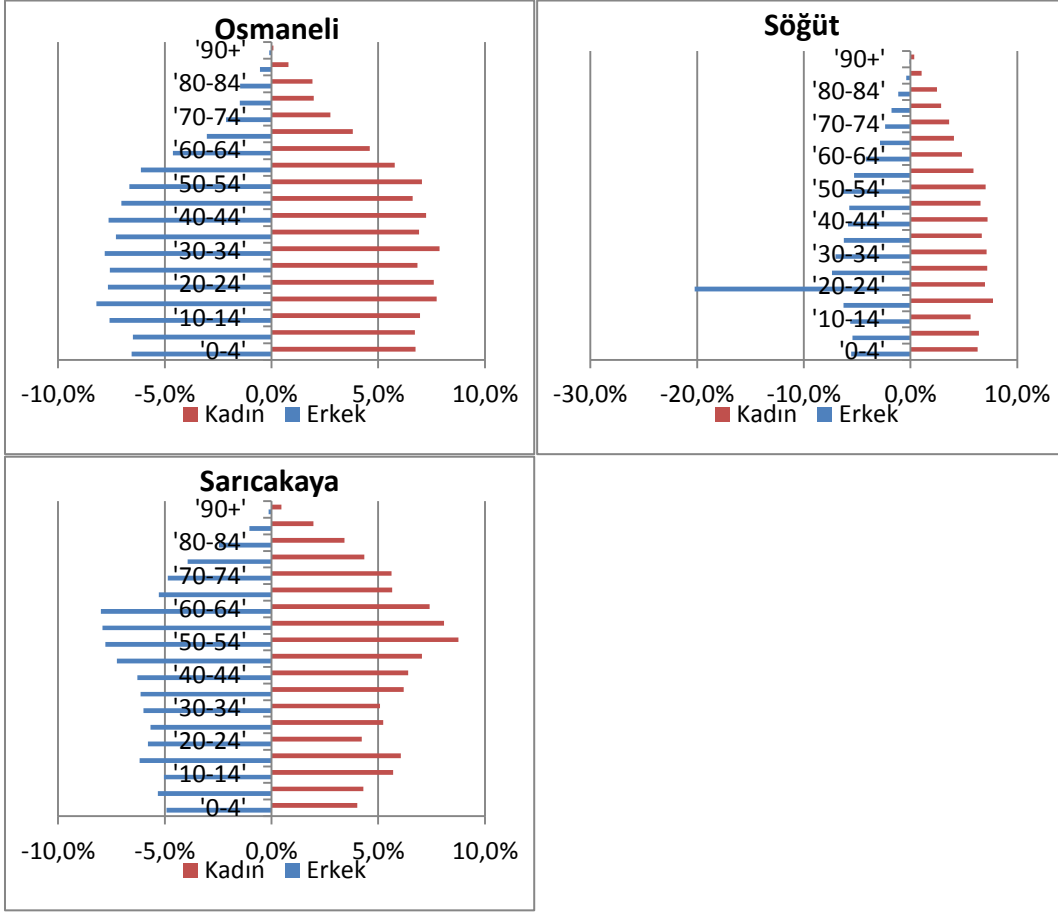
İlçeler	Yaşlı Nüfus/ Toplam Nüfus	Yaşlı Bağımlılık oranı
Gölpaşarı	26,2%	41,94
İnhisar	33,3%	57,51
Osmaneli	10,1%	14,49
Söğüt	11,4%	15,95
Yenipazar	29,5%	48,52
Mihalgazi	18,8%	28,71
Sarıcakaya	19,6%	29,79

Kaynak: TÜİK ADNKS

OSV bölgesi ilçeleri için, sürekli olarak genç nüfusun göç etmesinden dolayı, yaşlanma temel problemlerindedir. Gölpaşarı, İnhisar ve Yenipazar ilçelerinden çalışma yaşındaki nüfusun sürekli göç etmesinden dolayı yaşlı nüfus toplam nüfus içindeki payı artmaktadır. İl genelinde, eğitim ve çalışma yaşındaki nüfusun Bozüyük, Bilecik Merkez, Osmaneli ve Söğüt gibi sanayi kuruluşlarının bulunduğu ilçelere göç etmesi nedeniyle bu ilçelerde yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki payı çok daha azdır. İnhisar ve Yenipazar ilçelerinde yaşlı bağımlılık oranı çok kritik boyutlara ulaşmıştır. İnhisar ilçesinde ortalama yaş 51,22 iken Yenipazar ilçesinde de 49,72'dir. İnhisar, Yenipazar ve Gölpaşarı ilçelerinde yaklaşık her üç kişiden biri 64 yaş üstü nüfusa dâhildir.

Şekil 7. İlçelerin Nüfus Piramitleri, 2014

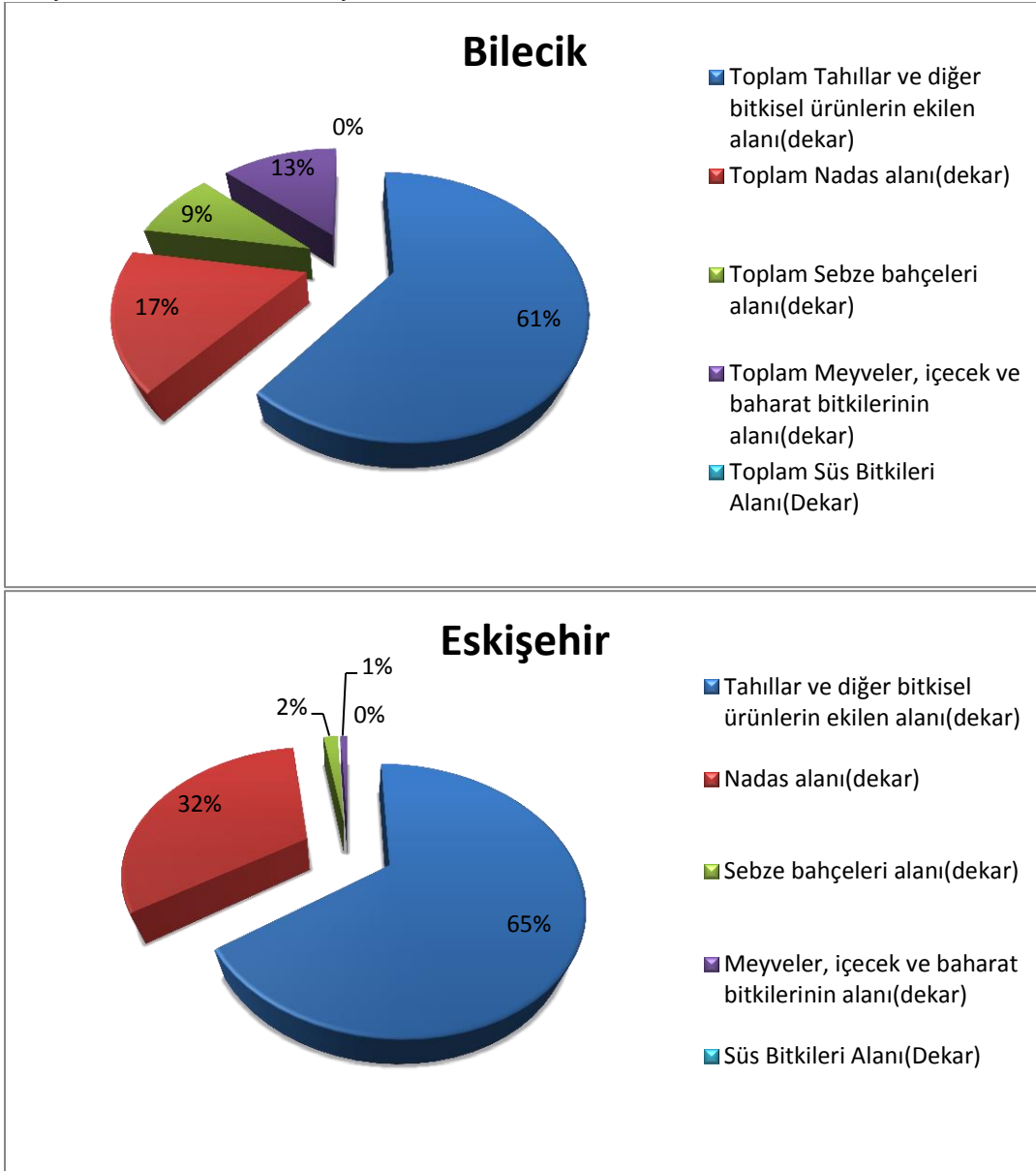

3. Orta Sakarya Vadisinin Tarımsal Yapısı

3.1. Arazi Kullanımı

Bilecik ilinde tarım alanlarının kullanımı incelendiğinde, tarım alanlarının %61'i tahıl üretiminde kullanılmaktadır. Toplam tarım alanı 879.511 dekar olan Bilecik'te bu alanının kullanımı %17 ile nadas alanları, %13 ile toplam meyve alanları şeklinde gösterilmektedir. Sebze bahçeleri Bilecik ilindeki tarım alanlarının %9'unu oluşturmaktadır. 5.771.362 dekar olan Eskişehir ilindeki tarım alanlarının dağılımı ise, %66 tahıl alanları, %32 nadas alanı, %2 sebze alanı ve %1 meyve alanı olarak kullanılmaktadır.

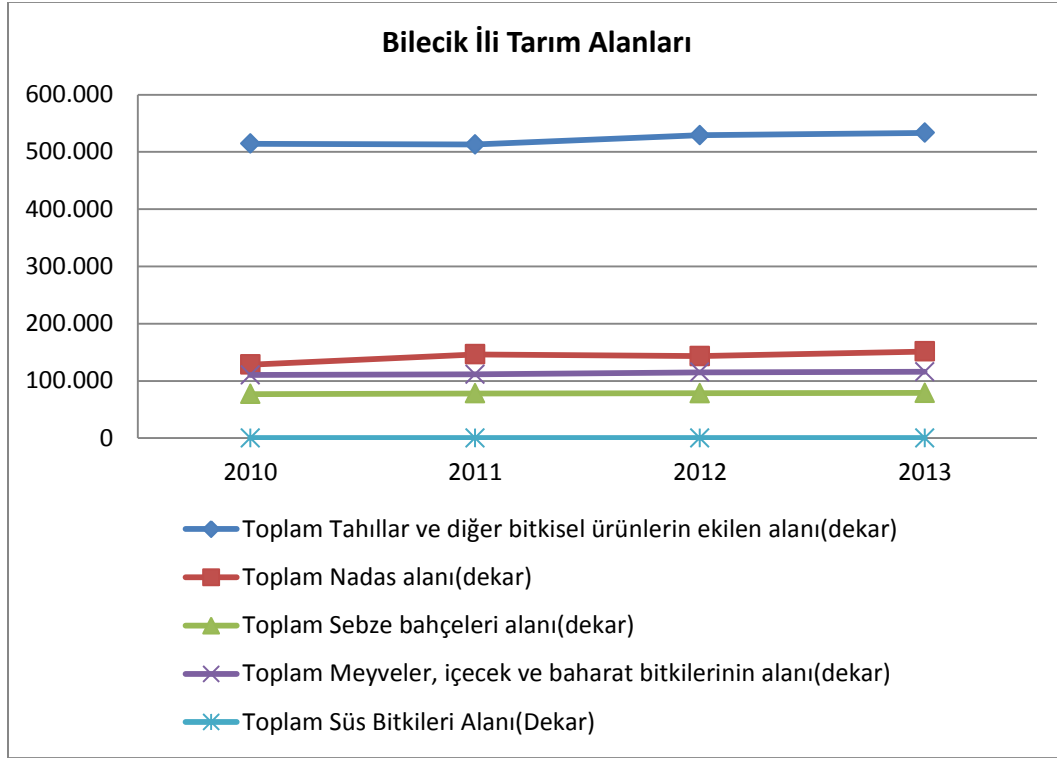
Şekil 8. Bilecik ve Eskişehir'de Tarım Alanlarının Kullanımı, 2013

Kaynak: TÜİK, 2013

Bilecik ilinin tarım alanları incelendiğinde, 2010-2013 yılları arasında tahıl, nadas alanı, sebze bahçeleri alanı ve meyve alanları artış göstermiştir. Buna göre, 2013 yılında tahıl ve diğerk bitkisel ürünler 533.402 dekar alanda, sebze üretimi 78.787 dekar alanda, meyve, içecek ve baharat bitkileri 115.900 dekar alanda gerçekleştirilmiştir. 151.422 dekar alan 2013 yılında nadas alanı olarak ayrılmıştır. Bilecik ilinde süs bitkileri ise yetiştirilmemektedir.

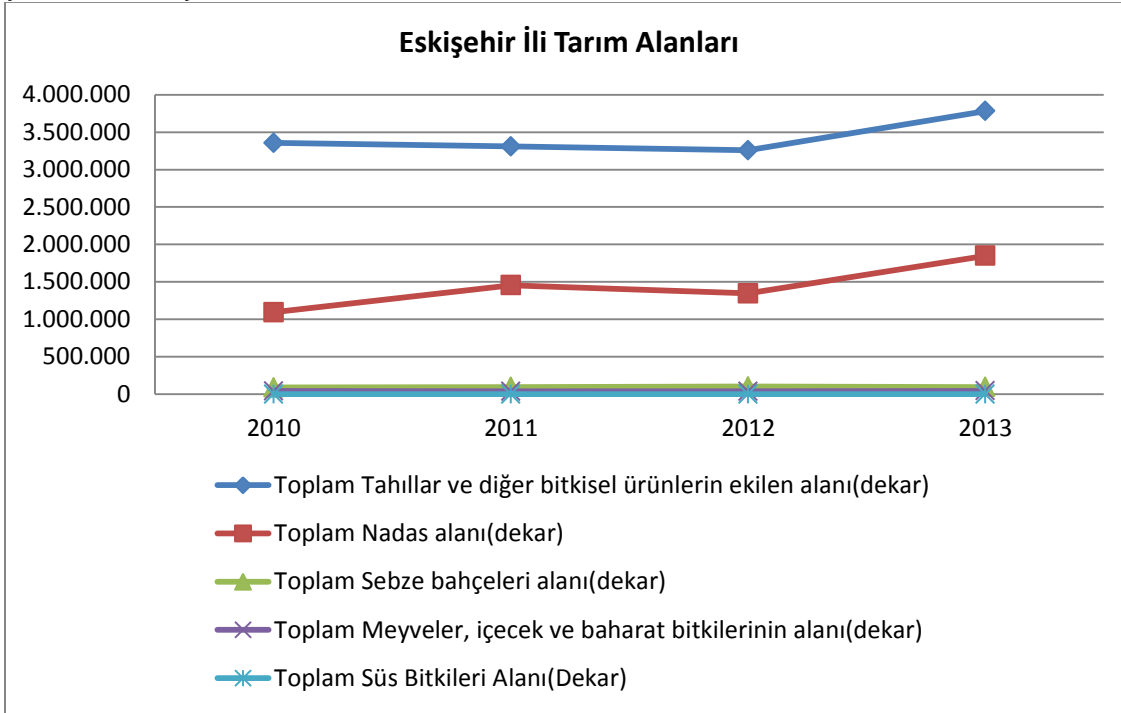
Şekil 9. Bilecik İli Tarım Alanları 2010-2013

Kaynak: TÜİK, 2013

Eskişehir ilinin tarım alanları incelendiğinde ise, 2010 yılından 2012 yılına kadar tahıl alanları azalmış, 2013 yılında ise bir önceki yıla göre %16 artarak, 3.782.065 dekar alanda tahıl üretimi yapılmıştır. Sebze bahçeleri olarak kullanılan alan, 2010 yılından 2012 yılına kadar artış göstermiş, ancak 2013 yılında %6 azalarak 96.339 dekar alanda üretim gerçekleştirilmiştir. Meyveler, içecek ve baharat bitkilerinin alanı ise 2010 yılından 2012 yılına kadar azalmış, ancak 2013 yılında %13 artarak 44.363 dekar alanda üretim gerçekleştirilmiştir. Eskişehir ilinde sadece 41 dekar alanda süs bitkileri üretimi yapılmaktadır. Nadasa ayrılan alan ise, 2012 yılı hariç artış göstermiştir. 2013 yılında 1.848.555 dekar alan nadas ayrılmıştır.

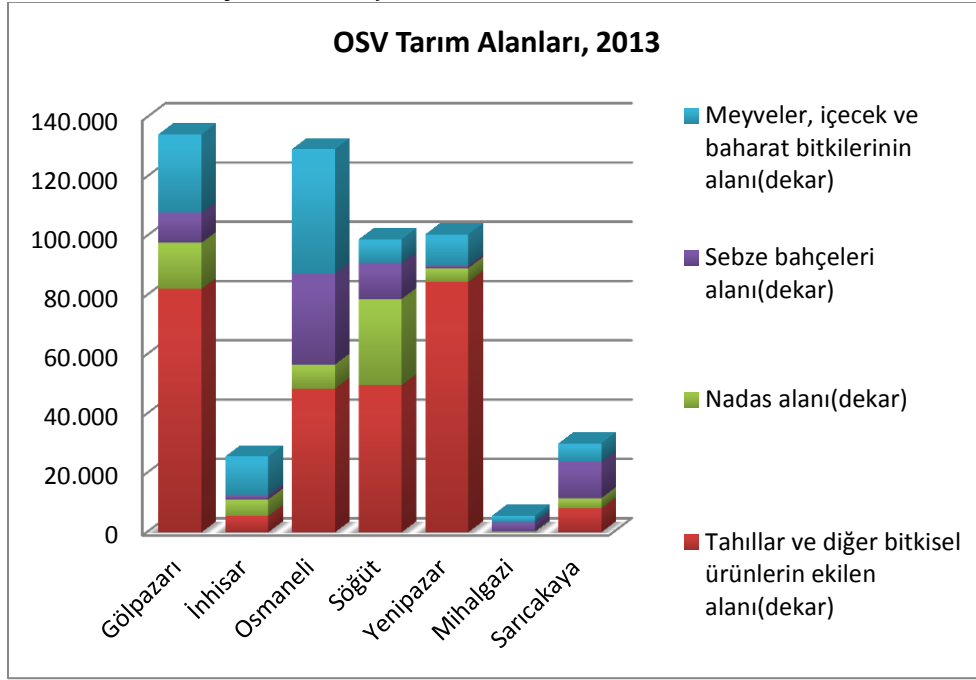
Şekil 10. Eskişehir İli Tarım Alanları 2010-2013

Kaynak: TÜİK, 2013

Orta Sakarya Vadisi ilçelerindeki tarım alanlarının dağılımları incelendiğinde, Gölpazarı, Osmaneli, Söğüt ve Yenipazar ilçelerinde tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim alanları diğer alanlara göre daha fazladır. İnhisar ilçesinde meyve, içecek ve baharat bitkileri grubu üretim alanı diğer gruplara göre daha geniştir. Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde ise, sebze bahçeleri alanı diğer gruplara göre daha büyüktür. Tüm ilçeler incelendiğinde, üretim alanlarının dağılımında meyve alanları plantasyon (toplu) alanlar olup, dağınık ağaçların alanları dâhil edilmemiştir. Ayrıca sebze bahçeleri alanına rtaltı alanları da dâhildir.

Şekil 11. Orta Sakarya Vadisi İlçeleri Tarım Alanları, 2013

Kaynak: TÜİK, 2013

4. Orta Sakarya Vadisi Bölgesinde Tarımsal Üretim

4.1. Bitkisel Üretim

4.1.1. OSV Bölgesinde Başlıca Bitkisel Ürünler

OSV bölgesinde yetiştirilen başlıca bitkisel ürünler incelendiğinde, ilk olarak sebze üretimi göze çarpmaktadır. 2013 yılı verilerine göre, OSV bölgesinde, 262.555 ton ile en çok sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. Bunu 120.097 ton ile tahıllar ve diğer bitkisel ürünler ve 9.757 ton ile meyveler içecek ve baharat bitkiler izlemektedir.

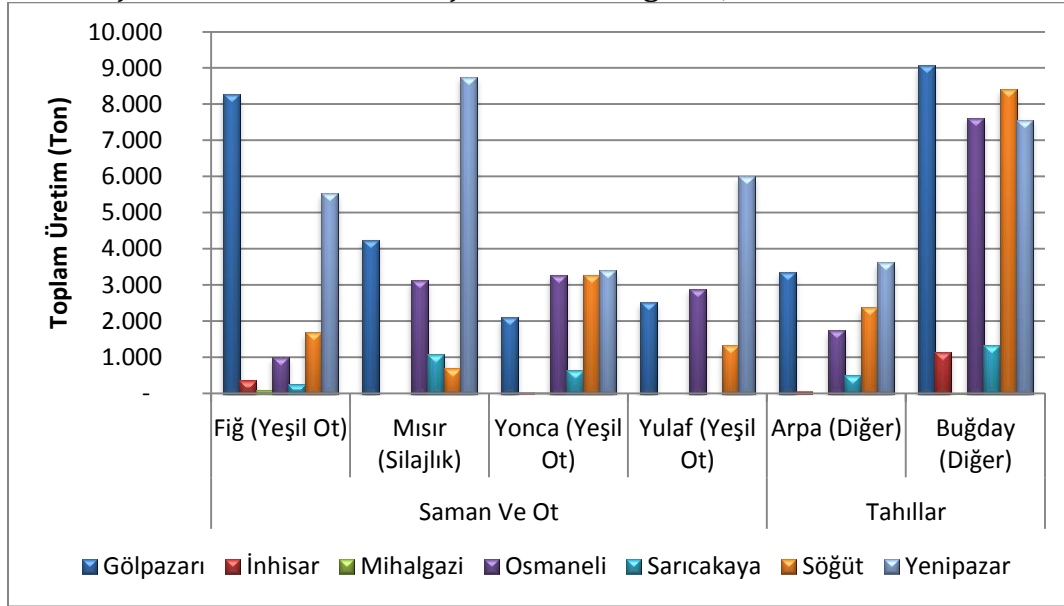
OSV bölgesinde tahıllar ve diğer bitkiler ürünler grubunda en çok üretilen ürünler, saman ve ot grubundan, silajlık mısır ve fiğ (yeşil ot) olmaktadır. Tablo 6'da da görüldüğü üzere, 2013 yılı verilerine göre, OSV bölgesinde toplam 65.368 ton saman ve ot üretimi gerçekleşmiş, bunun 17.895 tonu silajlık mısır, 17.170 tonu ise fiğ (yeşil ot) olarak hesaplanmıştır. İkinci olarak tahıllar grubu ön plandadır, 2013 yılı verilerine göre OSV bölgesinde 47.737 ton tahıl üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin büyük bir çoğunluğu buğday (diğer) ve arpa (diğer) ürünleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Buğday üretiminde, özellikle Gölpazarı, Söğüt ve Osmaneli ilçeleri ön plandadır. Arpa üretiminde ise, Yenipazar ve Gölpazarı ilçelerinde üretim yoğunlaşmıştır.

Tablo 6. OSV İlçeler Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler Toplam Üretimi (Ton), 2013

Toplam Üretim(ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgazi	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenişehir	Genel Toplam
Parfümeri-Eczacılık vb. Bitkiler-Şekerpancarı Ve Yem Bitkileri Tohumları	54					12		66
Fiğ (Dane)	54					12		66
Patates-Kuru Baklagiller-Yenilebilir Kök Ve Yumrular	326			140	3	206	118	793
Fasulye (Kuru)	72			23	3	65	23	186
Mercimek (Yeşil)	11			5		72	12	100
Nohut	168			112		69	83	432
Patates (Diğer)	75							75
Saman ve Ot	18.997	384	109	12.273	2.040	6.989	24.576	65.368
Burçak (Yeşil Ot)				13				13
Fiğ (Yeşil Ot)	8.269	360	91	992	250	1.680	5.528	17.170
Hayvan Pancarı	150			49	45		228	472
Korunga (Yeşil Ot)	610			1.125	30		670	2.435
Mısır (Hasıl)	1.088			750				1.838
Mısır (Silajlık)	4.250			3.120	1.075	700	8.750	17.895
Tritikale (Yeşil Ot)				65				65
Yonca (Yeşil Ot)	2.110	24	18	3.275	640	3.283	3.400	12.750
Yulaf (Yeşil Ot)	2.520			2.884		1.326	6.000	12.730
Şeker İmalatında Kullanılan Bitkiler							694	694
Şekerpancarı							694	694
Tahıllar	12.469	1.236	4	9.481	2.076	11.248	11.223	47.737
Arpa (Diğer)	3.360	51		1.746	505	2.372	3.624	11.658
Buğday (Diğer)	9.071	1.150	4	7.622	1.330	8.403	7.561	35.141
Çavdar	12	35		106	10	206	17	386
Kaplıca	14							14
Mısır (Dane)	12			7	207			226
Tritikale (Dane)					12	186	21	219
Yulaf (Dane)					12	81		93
Yağlı Tohumlar	2.836			497		3	2.103	5.439
Aspir	137						345	482
Ayçiçeği (Çerezlik)	852			316			796	1.964
Ayçiçeği (Yağlık)	1.836			181		3	912	2.932
Kolza (Kanola)	11						50	61
Genel Toplam	34.682	1.620	113	22.391	4.119	18.458	38.714	120.097

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Şekil 12. Başlıca Tahıl Ürünlerinin İlçelere Göre Dağılımı, 2013

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Örtüaltı tarımın da dâhil olduğu sebze üretimi OSV bölgesinde yoğun olarak yapılmaktadır. Tablo 7’de de görüldüğü üzere, 2013 yılı verilerine göre, 262.555 ton toplam sebze üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin büyük bir çoğunluğu, sofralık domates, karpuz ve sofralık hıyar üzerinedir. Özellikle Osmaneli ilçesinde karpuz ve sofralık domates, Söğüt ve Sarıcakaya ilçelerinde sofralık domates ve sofralık hıyar üretimi yoğunlaşmıştır. OSV bölgesinde üretilen sofralık domatesin %44’ü, karpuzun %89’u Osmaneli ilçesinde üretilmektedir.

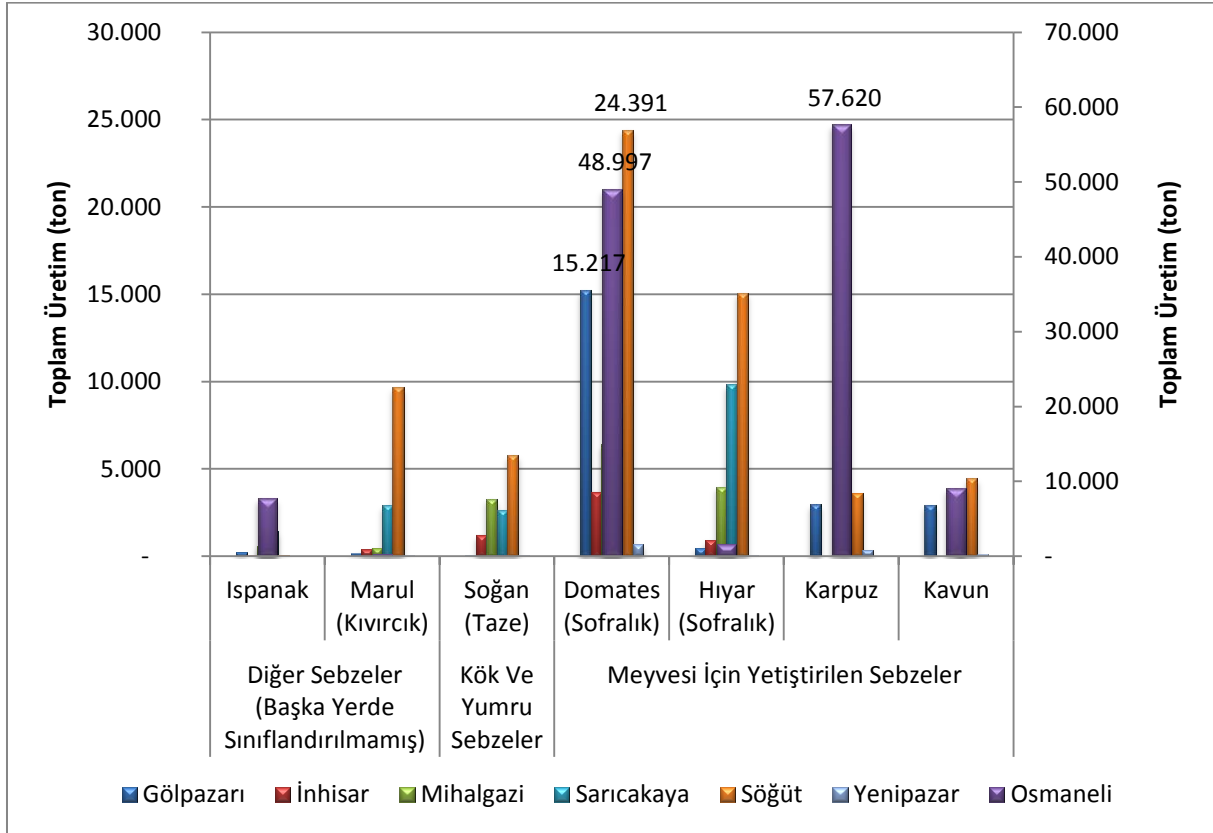
Tablo 7. OSV İlçeler Sebze Toplam Üretimi (Ton), 2013

Toplam Üretim(Ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgazi	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenipazar	Genel Toplam
Diğer Sebzeler (Başka Yerde Sınıflandırılmamış)	411	392	4.597	10.133	10.032	9.775	103	35.443
Brokoli			40	300	1.015			1.355
Dereotu			50		50			100
Enginar	16			12	20			48
Ispanak	215	12	585	7.750	1.400	50		10.012
Karnabahar			40	1.660	475			2.175
Kuşkonmaz					61			61
Lahana (Beyaz)	48		175	40	432	60	75	830
Lahana (Brüksel)				137	13			150
Lahana (Kırmızı)			108		120			228
Marul (Aysberg)					370			370
Marul (Göbekli)			221		808		17	1.046
Marul (Kıvırcık)	132	380	457	234	2.921	9.660	11	13.795
Maydanoz			465		358	5		828
Roka			1.862		781			2.643
Semizotu			406		881			1.287
Tere			188		327			515
Kök Ve Yumru Sebzeler	699	1.196	3.350	1.970	3.216	5.900	19	16.350
Havuç					340			340
Pırasa	90		25	200	115	30		460
Sarımsak (Taze)					11		2	13
Soğan (Kuru)	525			1.730		90		2.345
Soğan (Taze)	33	1.196	3.275	40	2.650	5.780	17	12.991
Turp (Bayır)	51							51
Turp (Kırmızı)			50		100			150

Toplam Üretim(Ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgazi	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenipazar	Genel Toplam
Meyvesi İçin Yetiştirilen Sebzeler	27.973	4.736	12.741	136.882	36.001	48.991	1.307	268.631
Bakla (Taze)	30	8		22	56	4		120
Balkabağı	225			30	32	253	24	564
Bamya	25			16	4	3		48
Barbunya Fasulye (Taze)	437	12		520	154	50		1.173
Bezelye (Taze)	499			2.520	12	8		3.039
Biber (Dolmalık)	945		685	1.650	468	150		3.898
Biber (Salçalık)	208			5.100	462	10		5.780
Biber (Sivri)	200	38	957	480	1.301	300		3.276
Domates (Salçalık)	1.454			3.636				5.090
Domates (Sofralık)	15.217	3.683	6.398	48.997	12.776	24.391	674	112.136
Fasulye (Taze)	1.998		28	3.217	2.040	350	151	7.784
Hıyar (Sofralık)	460	915	3.960	1.634	9.850	15.074	25	31.918
Hıyar (Turşuluk)					3.760			3.760
Kabak (Sakız)	35		63	480	966	38		1.582
Karpuz	2.940		25	57.620	150	3.600	345	64.680
Kavun	2.900		25	9.000	550	4.460	88	17.023
Patlıcan	400	80	600	1.960	3.420	300		6.760
Genel Toplam	29.083	6.324	20.688	148.985	49.249	64.666	1.429	320.424

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Şekil 13. Başlıca Sebzelerin İlçelere Göre Dağılımı, 2013

Hata! Bağlantı geçersiz.

Not: Osmaneli ilçesi toplam üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir.

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Gölpaşarı, İnhisar, Osmaneli, Söğüt, Yenipazar, Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerini kapsayan Orta Sakarya Vadisinde 2013 yılı TÜİK verilerine göre 90.021 Dekar alanda sebze üretimi gerçekleştirilmiş olup; sebze üretim alanlarının % 42,5'i Osmaneli ilçesinde, % 20,9'u Sarıcakaya ilçesinde ve % 16,8'i Söğüt ilçesinde yer almaktadır. Sebze üretim alanları içinde en önemli paya sahip olan bitkiler sofralık domates (% 18,2), karpuz (% 12,3) ve ıspanaktır (% 9,4). Orta Sakarya Vadisindeki sebze üretim miktarları incelendiğinde ise sebze üretiminin büyük bölümünün (% 46,5) Osmaneli ilçesinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tablo 8. OSV Bölgesindeki Sebze üretimi miktarları (Ton) ve Ülke üretimi içindeki payları, 2013

	OSV Bölgesi	Türkiye	OSV Bölgesinin Payı
Brokoli	1.355	34.649	3,91%
Ispanak	10.012	220.274	4,55%
Lahana (Brüksel)	150	1.818	8,25%

	OSV Bölgesi	Türkiye	OSV Bölgesinin Payı
Marul (Kıvırcık)	13.795	159.971	8,62%
Soğan (Taze)	12.991	153.478	8,46%
Hıyar (Sofralık)	31.918	1.613.771	1,98%
Domates (Sofralık)	112.136	7.941.780	1,41%
Roka	2.643	8.962	29,49%
Semizotu	1.287	7.102	18,12%
Tere	515	7.371	6,99%
Kavun	17.023	1.699.550	1,00%
Karpuz	64.680	3.887.324	1,66%
Maydanoz	828	57.619	1,44%

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

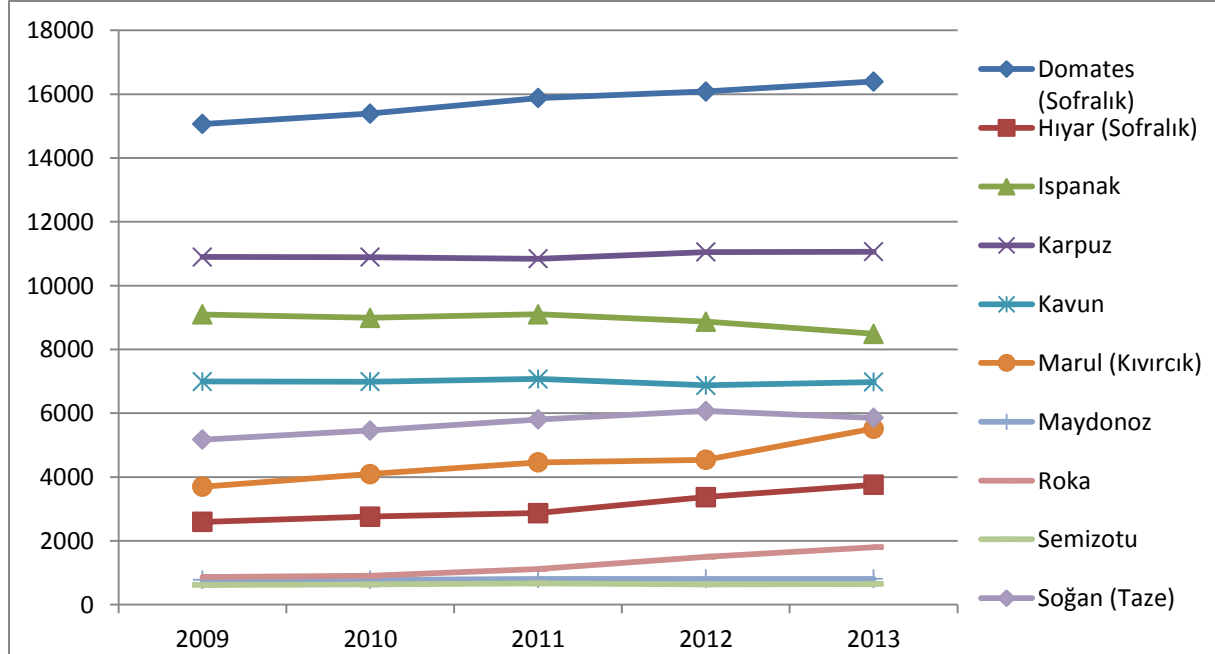
OSV bölgesinde en fazla üretim alanına sahip sebze olan sofralık domatesin üretim miktarı 112.136 ton olup ülke üretimi içindeki payı % 1,41'dir. Ülke genelindeki sofralık domates üretiminin % 40'ı Antalya ve Mersin illerinde gerçekleştirilmekte olup; OSV bölgesi, Çanakkale ve Bursa ile beraber ülkenin en büyük pazarı olan İstanbul'a en yakın önemli domates üretim bölgelerinden biri durumundadır. Domates üretiminin en fazla olduğu ilçe Osmaneli (%46) olup burada ve Gölpazarı'nda üretilen domates tarla domatesi iken domates üretiminin yapıldığı diğer ilçeler olan Söğüt ve Sarıcakaya'da ise örtüaltı domates üretimi yapılmaktadır. OSV bölgesindeki üretim miktarı en yüksek olan ürünlerden bir diğeri sofralık hıyar olup 31.918 ton üretim ile ülke genelindeki sofralık hıyar üretiminde OSV bölgesi % 1,98'lik paya sahiptir. Bu bitki türünde ülke genelindeki üretimin yarısı Antalya, İzmir ve Mersin illerinde gerçekleştirilmekte olup OSV bölgesi üretim miktarı bakımından ilk yedi ilden sonra gelmektedir.

Bölgede yer alan seralarda yaz döneminde ekilen domates ve hıyar gibi sebzelerin yerini kış döneminde kıvırcık marul, roka, ıspanak, taze soğan gibi sebzeler almaktadır. 13.795 ton kıvırcık marul üretimi ile OSV bölgesi ülke üretiminde önemli bir paya sahiptir. Bölgedeki kıvırcık marul üretiminin % 70'i Söğüt ilçesinde ve %21,2'si Sarıcakaya ilçesinde yapılmaktadır. Mersin ve Samsun illerinden sonra ülke genelinde kıvırcık marul üretiminde en büyük paya OSV bölgesi sahiptir. Sakarya ile beraber çevresinde yer alan büyük pazarların ihtiyacının karşılanmasında OSV bölgesi önemli yere sahip olup, kıvırcık marul üretiminin çok büyük bölümü İstanbul'a gönderilmektedir. Ülke genelindeki taze soğan üretiminde de bölge, 12.991 ton ile % 8,5 paya sahip olup bölgedeki üretim alanları Söğüt ve Sarıcakaya'da yoğunlaşmıştır. OSV bölgesi, Ankara'dan sonra taze soğan üretiminin en fazla yapıldığı yer durumundadır.

Bölgedeki sebze üretim alanlarında önemli bir yere sahip olan bitkilerden ıspanağın 2013 yılında bölgedeki üretiminin %77,4'ü Osmaneli ilçesinde gerçekleşmiş olup İzmir, Ankara, Samsun, Bursa ve Manisa'dan sonra %4,5'lik pay ile ülke genelinde en fazla ıspanak üretimi OSV bölgesinde gerçekleşmiştir. Roka üretiminde OSV bölgesi önemli bir yere sahip olup 2013 yılı Türkiye roka üretiminin %29,5'i tek başına Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde gerçekleşmiştir. Roka üretiminde OSV Bölgesini sırasıyla Bursa, Adana ve İzmir izlemektedir. Roka gibi, Bölgedeki semizotu üretiminin de tamamı Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde yapılmakta olup, bu bitkinin ülkedeki üretiminde %18,1'lik pay ile Yalova ve Bursa'dan sonra en fazla üretim OSV Bölgesinde yapılmaktadır.

Bölgedeki sebze üretim alanları içinde domatesten sonra en fazla yere karpuz sahiptir. Bölgede üretilen karpuzun %89,1'i Osmaneli ilçesinde üretilmiş olup karpuz ilçenin sembollerinden biri durumundadır. Üretim miktarı bakımından ülke üretiminde çok önemli paya sahip olmasa da yüksek kalitesi ve beğenilen tadı nedeniyle Osmaneli karpuzu aranan karpuz türlerinden biri konumundadır. Bölgedeki kavun üretimi de benzer şekilde Osmaneli ilçesinde yoğunlaşmış olmakla beraber Söğüt ve Gölpazarı ilçelerinde de kavun yetiştirilmektedir.

Şekil 14. Yıllara göre OSV Bölgesinde sebze ekilen alanların değişimi,2009-2013, Dekar

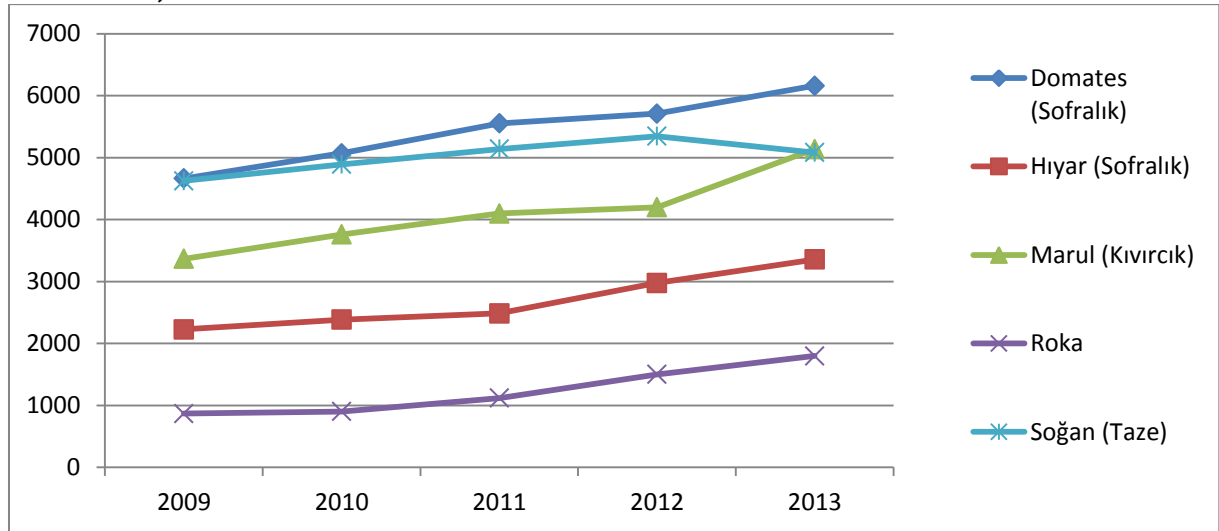
Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2009-2013

Yıllara göre OSV Bölgesindeki sebze ekim alanlarının değişim incelendiğinde 2009-2013 yılları arasında domates, hıyar, kıvırcık marul, taze soğan ve roka bitkilerinin ekim alanlarının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Yine aynı dönem incelendiğinde diğer ilçelerde önemli bir

değişiklik yok iken Söğüt, Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde sebze ekim alanlarında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Bu durumun oluşmasında bölgedeki sera sayısının sürekli olarak artması ve seralarda çoğunlukla yukarıda belirtilen üretimi son yıllarda artan sebzelerin üretiminin gerçekleştirilmesinin önemli katkısı vardır.

İlçelerdeki sebze üretim alanları yıllar itibariyle tek tek incelendiğinde; Osmaneli, Gölpaazarı, Yenipazar ilçelerinde önemli sebze türlerinin ekim alanlarında önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. Söğüt, Mihalgazi, Sarıcakaya ve İnhisar ilçelerinde ise son beş yılda ürün deseninde önemli değişiklikler olduğu görülmektedir. Söğüt ilçesinde son beş yılda kıvrıcık marul üretim alanları yaklaşık iki katına çıkmış, domates ve hıyar ekim alanlarında da önemli artışlar olurken; taze soğan, ıspanak ve kavun ekim alanlarında ise azalış olmuştur. Sarıcakaya ilçesinde domates, hıyar, taze soğan ve kıvrıcık marul ekim alanları artar iken roka ekim alanları 2009 yılında 255 dekar iken 2013 yılında 680 dekara ulaşarak çok ciddi bir artış göstermiştir. 2009 yılında 3.069 dekar olan Mihalgazi ilçesindeki sebze üretim alanları 2013 yılında 4.724 dekara ulaşmıştır. Aynı dönemde roka, taze soğan ve domates ekim alanları yaklaşık iki katına çıkar iken sofralık hıyar ekim alanları ise 6 kat artmıştır. İnhisar ilçesinde ise domates ekim alanları azalırken hıyar ve taze soğan ekim alanları artmıştır.

Şekil 15. Söğüt, Sarıcakaya ve Mihalgazi İlçelerindeki Sebze Ekim Alanlarının Değişimi, 2009-2013, Dekar

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2009-2013

OSV Bölgesinde örtüaltı tarımın da dâhil olduğu meyve, içecek ve baharatlar grubu incelendiğinde, bölgede yetişen meyveler üretim miktarı sıralamasına göre, şeftali (diğer), üzüm (sofralık-çekirdekli), ayva, kiraz ve nardır. Şeftali üretiminde Osmaneli ilçesi, üzüm üretiminde

Söğüt ve İnhisar ilçeleri, ayva ve kiraz üretiminde Osmaneli ilçesi, nar üretiminde İnhisar ilçesi ön plandadır.

Tablo 9. OSV İlçeler Meyve Toplam Üretimi (Ton), 2013

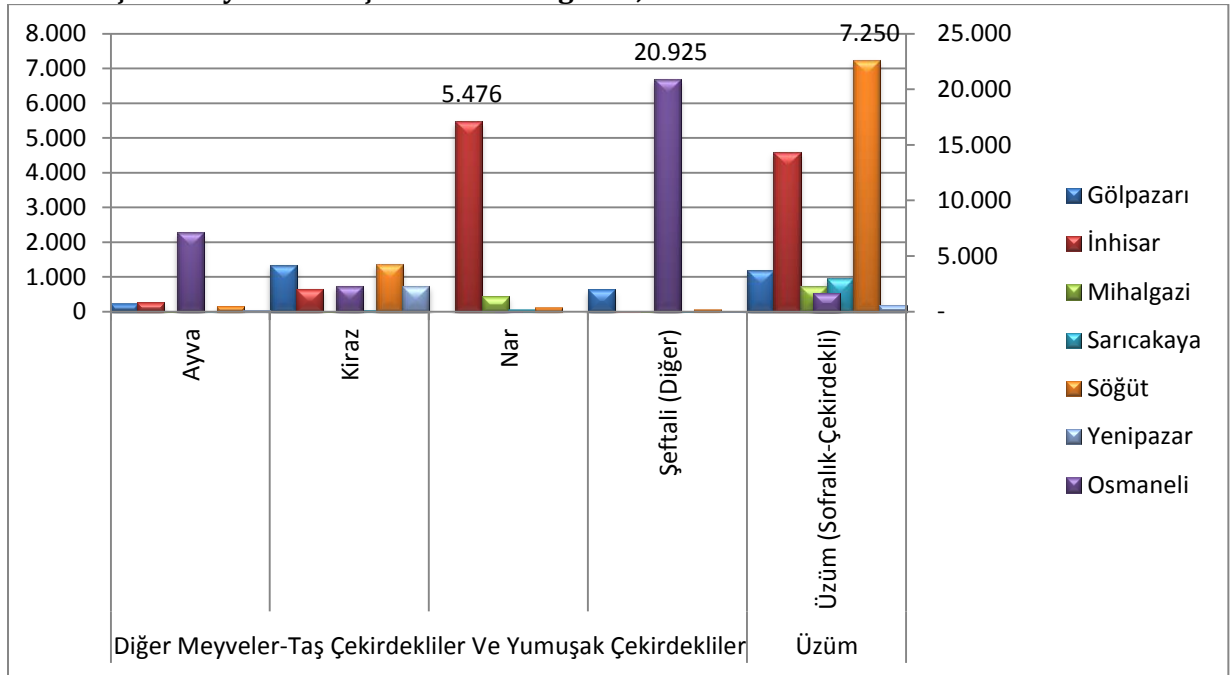
Toplam Üretim(ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalga zi	Osmane li	Sarıcak aya	Söğüt	Yenipaz ar	Genel Toplam
Diğer Meyveler-Taş Çekirdekli ve Yumuşak Çekirdekli	4.315	6.614	524	33.366	388	2.358	1.893	49.458
Armut	58	83	1	592	45	110	74	963
Ayva	234	268	16	7.117	23	159	46	7.863
Çilek	2			8				10
Dut			5	13	59		39	116
Elma (Amasya)				67	1	21	24	113
Elma (Diğer)	120	62	3	320	8	27	5	545
Elma (Golden)	163			220		160	14	557
Elma (Grannysmith)		8		23		18	7	56
Elma (Starking)	168	6		412	18	56	61	721
Erik	179	14	34	1.029	37	136	42	1.471
İğde					2			2
Kayısı	24		6		45	42	7	124
Kızılıçık					1			1
Kiraz	1.353	661	8	2.313	46	1.374	741	6.496
Muşmula				27				27
Nar		5.476	436	3	69	112		6.096
Şeftali (Diğer)	639	24	5	20.925	2	56	9	21.660
Şeftali (Nektarin)				7				7
Trabzon Hurması		5	8	10	3			26
Vişne	1.375			280	12	60	824	2.551
Zerdali		7	2		17	27		53
Muz-İncir-Avokado- Kivi		27	11	11	41	91		181
İncir		27	11	11	41	91		181
Üzüm	1.180	4.594	744	1.642	961	7.250	203	16.574
Üzüm (Kurutmalık- Çekirdekli)							10	10
Üzüm (Sofralık- Çekirdekli)	1.180	4.594	744	1.642	961	7.250	193	16.564
Üzüm (Diğer)								
Üzüm (Şaraplık)								
Zeytin Ve Diğer Sert Kabuklular	149	310	47	1.108	111	316	312	2.353
Antep Fıstığı			9		15			24
Badem				38	8	38	157	241
Ceviz	125	160	9	180	20	150	155	799
Fındık				22				22
Zeytin (Sofralık)	24	150	29	868	68	128		1.267
Genel Toplam	5.644	11.545	1.326	36.127	1.501	10.015	2.408	68.566

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

TÜİK verilerine göre 2013 yılında OSV bölgesinde 108.291 dekar toplu meyvelik alanında meyve üretimi gerçekleştirilmiştir. OSV bölgesindeki meyve üretim alanları içinde en fazla paya 41.932

dekar alan ile Osmaneli ilçesi sahip olmakla beraber, Osmaneli ilçesini 26.465 dekar alan ile Gölpazarı ve 13.014 dekar alanla İnhisar ilçeleri takip etmektedir. Yine bölgedeki toplu meyvelik ekim alanları incelendiğinde; en fazla alana sahip olan meyve ağaçlarının şeftali (19.606 dekar), sofralık çekirdekli üzüm (19.341 dekar), kiraz (16.802 dekar), sofralık zeytin (15.724 dekar) ve vişne (12.396 dekar) olduğu görülmektedir.

Şekil 16. Başlıca Meyvelerin İlçelere Göre Dağılımı, 2013

Not: Osmaneli İlçesi toplam üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir.

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 10. OSV Bölgesindeki Meyve Üretim Miktarları (Ton) ve Ülke Üretimi İçindeki Payları, 2013

Meyve Türü	OSV Bölgesi	Türkiye	OSV Bölgesinin Payı
Ayva	7.863	139.311	5,64%
Kiraz	6.496	494.325	1,31%
Nar	6.096	383.085	1,59%
Şeftali (Diğer)	21.660	563.686	3,84%
Üzüm (Sofralık-Çekirdekli)	16.564	1.634.596	1,01%
Vişne	2.551	179.752	1,42%

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Bölgede yetiştirilen meyveler bakımından ülke genelindeki üretimde en fazla paya sahip olan meyve ayva olup 2013 yılında Türkiye’de üretilen 139.311 ton ayvanın % 5,6’sı OSV Bölgesinde

yetiştirilmiştir. Bölge; Sakarya, Bursa ve Antalya illerinden sonra ayva üretiminin en çok yapıldığı yer konumundadır. Bölgedeki ayva üretiminin %90'ı Osmaneli'de gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda bu ürüne dayalı bir sanayi oluşturma çabaları ile Osmaneli'de ayva lokumu üretimi gerçekleştirilmekte ve Osmaneli ayva lokumu bilinirliği yüksek bir yöresel ürün olma ümidi taşımaktadır.

Bölgede en fazla toplu meyvelik alana sahip olan şeftalinin de yine üretiminin tamamına yakını Osmaneli ilçesinde yapılmaktadır. Şeftali üretiminde Bursa, Çanakkale, İzmir, Mersin, Adana ve Aydın illerin ardından en çok paya sahip olan OSV bölgesinde 21.660 ton ile ülke şeftali üretiminin %3,8'i gerçekleştirilmektedir.

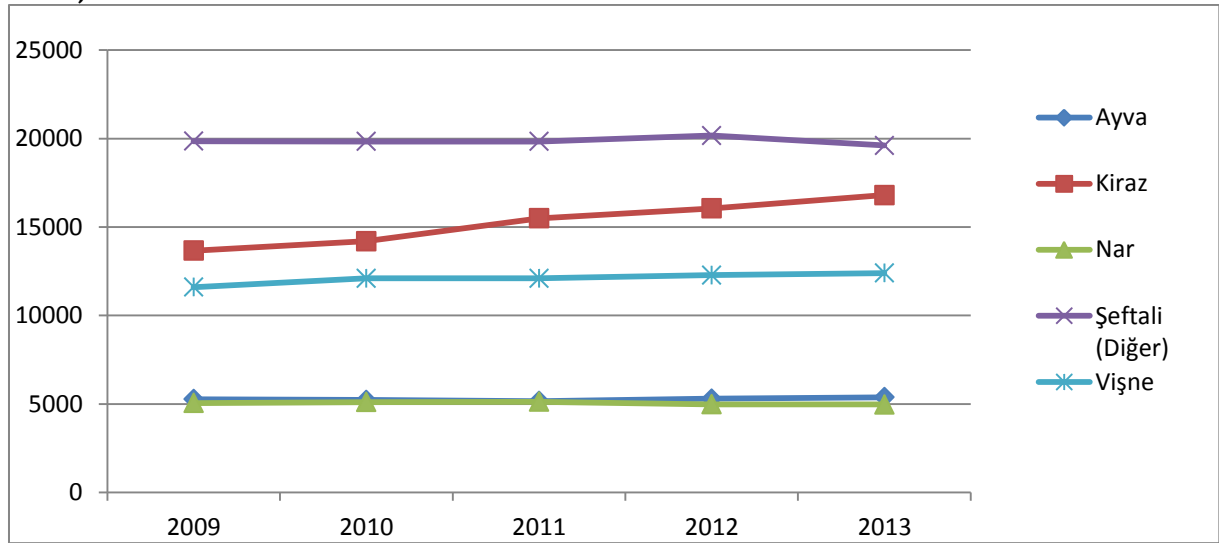
Şeftaliden sonra bölgede en geniş toplu meyvelik alanına sahip meyve üzumdür. Ülke genelinde yaygın şekilde üretimi yapılan ve bu yüzden ülke geneli üretimde bölgenin payı düşük olan üzüm, Söğüt ve İnhisar ilçeleri ön planda olmakla beraber bölgedeki tüm ilçelerde yetiştirilmektedir. Bölgede üretilen üzüm çekirdeksiz ve sofralık tip olup, bölgedeki en fazla üzüm üretimi alanına Gölpazarı ilçesi sahip olmakla beraber, bu ilçedeki verim Söğüt ve İnhisar ilçelerinin çok altında kalmaktadır.

2013 yılında ülke genelinde üretilen kiraz miktarı 494.325 ton olup, bu miktarın %1,3'ü olan 6.496 ton kiraz OSV bölgesinde yetiştirilmiştir. Bölge, kiraz üretimi bakımından ülke genelinde ön sıralarda olmamakla beraber bölgedeki kiraz üretiminin önemli bölümü Gölpazarı, Yenipazar ve Söğüt ilçelerinin yüksek rakıma sahip alanlarında yapıldığından; bölgede üretilen kiraz, pazara üretimin en fazla olduğu Konya, İzmir, Manisa ve Isparta gibi illerden daha sonra çıkmakta ve bu yönüyle pazarda bilinirliğe sahip olmaktadır. Kirazda ekim alanları en fazla olan ilçeler sırasıyla Gölpazarı, Yenipazar ve Söğüt olmasına rağmen üretim miktarının en fazla olduğu ilçe verimin daha yüksek olduğu Osmaneli ilçesidir. Kiraz ile benzer şekilde vişne de özellikle Gölpazarı ve Yenipazar ilçeleri için öneme sahip bir meyvedir. Bölgedeki vişne yetiştirilen meyvelik alanlarının % 9'si bu iki ilçede olup bölgedeki vişne üretiminin % 86'sı da bu ilçelerde yapılmaktadır.

OSV bölgesinde üretimi yapılan bir diğer önemli meyve de nardır. Özellikle İnhisar ilçesi için çok büyük öneme sahip olan nar ayrıca Mihalgazi ve Sarıcakaya ilçelerinde de yetiştirilmektedir. Bölgedeki nar yetiştirilen toplu meyvelik alanlarının %70 İnhisar ilçesinde bulunmakla beraber bölgede üretilen nar miktarında İnhisar % 90 paya sahiptir. Ülke genelinde nar üretiminde

Antalya, Muğla, Denizli, Mersin ve Adana gibi Akdeniz ve Ege bölgesi şehirleri ön planda olmakla beraber ülkenin daha iç kesimlerinde nar üretimi yapılan bir yer olarak OSV bölgesi ayrılmaktadır. Bölgede üretilen nar, diğer bölgelerde üretilen narlardan daha tatlı olması nedeniyle daha çok meyve suyu üreticileri tarafından tercih edilmektedir. Nar lokumu ve nar suyu üretimine yönelik bir sanayi kuruluşu kurulmasına yönelik teşebbüsler bulunsa da bölgedeki üretim miktarının böyle bir sanayi için yeterli olmaması nedeniyle başarılı olunamamıştır.

Şekil 17. Şekil 16. Yıllara göre OSV Bölgesinde Toplu Meyvelik Alanlarının Değişimi, 2009-2013, Dekar

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

2009- 2013 yılları arasında OSV bölgesindeki toplu meyvelik alanların değişimi incelendiğinde en önemli değişimin kiraz yetiştirilen alanlarda olduğu görülmektedir. 2009 yılında 13.665 dekar alanda kiraz yetiştirilirken 2013 yılında bu alan 16.802 dekara çıkmıştır. Gölpazarı, Söğüt ve Yenipazar ilçeleri kiraz yetiştirilen alanların arttığı ilçelerdir. 2009 yılında 1100 dekar olan Yenipazar ilçesindeki kiraz yetiştirilen alanların büyüklüğü 2.013 yılında 3.024 dekara ulaşmıştır, Söğüt ilçesindeki aynı dönemdeki değişim ise 1.694 dekardan 2.621 dekaradır. Toplu meyvelik alanlarının arttığı bir diğer meyveler vişne ve ayva iken şeftali ve narın yetiştirildiği alanların miktarında hafif bir azalma olmuştur. Toplu vişnelik alanların artış gösterdiği ilçe Yenipazar iken, Osmaneli ilçesinde de şeftali yetiştirilen alanlarda artış olmuştur.

4.1.2. OSV Bölgesinde Seracılık

Örtüaltı Yetiştiriciliğinin Tanımı

Dış iklim faktörlerinin etkisini kaldırarak, gerekli özel çevre koşullarının yaratılması ile alçak ve yüksek sistemler içinde yapılan sebze, meyve ve süs bitkileri yetiştiriciliğine genel anlamda "Örtüaltı Yetiştiriciliği" denmektedir. Bu sistemler için de cam ya da plastikle örtülü yüksek yapılar "sera" olarak adlandırılmaktadır.¹

Örtüaltı Kayıt Sistemi

Örtüaltı yetiştiriciliğinin Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığınca kayıt altına alınması, izlenmesi ve raporlanması suretiyle, Kontrollü Örtüaltı Üretimine İlişkin Yönetmelik çerçevesinde ilk defa 2004 yılında örtüaltı kayıt sistemi veri tabanı kurulmuş olup, 2010 yılında yönetmelik ve kayıt sistemi güncellenmiştir. Bu veri tabanı ile 60.000 hektar olan ülkemiz toplam örtüaltı varlığının yaklaşık 23.000 hektarı kayıt altına alınmıştır.

Mevcut yönetmelik ve kayıt sistemi 2014 yılı itibari ile Yeni Tarım Bilgi Sistemine entegrasyonun sağlanabilmesi ve örtüaltı destekleri için başvuru sahiplerinin başvuru sürecinin kısaltılması amacı ile Örtüaltı Kayıt Sistemi Yönetmeliği olarak yeniden güncellenmiştir. İlgili Bakanlıkça örtüaltı üretimine ilişkin desteklemeler, bu veri tabanı üzerinden yürütülmektedir. Bu veri

¹ Kaynak: http://www.tarimkutuphanesi.com/ORTUALTI_YETISTIRICILIGI_00448.html

tabanında örtüaltı yetiştiricilik yapan üreticilerin kimlik bilgileri yanında işletme büyüklüğü, işletme tipi, örtü malzemesi, yetiştirme tekniği, yetiştirilen ürünler gibi işletmeye ve yetiştiriciliğe ait birçok veri yer almaktadır.²

Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS)

Bilecik ilinde 2013 yılı verilerine göre, toplam 8.181 çiftçi, çiftçi kayıt sistemine kayıtlı görünmektedir.³ ÇKS'ye kayıtlı arazi varlığı aynı yıl için 473.471 dekadır. Toplam tarım alanının %53,8'ini oluşturan bu alanın büyük bir çoğunluğunda tahıl üretimi yapılmaktadır. Toplam tarım alanının %61'inde tahıl, %9'unda sebze ve %13'ünde meyve üretimi yapılan Bilecik ilinde %17'lik bir alan nadasa bırakılmıştır.

TÜİK 2013 yılı verilerine göre, Türkiye'de yıllık ortalama 28,4 milyon ton yaş sebze üretilmektedir. Toplam 6,2 milyon tonluk örtüaltı üretiminin 5.9 milyon tonunu sebze grubu oluşturmaktadır. Toplam sebze ve meyve örtüaltı alanı 682.562 dekar olup, bunun 316.621 dekarı (%46'sı) plastik sera sistemlerinden oluşmaktadır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'nın verilerine göre, örtüaltı varlığı bakımından ülkemiz dünyada ilk dört ülke arasında, Avrupa'da ise İspanya ile ilk sırada yer almaktadır. Ülkemizde son 10 yılda ortalama örtüaltı işletme büyüklüğü 2 dekar seviyesinden 4 dekara çıkmıştır. Ayrıca son yıllarda Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı ve ilgili diğer kurumlarca sağlanan destek, hibe ve krediler ile modern şartlarda üretim yapan örtüaltı işletmeleri hızla artmaktadır. Bunların ortalama büyüklükleri 27 dekar seviyelerindedir. Ülkemizde örtüaltı bitkisel üretim değeri yaklaşık 10 milyar TL'dir.⁴ TÜİK verilerine göre, ülkemiz örtüaltı sebze ve meyve üretiminde Antalya %50,99'lik payla (3.19 milyon ton) birinci sıradadır. Bu ilimizi sırasıyla, Mersin %16,54 (1.03 ton), Adana %9,89 (620 bin ton) ve Muğla %9,00 (564 bin ton) illeri takip etmektedir. Bu 4 ildeki toplam örtüaltı sebze ve meyve üretimimiz yaklaşık 5.42 milyon ton ile ülkemiz toplam örtüaltı sebze ve meyve üretiminin yaklaşık %86,41'ini oluşturmaktadır.

Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı verilerine göre Tablo 11'de de görüldüğü gibi, toplam 160.261 dekarlık alanda örtüaltı tarım yapılmaktadır. Toplam 38.165 işletme ve 70.846 örtüaltı sayısı ÖKS'ye kayıtlı olarak faaliyet göstermektedir.

² Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Altı-Kayıt-Sistemi>

³ Kaynak: T.C.Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, Bilecik İli Tarımsal Yatırım Rehberi, Şubat 2015

⁴ Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Altı-Yetiştiricilik>

Tablo 11. Türkiye’de Örtüaltı Kayıt Sistemine Kayıtlı Toplam Örtüaltı Alanı, 2013

Tipi	İşletme Sayısı	Örtüaltı Sayısı	Alan (da)
Alçak Tünel	412	821	6.407
Yüksek Tünel	3.225	8.020	17.315
Plastik Sera	22.208	39.151	101.887
Cam Sera	9.444	18.764	25.118
Cam ve Plastik Sera	2.876	4.090	9.534
TOPLAM	38.165	70.846	160.261

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Altı-Kayit-Sistemi>

Bunun dışında TÜİK verilerine göre ise, ülkemizde 2013 yılında toplam 615.124 dekarlık bir alanda seracılık yapılmaktadır. Bu alanların %45’inde plastik sera, %26’sında alçak tünel, %16’sında yüksek tünel ve %13’ünde ise cam sera olarak faaliyet göstermektedir.

Tablo 12. Türkiye’de Sera Alanlarının Türlerine Göre Dağılımı 2010-2013

Yıl	Cam sera(dekar)	Plastik sera(dekar)	Yüksek tünel(dekar)	Alçak tünel(dekar)	Toplam alan(dekar)
2010	80.772,00	230.543,00	81.521,00	170.969,00	563.805,00
2011	78.877,93	247.961,66	108.910,48	175.700,75	611.450,82
2012	80.728,06	278.730,21	95.095,26	163.206,79	617.760,31
2013	80.739,38	278.661,26	97.986,37	157.737,35	615.124,36

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

OSV bölgesindeki ilçeler incelendiğinde, 2013 yılı verilerine göre, toplam 5.775 dekar alanda seracılık yapılmaktadır. Seracılık alanında ön plana çıkan ilçeler Söğüt, Mihalgazi ve Sarıcakaya’dır. Seraların büyük çoğunluğu plastik sera olarak kurulmuş, %14’ü yüksek tünel olarak faaliyet göstermektedir.

Tablo 13. OSV İlçelerinde Sera Alanları, 2013

İlçe Adı	Cam sera(dekar)	Plastik sera(dekar)	Yüksek tünel(dekar)	Alçak tünel(dekar)	Toplam alan(dekar)
Gölpazarı	-	40	-	-	40
İnhisar	-	-	225	-	225
Mihalgazi	-	1.030	270	-	1.300
Osmaneli	-	-	117	-	117
Sarıcakaya	-	855	215	-	1.070
Söğüt	-	3.000	20	-	3.020
Yenipazar	-	-	3	-	3
Genel Toplam	-	4.925	850	-	5.775

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 14. Bilecik İli Örtüaltı Yetiştiriciliğinin İlçeler Üzerinden Dağılımı

İlçe Adı	Köy Sayısı	İşletme Sayısı
Gölpazarı	2	20
İnhisar	6	80
Merkez	5	28
Osmaneli	17	82
Pazaryeri	2	10
Söğüt	7	680
Yenipazar	3	3
Bozüyük	1	1
Toplam	43	904

Kaynak: Bilecik Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2014 Yılı (Ocak-Aralık) İl Brifingi

OSV bölgesindeki ilçelerde örtüaltı tarım alanlarının yıllar içindeki değişimi incelendiğinde, 2010-2013 yılları arasında, plastik sera alanları artmıştır. Özellikle Söğüt ilçesinde 2012-2013 yılları arasında plastik sera yatırımları %33 oranında artış göstererek, 3.000 dekar alanda plastik sera faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Şekil 18’de da görüldüğü üzere, yüksek tünel olarak kurulan seralarda toplam 847 dekar alanda üretim yapılmaktadır.

Ancak 2014-2015 yılı kış döneminde yoğun kar yağışları nedeniyle sera alanları olumsuz etkilenmiştir. Bilecik ilinde 31.12.2014 tarihinde kar kalınlığı 1950 yılından beri en yüksek rakam olan 50 cm’ye ulaşmıştır.⁵Yapılan hasar tespit çalışmaları sonrasında Bilecik ilinde toplam 3.385 dekar alan afetten olumsuz etkilenmiştir. Zararın toplam parasal değeri 51.941.265 TL olarak hesaplanmıştır. Kar felaketinden sonra çiftçiler, bölgenin afet bölgesi ilan

⁵ Kaynak: <http://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=BILECIK#sfB>

edilmesini ve çiftçi kredilerinin faizsiz ertelenmesini talep etmişlerdir. Bu kapsamda 23.05.2014 tarih ve 28999 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Bakanlar Kurulu kararı ile 23.08.2013 – 31.12.2014 tarihleri arasında meydana gelen/gelecek doğal afetlerden dolayı zarara uğrayan/uğrayacak gerçek ve tüzel kişiler ile 1163 sayılı Kanun kapsamında olan tarımsal kooperatiflerin Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerine olan kredi borçları söz konusu Bakanlar Kurulu Karar'ında belirtilen koşullar çerçevesinde ertelenmiştir. Konu ile ilgili ayrı bir ödenek ayrılmış ve bu ödenek ilçeler arasında hasar tespit komisyonunca paylaştırılmıştır.

Tablo 15. 30-31 Aralık 2014 - 13 Ocak 2015 Tarihleri Arasında Bilecik İlinde Meydana Gelen Afete İlişkin Bilgiler

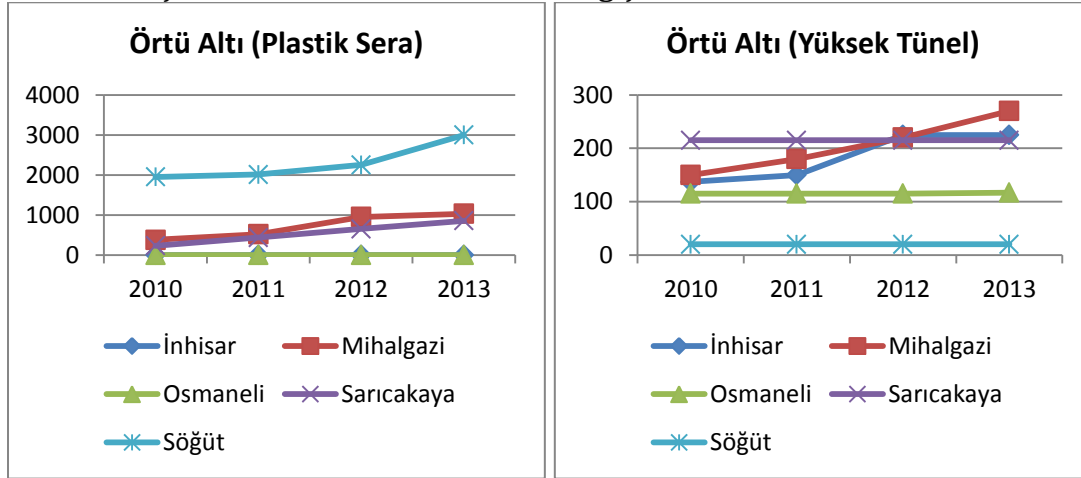
İlçe	Kişi Sayısı	Toplam Zarar Gören Alan (Da)	Zararın Toplam Parasal Değeri (TL)	Gelen Ödenekten İlçelere Düşen Pay (TL)
Bozüyük	1	2	24.281	3.700
Gölpazarı	15	34	654.151	81.800
İnhisar	154	492	7.635.460	974.200
Merkez	12	23	273.125	39.800
Osmaneli	41	54	704.558	108.000
Pazaryeri	10	5	67.653	12.200
Söğüt	559	2.774	42.582.038	4.780.300
TOPLAM	792	3.385	51.941.265	6.000.000

Kaynak: Bilecik İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Haziran 2015

⁶ Fotoğraf Kaynak: http://www.haber11.net/haberlergos-9832-bilecikte_binlerce_sera_coktu_zararin_haddi_hesabi_yok.html

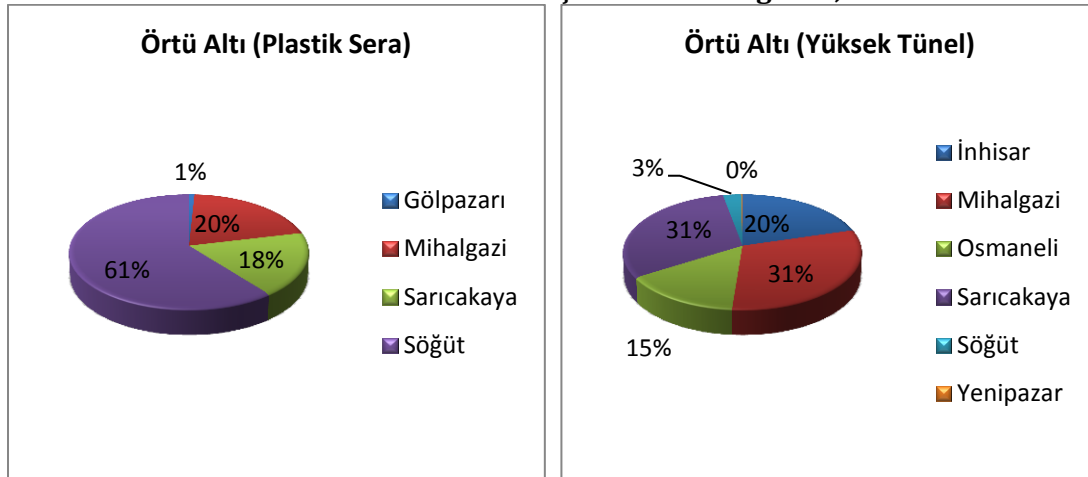
Şekil 18. OSV İlçeleri Örtüaltı Tarım Alanları Değişimi 2010-2013

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Örtüaltı sebze üretim alanlarının ilçelere göre incelendiği Şekil 19'de görüldüğü üzere, OSV bölgesindeki plastik seralarda üretilen sebze üretimi alanlarının dağılımı %61 Söğüt ilçesi, %20 Mihalgazi ilçesi ve %18 Sarıcakaya ilçesi olarak gerçekleştirilmektedir. Yüksek tünel seralarda üretilen sebze üretimi alanları ise %31 Mihalgazi ilçesi, %31 Sarıcakaya ilçesi, %20 İnhisar ilçesi ve %15 Osmaneli ilçesi olarak gerçekleştirilmektedir.

Şekil 19. Örtüaltı Sebze Üretim Alanlarının İlçelere Göre Dağılımı, 2013

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

OSV bölgesinde seralarda üretilen sebzelerin üretim miktarı Tablo 16'da gösterilmiştir. Buna göre, seralarda üretilen sebzelerin %89'u plastik seralarda, %11'i ise yüksek tünel seralarda üretilmektedir. Üretim miktarı olarak Söğüt ilçesi 44.554 ton sebze üretimi ile ilk sıradadır. Bunu 14.754 ton ile Mihalgazi ve 12.148 ton ile Sarıcakaya ilçeleri takip etmektedir.

Tablo 16. OSV Sebze Sera Alanları Üretim Miktarı, 2013

Toplam Üretim (Ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgazi	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenipazar	Genel Toplam
Örtüaltı (Plastik Sera)	680		12.735		10.821	44.300		68.536
Örtüaltı (Yüksek Tünel)		2.400	2.019	2.476	1.327	254	9	8.485
Genel Toplam	680	2.400	14.754	2.476	12.148	44.554	9	77.021

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

OSV bölgesinde örtüaltı sebze üretimi olarak ilçe bazındaki sebzelerin incelendiği Tablo 17'de göre, bölgede en çok üretim domates, hıyar ve kıvırcık marul üzerinedir. Buna göre, OSV bölgesinde üretilen hıyarın %87'si, kıvırcık marulun %79'u, rokanın %71'i, terenin %66'sı ve semizotunun %52'si seralarda üretilmektedir.

Tablo 17. OSV İlçelerde Örtüaltı Sebze Üretimi, 2013

Toplam Üretim(Ton)	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgaz	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenipazar	Genel Toplam
Biber (Dolmalık)			325		28			353
Biber (Sivri)			298		102			400
Dereotu					5			5
Domates	600	1.235	5.499	620	3.010	20.494		31.458
Fasulye (Taze)			4		56			60
Hıyar		825	3.960	1.634	6.340	15.000		27.759
Marul (Göbekli)			96		108		9	213
Marul (Kıvırcık)	80	200	300	222	996	9.060		10.858
Maydanoz			6		13			19
Roka			1.470		396			1.866
Semizotu			235		431			666
Soğan (Taze)		140	2.450		436			3.026
Tere			111		227			338
Genel Toplam	680	2.400	14.754	2.476	12.148	44.554	9	77.021

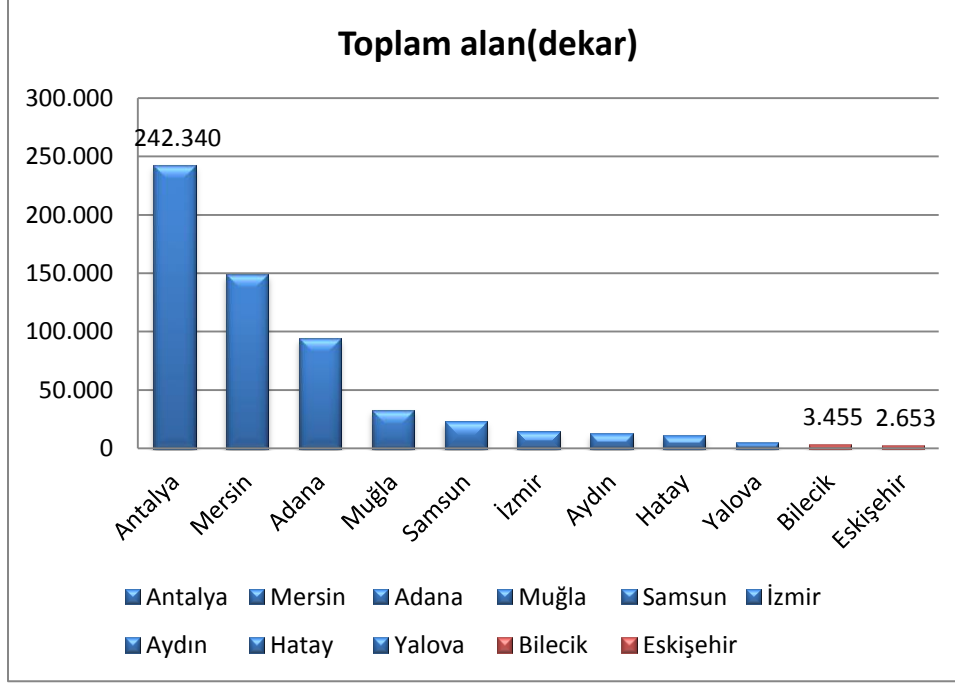
Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

4.1.3. Seracılığın Türkiye Geneli İle Karşılaştırılması

Seracılık ülkemizde iklim özellikle açısından en elverişli koşullara sahip güney illerimizde yoğun olarak yapılmaktadır. Seracılığın Türkiye'de birinci olduğu il 242 bin dekar alanla Antalya'dır. Bu ili Mersin, Adana ve Muğla illeri takip etmektedir. Bilecik ve Eskişehir sırasıyla 3.455 ve 2.653 dekar alanla seracılık faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu kapsamda, alan olarak sıralanırsa, Bilecik

ve Eskişehir 10 ve 11. il olarak üretimi gerçekleştirmektedir. İlk onda yer alan Bilecik, büyük pazarlara yakınlığı ile bu üretimi avantaja çevirmektedir.

Şekil 20. Örtüaltı Üretim Alanları Sıralaması, 2013

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 18. Örtüaltı Üretiminin Yoğun Olarak Yapıldığı İllerin Örtüaltı Alanları, 2013

İl Adı	Cam sera (dekar)	Plastik sera (dekar)	Yüksek tünel (dekar)	Alçak tünel (dekar)	Toplam alan (dekar)	Alan Payı
Antalya	66.602	150.514	11.439	13.785	242.340	39%
Mersin	6.343	72.865	47.641	21.925	148.774	24%
Adana	5	760	3.525	90.075	94.365	15%
Muğla	6.574	21.680	388	4.232	32.874	5%
Samsun	-	346	6.468	16.130	22.944	4%
İzmir	361	12.795	1.227	128	14.511	2%
Aydın	95	787	10.161	1.625	12.667	2%
Hatay	3	1.174	873	8.816	10.866	2%
Yalova	152	843	3.739	3	4.738	1%
Bilecik	-	3.090	365	-	3.455	1%
Eskişehir	3	2.096	554	-	2.653	0%
Diğer İller	601	11.711	11.608	1.018	24.938	4%
Toplam	80.739	278.661	97.986	157.737	615.124	100%

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 19. Bilecik İli Örtüaltı Tarım Alanı Ülke ve TR41 Bölgesi Karşılaştırması 2010-2013

Yıllar	TR Toplam alan (dekar)	TR41 Toplam alan (dekar)	Bilecik Toplam alan (dekar)	Bilecik ilinin TR41 içindeki oranı	Bilecik ilinin TR içindeki oranı
2010	563.805,00	2.808,00	2.270,00	80,84%	0,40%
2011	611.450,82	3.017,44	2.342,00	77,62%	0,38%
2012	617.760,32	3.568,95	2.681,00	75,12%	0,43%
2013	615.124,36	4.546,80	3.455,00	75,99%	0,56%
Genel Toplam	2.408.140,50	13.941,19	10.748,00	77,10%	0,45%

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Tablo 20. Bilecik İli Örtüaltı Tarım Alanı 2010-2013

Yıllar	Plastik sera(dekar)	Yüksek tünel(dekar)	Toplam (dekar)
2010	1.996,00	274,00	2.270,00
2011	2.054,00	288,00	2.342,00
2012	2.318,00	363,00	2.681,00
2013	3.090,00	365,00	3.455,00
Genel Toplam	9.458,00	1.290,00	10.748,00

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

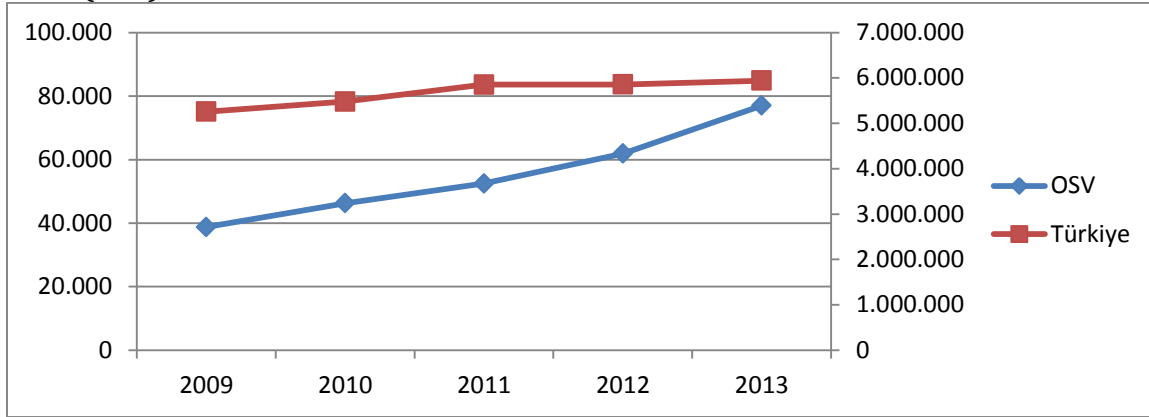
Tablo 21. Eskişehir İli Örtüaltı Tarım Alanı

Yıllar	Cam sera(dekar)	Plastik sera(dekar)	Yüksek tünel(dekar)	Toplam (dekar)
2010	-	663,00	365,00	1.028,00
2011	2,70	1.136,99	400,80	1.540,49
2012	2,75	1.741,29	500,32	2.244,36
2013	2,75	2.096,29	554,32	2.653,36
Genel Toplam	8,20	5.637,57	1.820,44	7.466,21

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Ürün açısından incelendiğinde, OSV bölgesinde örtüaltı tarımda üretilen sebzelerin 2013 yılı toplam miktarı 77.021 ton olarak gerçekleşmiştir. Ürün yelpazesinde domates, hıyar ve marulun ön planda olduğu OSV bölgesinin son beş yıldaki örtüaltı sebze üretim miktarındaki artış hızı ülke geneli örtüaltı sebze üretimindeki büyüme hızından daha fazladır. OSV bölgesinde gerçekleştirilen toplam sebze üretiminin, Türkiye genelindeki örtüaltı sebze üretimi içindeki payı 2009 yılında %0,74 iken 2013 yılında bu oran %1,30'a ulaşmıştır. OSV bölgesinin toplam örtüaltı sebze üretimi; Antalya, Mersin, Adana, Muğla, İzmir ve Samsun illerinin üretim miktarlarının ardından 7. sırada yer almaktadır.

Şekil 21. Türkiye ve OSV Bölgesinde Örtüaltı Sebze Üretim Miktarlarının Değişimi, 2009-2013 (Ton)

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Not: Türkiye üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir

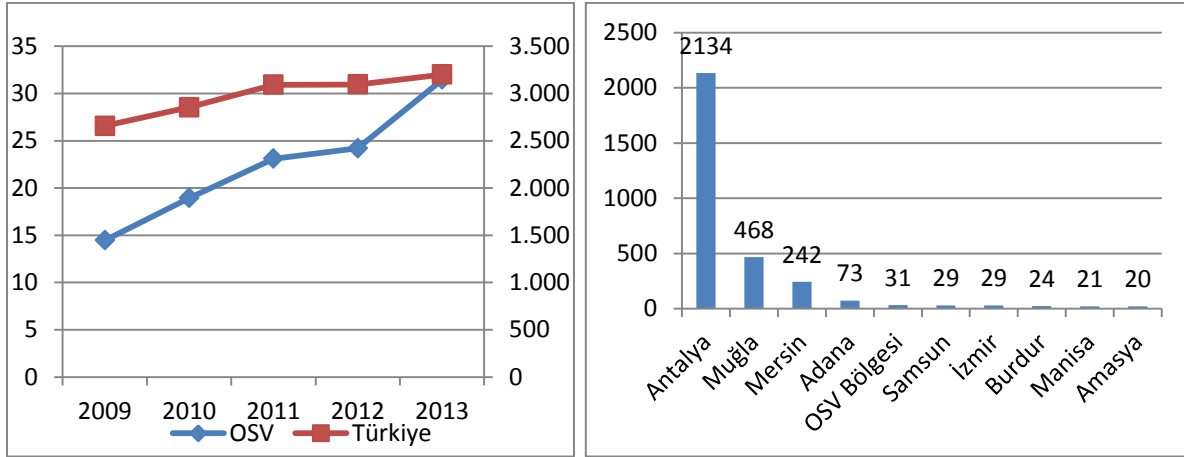
OSV bölgesindeki üretimin ülkedeki üretimde payının yüksek olduğu ürünler roka, tere, taze soğan ve kıvırcık maruludur. Bu ürünlerde ülke üretiminin bir kısmını karşılayan OSV bölgesi, ülkedeki roka üretiminin %84,21'ini, tere üretiminin %68,01'ini, taze soğan üretiminin %63,68'ini ve kıvırcık marul üretiminin %25,56'sını bölgedeki seralarda üretmektedir.

Tablo 22. Örtüaltı Sebze Üretiminin Karşılaştırması OSV Bölgesi ve Türkiye (Ton)

Ürün Adı	OSV Bölgesi	Türkiye	OSV Bölgesinin Toplam Ülke Üretimindeki Payı	OSV Bölgesinin Ülke genelindeki Sıralaması
Biber (Dolmalık)	353	94.173	0,37%	6
Biber (Sivri)	400	384.171	0,10%	8
Dereotu	5	74	6,76%	4
Domates	31.458	3.200.930	0,98%	5
Fasulye (Taze)	60	42.646	0,14%	18
Hıyar	27.759	1.001.940	2,77%	6
Marul (Göbekli)	213	17.021	1,25%	11
Marul (Kıvırcık)	10.858	42.478	25,56%	1
Maydanoz	19	552	3,44%	9
Roka	1.866	2.216	84,21%	1
Semizotu	666	4.245	15,69%	2
Soğan (Taze)	3.026	4.752	63,68%	1
Tere	338	497	68,01%	1
Genel Toplam	77.021	5.940.751	1,30%	7

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Şekil 22. Yıllara Göre Örtüaltı Domates Üretimi (2009-2013) ve Önemli Üreticiler(2013), Bin Ton

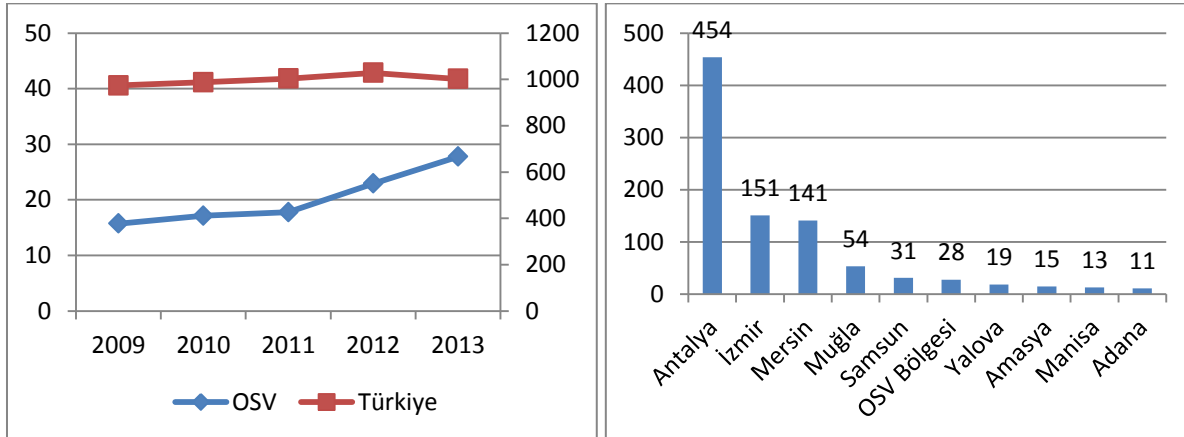

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Not: Türkiye üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir

OSV bölgesi her geçen gün ülkenin örtüaltı domates üretiminde daha önemli bir yere gelmektedir. 2013 yılında Türkiye’de örtüaltında üretilen domatesin %0,98’i OSV bölgesinde üretilmiştir. 2009 yılında bu oran % 0,54 iken, 2009’da 14.456 ton olan seralardaki domates üretimi 2013 yılında 31.458 tona ulaşmıştır. 2009’dan 2013’e kadar olan dönemde ülke genelinde domates üretimi %20 artarken OSV bölgesinde %118 artmıştır. Türkiye’de örtüaltında üretilen domatesin %91’i Antalya, Mersin, Muğla ve Adana illerinde üretilmektedir, OSV bölgesi ise bu illerden sonra üretimin en fazla olduğu yerdir. 2011 yılına kadar İzmir ve Hatay illerindeki üretim OSV bölgesinden daha fazla iken 2013 yılında OSV bölgesinin örtüaltında domates üretimi bu illeri geçmiştir. OSV bölgesi; İstanbul, Bursa, Kocaeli gibi nüfusun fazla olduğu büyük illere en yakın örtüaltı domates üretiminin gerçekleştiği bölgedir.

Şekil 23. Yıllara Göre Örtüaltı Hıyar Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013), Bin Ton

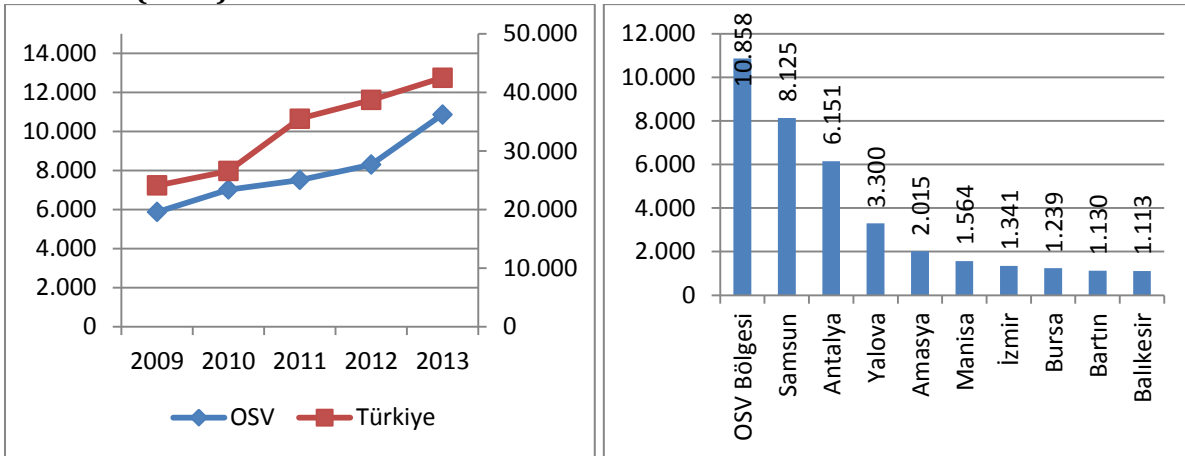

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Not: Türkiye üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir

OSV bölgesinde yer alan seralarda üretilen ürünlerden son yıllarda üretim miktarı önemli ölçüde artan bir diğer sebze de hıyardır. 2009 yılında 15.724 ton olan hıyar üretimi 2013 yılında 27.759 tona ulaşmıştır. 2009 yılında ülke genelindeki örtüaltı hıyar üretim miktarının % 1,61'i OSV bölgesinde üretilirken 2013 yılında bu oran %2,77'e yükselmiştir. Ülke genelinde de örtüaltında hıyar üretimi son beş yılda artış göstermiş olsa da bölgedeki gerçekleşen üretim artış oranı ülke geneline göre daha yüksektir. Türkiye'de örtüaltında hıyar üretiminin toplam %79,8'i sırasıyla Antalya, İzmir, Mersin, Muğla ve Samsun illerinde yapılmakta olup OSV bölgesi bu illerden sonra en fazla üretim miktarına sahip bölge konumundadır. OSV bölgesindeki son yıllardaki üretim artışı ile 2011 yılına kadar daha fazla üretim miktarına sahip olan Yalova ve Adana illerinin üretim miktarlarının üzerine çıkmıştır.

Şekil 24. Yıllara Göre Örtüaltı Kıvırcık Marul Üretimi, 2009-2013, ve Önemli Üreticiler(2013) Ton

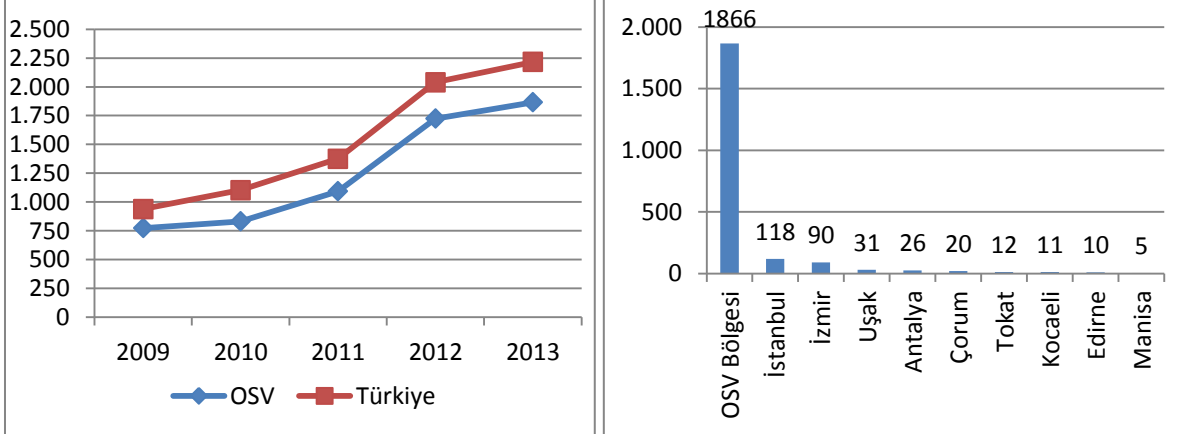

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Not: Türkiye üretimi sağ ekseninde gösterilmiştir

Kıvırcık marul, ülkenin toplam üretimi içinde OSV bölgesinin lider konumda bulunduğu örtüaltında yetiştirilen sebze türlerindedir. 2013 yılında ülke genelinde örtüaltında üretilen kıvırcık marul miktarının % 25,56'sı OSV bölgesinde üretilmiş olup, OSV bölgesi ülke genelinde lider konumdadır. Samsun, Antalya, Yalova ve Amasya illeri OSV bölgesini takip etmektedir.

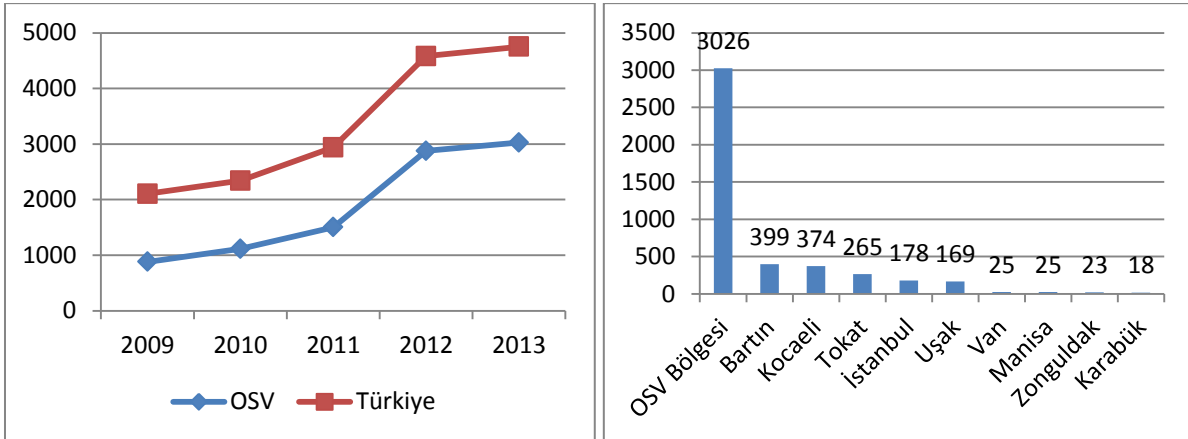
Şekil 25. Yıllara Göre Örtüaltı Roka Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013) Ton

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Örtüaltında yetiştirilen roka miktarına bakıldığında, OSV Bölgesinin ülke üretiminin %85'ini tek başına karşılayarak lider konumda bulunduğu görülmektedir. Bölgedeki roka üretimi son yıllarda hızla artmış olup, 2009 yılında 774 ton iken 2013 yılında 1.866 tona ulaşmıştır.

Şekil 26. Yıllara Göre Örtüaltı Taze Soğan Üretimi, 2009-2013 ve Önemli Üreticiler(2013) Ton

Kaynak: TÜİK Bitkisel Üretim İstatistikleri Veri Tabanı, 2013

Taze soğanın, son yıllarda ekim alanı ve üretim miktarları dikkate alındığında üreticilerin tercih ettiği bir sebze türü olarak bölgede ön plana çıkmakta olduğu görülmektedir. OSV Bölgesi, 2009 yılında ülke genelinde üretilen 2.105 ton taze soğanın %41,8'ini üretirken 2013 yılında 3.026 ton ile ülke genelinde üretilen 4.752 tonun %63,7'sini üretir konuma gelmiştir.

4.1.4. İlçelerin İhtiyaçları

Yapılan görüşmelerde ve çalıştaylarda öne çıkan ilk sorun arazi toplulaştırılması sorunu olmuştur. Miraslarla bölünen parçalı arazilerde üretim verimi düşmektedir. Her ne kadar Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile bu durum önlenmeye çalışılsa da Tapu ve Kadastro hizmetlerinin olmadığı bazı ilçelerde arazilerin bir kısmının güncel sahiplik durumu tapudaki bilgiler ile örtüşmemektedir. Bu nedenle Çiftçi Kayıt Sistemi'ne (ÇKS) dâhil olmayan çiftçiler, devlet teşviklerinden faydalanamamaktadır. Ayrıca parçalı tarım arazileri nedeniyle üretim miktarı alıcılar için yeterli olmamakta, çiftçiler ancak ürettikleri ürünleri bir araya getirerek araçları doldurup pazara ulaştırabilmektedirler. Çiftçiler ortak hareket etmedikleri için herkes farklı ürünler yetiştirmekte tüccarların belli ürünlerdeki taleplerini tam olarak karşılayamamaktadırlar.

Çiftçilerin eğitilmesi konusu yine birçok ilçede gündeme gelen maddeler arasındadır. Buna göre, tarımda bilinçsiz ilaç kullanımı hem su ve toprak kirliliğine neden olmakta, hem de ürünlerin ihraç edilmesinde sorun teşkil etmektedir. Ayrıca seralarda yılda en az dört defa ürün alınması toprağın yorulmasına ve verimin düşmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, aşırı gübreleme nedeni ile yeraltı içme suları dâhil nitrat oranları artmakta ve su kalitesinde düşme yaşanmaktadır. Çiftçiler için gübre ve ilaçlama önemli bir maliyet kalemi olduğu kadar, fazla ilaçtan arındırma da ayrı bir maliyettir. Çiftçilerin verimli topraktan elde ettikleri ürünleri ayırt etme, sınıflama, fiyatlandırma ve pazarlama konularında eğitimlere ihtiyacı bulunmaktadır.

İlçelerde yapılan üretim incelendiğinde, alıcıların talep ettiği miktarda veya daha az üretim yapılmakta üretim verimliliğinin artırılması gerekmektedir. Bununla beraber, kalite ve kalibrasyon (boylama) konularında ihtiyaçlar tespit edilmiştir. Örneğin bazı ilçelerde, domates, salatalık ve marul gibi taze ve hızlı bir şekilde pazara ulaşması gereken ürünlerde saklama, depolama ihtiyacı bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu ürünlerin pazar değerinin artırılmasına en fazla katkı sağlayacak yatırım ürünlerin paketlenmesini sağlayacak bir tesisin kurulumu olacaktır. Özellikle seraların yanına kurulması düşünülen boylama ve ambalajlama tesisleri ile ürünlerde katma değer artması sağlanacaktır. Diğer yandan kiraz ve sofralık üzüm gibi ürünlerin diğer illerde üretiminin düşük olduğu ve yüksek fiyattan satılabileceği döneme kadar saklanabilmesi için soğuk hava deposu gereksinimi çalıştaylarda ifade edilmiştir. Özellikle ihracat potansiyeli yüksek bir ürün olan kirazda depolama imkânları üreticinin pazarlık gücünü artırmaktadır. Örneğin Gölpazarı'nda kurulacak bir soğuk hava deposundan Yenipazar ilçesindeki üreticilerin de faydalanacağı ifade edilmiştir.

Yapılan görüşmelerde, ilçelerin soğuk hava deposu ve paketleme tesisi ihtiyaçları tartışılmıştır. Buna göre bazı ilçelerde, soğuk hava deposu bulunmamakta ve yetkililerden talep edilmektedir. Bazı ilçelerde ise var olan soğuk hava depoları çiftçiler tarafından kullanılmayarak atıl durumda beklemektedir.

Bu gibi tesislerin kurulması için öncelikle üretim miktarının ve kalitesinin tesisin sürdürülebilirliğini sağlayacak kapasitede olması gerekmektedir. Örneğin, Sarıcakaya ilçesinde İl Özel İdaresi'nin yatırımı ile ilçeye soğuk hava tesisi ve paketleme tesisi yapılmış ve İl Özel İdaresi tarafından özel bir firmaya kiralanmıştır. Çiftçinin, firmanın istediği kalibrede ürün temin etmemesi, firmanın alım garantisi vermesine rağmen çiftçinin yüksek fiyat verildiğinde başka tüccarlara da satış yapması ve firmaya düzenli olarak mal temin edememesi nedeniyle bir süre sonra firma zarar ettiği için tesis kapatılmış ve şu anda sadece depo olarak kullanılmaktadır. Ayrıca alıcıların ilçelere direk ulaşip ürünü toplayıp götürmesi de depolama tesisleri için ayrı bir engeldir. İlçelerdeki tesislerin yönetimi konusunda profesyonel bir yaklaşım gerekmektedir. Yönetim birlik veya kooperatif üzerinden olabileceği gibi tesisin özel bir firmaya kiralanması şeklinde de olabilir. Başında profesyonel bir yöneticinin olduğu bir yapı altında çiftçilerin birlikte hareket etmesi, ürünlerini paketleyebilmesi ve depolayabilmesi çiftçilerin kazançlarını artıracaktır. Sonuç olarak yapılması planlanan yatırımların daha önceki tecrübelerden faydalanılarak atıl yatırımlara dönüşmemesi için öncelikle fizibilite çalışmalarının titizlikle yapılması gerekmektedir.

Çiftçilerin alıcılarla fiyat pazarlığı konusunda rekabet gücü zayıftır. Zira çalıştaylarda yapılan görüşmelere göre, ürünlerin satışı için kasa temin edemeyen çiftçiler, fiyat konusunda pazarlık gücünü kaybetmektedir. Üreticilerin, ürünlerini kasasını bırakan tüccarlara satmaları ürünün fiyatı konusunda tüccarların söz sahibi olmasına neden olmaktadır. Söğüt ve Yenipazar gibi ilçelerde kasa üretimi ile alıcıların pazarlık gücünün kırılması beklenmektedir.

Ürünlerin büyük bölümü büyük marketlere satılmaktadır. Alıcılar birlikte hareket etmekte iken üreticilerin birlikte hareket edememesi, üretici birliği ya da kooperatif şeklinde örgütlenememiş olmaları, fiyat konusunda belirleyicinin alıcılar olmasına neden olmaktadır. Ürünlerin pazarlanması aşamasında alıcıların güçlü olduğu sektörde, tarım ürünlerinin üretimini artırıcı,

hem de işleme, paketlenme, pazarlama ve satışındaki eksik adımların giderilmesi için projeler geliştirilebilir. Örneğin İnhisar ilçesinin önemli bir ürünü olan narın işlenerek pazarlanması ilçe için önem arz etmektedir. Bu kapsamda, nar lokumu için tescil başvurusu gerçekleştirilmiş ve 2015 yılı içerisinde sürecin tamamlanması beklenmektedir. Buna ilaveten, nar suyu, reçeli, sabunu ve kolonyası ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

OSV Bölgesi için önemli olan seracılığın gelişmesi ve pazar imkânlarının artırılması bölge için çok önemlidir. Seracılığın bölgedeki iklimden faydalanarak Sakarya Nehri boyunca uzanıyor olması çiftçileri sera yatırımı yapmaya yöneltmiştir. 1997 yılından beri bölgede seralar hızla yaygınlaşmaktadır; ancak hızlı nakit döngüsü olması için gerekli altyapı tam olarak kurulmadan ve gerekli teknik uzmanlığa yer verilmeden seraların büyük bölümü inşa edildiği için yoğun kar yağışı nedeniyle bölgedeki seraların büyük bölümünde ağır hasar oluşmuştur. Bilinçsiz yapılan yatırımlar ve 2014-2015 yılı kış döneminde yoğun kar yağışları nedeniyle sera alanları olumsuz etkilenmiştir. Kardan zarar gören seraların yeniden yapılanması ve mevcut seralara ek olarak yeni sera yatırımlarının yapılması ilçe için önem arz etmektedir. Bu konuda hem BEBKA Kırsal Kalkınma destekleri, hem de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından verilen destekler seralardaki kar felaketinin izlerini silmeye yönelik çalışmalardır. Yeni seraların yapım aşamasında modern seraların tercih edilmesi, bundan sonraki doğal felaketler için önlem niteliğinde olacaktır.

Çalıştaylarda görüşülen bir başka konu ise bölgedeki sulama maliyetleridir. Örneğin İnhisar ilçesinde sulama konusunda maliyetlerin çok yüksek olduğunu belirten ilçe temsilcileri, DSİ kanallarının çalışmadığını ifade etmişlerdir. Mihalgazi'den Çaltı'ya kadar cazibeli sulama tesislerinin kurulması gerektiği görüşülmüştür. Cazibeli sulama bitkisel üretim için sulama suyunun enerjiye ihtiyaç duyulmadan su kaynağından sulama alanına iletilmesi amacıyla yapılan yapılar ile bunların tamamlayıcı tesislerini ifade etmektedir. Orta Sakarya Vadisindeki sis ve kırağın sera için olumsuz olduğu, suyu daha yukarılara çekmenin ise oldukça maliyetli olduğu belirtilmiştir. Özellikle yeni sera alanlarının kurulabilmesi için sulamanın şart olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Osmaneli ilçesinde Orta Sakarya Vadisi yatağının ilçeye göre daha aşağıda olması sebebi ile sulamada sıkıntı yaşanmaktadır. Eski sulama tesisleri sorunları büyümekte olup kapalı kanal tesislerinin bir kısmı çalışmamaktadır. Göksu Suyu'ndaki kirlilik sebze ve meyvelere zarar vermektedir. Söğüt ilçesindeki çöplüğün sulama göletlerine yakınlığı da tarımsal üretim için benzer bir tehdit olmaktadır.

OSV bölgesinde, ilçelerin il merkezi ve köyler ile ulaşım imkânlarının yetersizliği, hem tarımsal ürünlerin pazarlanması, hem de turizm potansiyelinin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. Ulaşım imkânlarının artırılması ile birlikte hem tarımsal sanayinin gelişmesi, hem de genç nüfusun göçünün önüne geçilmesi beklenmektedir. İlçelerde yapılan çalıştaylarda, ulaşım zorluklarının ilçenin gelişmesinin önündeki en büyük engel olduğu ifade edilmiştir. Bazı ilçelerde üretilen ürünlerin lojistiğini belediye veya şirketler sağlamaktadır. Yapılan görüşmelerde, ilçelerin üretilen ürünlerin büyük bir çoğunluğunu İstanbul'a gönderdiği veya alıcıların ilçe ilçe gezerek ürünleri toplayıp İstanbul pazarına götürdüğü ifade edilmiştir. Yine Sarıcakaya ve Mihalgazi ilçeleri de üretilen ürünlerin büyük bir bölümünü İstanbul ve Ankara'daki hallere göndermektedir. Ancak, mevcut yolların yetersizliği ve çok virajlı olması nedeniyle ulaşım çok zor gerçekleşmektedir. Nakliye maliyetinin yüksek olması ve araçların varlığı elde edilen karların düşük olmasına neden olmaktadır. İlçelerdeki ulaşım sorunu ürünlerin pazara ulaştırılmasını zorlaştırmakla beraber aynı zamanda yatırımcıların bölgeye olan ilgisini de azaltmaktadır. İlçelerin köyleriyle bağlantısı zayıf olması, köy yolları bozuk olması, özellikle tırları bölgeden ürün toplarken zorlamaktadır. Yeni ve devam eden ulaşım yatırımlarının OSV bölgesindeki bu sorunun bir kısmını çözmesi beklenmektedir. Örneğin Osmaneli ilçesinin yakınlarından geçecek olan Yüksek Hızlı Tren ilçeyi bütün büyükşehirlerle sıkı şekilde entegre edecek ve ilçenin gelişiminde önemli rol oynayacaktır. Ayrıca Bolu – Eskişehir yolunun Sarıcakaya ilçesinden geçerek, bu durumdan hem Sarıcakaya hem de Mihalgazi ilçesinin faydalanacağı düşünülmektedir.

İlçelerin gelişimde önemli bir paya sahip olan tarımın sürdürülebilirliği için genç nüfusun ilçede yaşaması gerekmektedir. Ancak köylerde ve kimi zaman da ilçelerde, il merkezinde sanayinin yarattığı iş imkânlarından dolayı genç nüfus tarımla uğraşmayı tercih etmemektedir. Genç nüfusun sigortalı işlerde çalışmak için il merkezine göçü ilçe nüfusunun ve tarımsal faaliyetlerinin sürdürülebilirliği için olumsuz etkilenmektedir. İlçelerde sosyal mekânların olmayışı genç nüfusun il merkezlerine göç etmesinde bir diğer faktördür.

İlçe çalıştaylarında ilçelerin öne çıkan ihtiyaç ve sorunları aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 23. İlçelerin Sorunları Özet Tablosu

Sorunlar	Gölpazarı	İnhisar	Mihalgazi	Osmaneli	Sarıcakaya	Söğüt	Yenişehir
Parçalı Arazi							
Soğuk Hava Deposu							
Paketleme Tesisi							
Kalite ve Kalibrasyon (Boylama)							
Seracılık							
Kasalama							
Çiftçi Eğitimleri							
Pazarlama, Tanıtım, Markalaşma							
Kanalizasyon ve Altyapı Sorunları							
Sulama							
İpekböcekçiliğinin Geliştirilmesi							
Turizm Potansiyelinin Geliştirilmesi							
Ulaşım İmkanları							
Genç Nüfusun Göçü							
Sosyal Mekanlar							
Arıcılığın Geliştirilmesi							

Kaynak: İlçe Çalıştay Raporları, 2015

5. Bilecik İlinin Tarım ve Gıda İhracatı

Yapılan çalıştaylarda da görüldüğü gibi, bölgede üretilen tarımsal ürünlerin birçoğu bölge dışından gelen alıcılar tarafından toplanıp büyükşehirlere satılmak üzere götürülmektedir. Bunun dışında bölgedeki bazı büyük firmaların da merkezleri OSV bölgesi dışında olduğu için firma tarafından yapılan ihracat, ilin ihracat rakamlarına yansımamaktadır. Aşağıdaki tabloya göre, Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri ihracatı 2015 yılı ilk 6 ayı için 1.8 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 24. Bilecik İhracatçı Firmaların Kanuni Merkezleri Bazında Sektör İhracat Performansı (1000 \$)

SEKTÖR	1 OCAK - 30 HAZİRAN		
	2014	2015	DEĞ.
Çelik	1.013,93	5.202,81	413,13%
Çimento Cam Seramik ve Toprak Ürünleri	17.013,65	15.841,17	-6,89%
Demir ve Demir Dışı Metaller	4.646,67	28.267,03	508,33%
Elektrik Elektronik ve Hizmet	3,52	16,28	362,83%

1 OCAK - 30 HAZİRAN			
Halı	0,00	0,10	
Hazır giyim ve Konfeksiyon	0,00	0,29	
Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri	3.637,16	1.839,48	-49,43%
İklimlendirme Sanayii	4,81	16,44	242,11%
Kimyevi Maddeler ve Mamulleri	88,11	312,28	254,44%
Madencilik Ürünleri	12.019,91	11.043,97	-8,12%
Makine ve Aksamları	1.001,01	702,64	-29,81%
Mobilya, Kâğıt ve Orman Ürünleri	276,37	94,72	-65,73%
Otomotiv Endüstrisi	101,91	0,12	-99,88%
Su Ürünleri ve Hayvansal Mamuller	0,00	293,06	
Tekstil ve Hammaddeleri	0,00	64,25	
Yaş Meyve ve Sebze	55,47	0,00	-100,00%
TOPLAM	39.862,52	63.694,63	59,79%

Kaynak: <http://www.tim.org.tr/tr/ihracat-ihracat-rakamlari-tablolar.html> Haziran 2015 verisi

6. GZFT Analizi

Orta Sakarya Vadisi bölgesinde yapılan çalıştaylar neticesinde bölgenin güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmuş, tehdit ve fırsatlar ile ilgili analizler yapılmıştır. Bu kapsamda, OSV bölgesinin güçlü yönleri konumu itibari ile en büyük avantajı olan mikroklima etkisi ve büyük pazarlara yakınlığıdır. Vadi boyuna uzanan ilçeler çevrelerine göre daha ılıman bir iklime sahip olduğu için bu bölgede sebze üretimi, özellikle de seracılık gelişmiştir. Yine bu bölgenin İstanbul ve Ankara gibi büyük pazarlara ulaşımı Antalya, Mersin ve Adana illerine göre daha kolay olduğu için taşıma maliyetlerinden dolayı alıcılar tarafından tercih edilmektedir.

OSV Bölgesinin zayıf yönleri incelendiğinde, ilçelerin ihtiyaçları bölümünde de belirtildiği gibi, öncelikle arazilerin çok parçalı olması ve mülkiyet sorunudur olmaktadır. Bu sorun üretim verimliliğini ve çiftçilerin devlet desteklerinden faydalanmasını etkilemektedir. Bununla birlikte çiftçi eğitimleri, çiftçilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Üretim miktarının diğer bölgelere nazaran az olması ise bölge için diğer bir engeldir. Köylerin ilçelerle, ilçelerin ise il merkezleri ile ulaşımı ilçelerin gelişimi için çok önemlidir. Mal hareketi ve insan kaynağı transferi için özellikle İnhisar gibi Bilecik yerine Eskişehir iline ulaşımı daha kolay olan ilçeler için zayıf bir yöndür.

Şekil 27.OSV Bölgesi GZFT Analizi

Bölgedeki fırsatlar incelendiğine, bölgenin en önemli fırsatı mikroklimadan dolayı gelişen seracılıktır. Bilecik ili alan seracılıkta alan olarak 10.ildir ve 2013 yılı verilerine göre toplam 5.775 dekar alanda seracılık yapılmaktadır. OSV Bölgesi için seracılığın gelişmesi ve pazar imkânlarının artırılması bölge için çok önemlidir. Seracılığın bölgedeki mikroklimadan faydalanarak Sakarya Nehri boyunca uzanıyor olması çiftçileri sera yatırımı yapmaya yöneltmiştir. 1997 yılından beri bölgede seralar hızla yaygınlaşmakta ve büyük pazarlara yakınlığı nedeniyle sera yatırımları giderek artmaktadır. Bölgenin diğer bir fırsatı ise, üniversite meslek yüksekokullarının ilçelerde faaliyet göstermesi ve yeni bölümlerin açılmasının gündemde olmasıdır. Çalıştaylarda bölgenin tarım ve turizm potansiyelini değerlendirmek için üniversite ile beraber çalışılacağı belirtilmiştir. Özellikle seracılık ve süs bitkileri ile ilgili bölümlerin açılması durumunda bölgede seracılığın gelişeceği ifade edilmiştir. Diğer bir fırsat olarak turizm potansiyeli bölge için önemli bir konudur. Harmankaya Kanyonu, Gordios Kaya Mezarı, Abdullah Mihalgazi Türbesi gibi doğa ve tarih turizmi ile Kurşunlu köyündeki gibi eko turizm ve Sakarılıca Köyü'ndeki termal turizm imkânlarının geliştirilmesi bölgenin gelişimi için önemli fırsatlardandır.

Bölge için tehdit arz eden durumlar genç nüfusun göçü, sulama imkânlarının kısıtlı olması ve su ve toprak kirliliği olarak belirlenmiştir. Ulaşım imkânlarının kısıtlı olması, ilçelerin gelişmişlik seviyelerinin yıllar itibari ile düşmesi ve sosyal imkânların azlığı sebebiyle genç nüfus ilçelerde

ikamet etmek istememekte ve il merkezlerine veya büyükşehirlere göç etmektedir. Bu da ilçelerin insan kaynağı kapasitesini azalmasına sebep olmakta; hem tarımda, hem de varsa sanayi ve turizm sektöründe sürdürülebilirliğe ket vurmaktadır. Genç nüfusun göçünün diğer bir sebebi ise tarımda düzenli bir gelirin sağlanamaması, sosyal güvenlik sistemine bağlı işlerde çalışma isteği ve sosyokültürel (kız vermeme gibi) diğer nedenlerdir. Bölge için diğer bir tehdit unsuru ise sulamadaki verimsizlik ve maliyetlerin artmasıdır. İlçelerde yapılan görüşmelerde sulamadaki sorunların bazılarının DSİ kanallarının çalışmamasından kaynaklı olduğu belirtilmiştir. Eski sulama tesisleri sorunları büyümekte olup kapalı kanal tesislerinin bir kısmı çalışmamaktadır. Yeni seraların kurulabilmesi için suyun daha yukarı seviyelere ve daha az maliyetli olarak çekilebilmesi gerekmektedir. Yine bazı ilçelerdeki sulama göletlerinin çöplüklere yakın olması tarımsal üretim için tehdit unsurudur. Bölge için diğer bir tehdit unsuru da tarımda bilinçsiz ilaç kullanımı nedeni ile su ve toprak kirliliği oluşumudur. Çiftçiler için gübre ve ilaçlama önemli bir maliyet kalemi olduğu kadar, fazla ilaçtan arındırma da ayrı bir maliyettir. Aşırı gübreleme nedeni ile yeraltı içme suları dâhil nitrat oranları artmakta ve su kalitesinde düşme yaşanmaktadır. Yapılan görüşmelerde ortaya konan diğer bir konu, Göksu Suyu, sulama göletleri gibi sulama alanlarındaki kirliliğin sebze ve meyvelere verdiği zarardır. Tarımsal üretimin sürdürülebilirliği ve bölgenin ihracat kapasitesinin yükseltilebilmesi için çiftçilerin ilaç kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

7. Bilecik Hal Potansiyeli

5957 sayılı Kanunda yer alan asgarî koşulları taşıyan projeler çerçevesinde belediyeler ile gerçek veya tüzel kişiler tarafından kurulan, malların ayrı ayrı yahut birlikte toptan alım ve satımı ile kaydının yapıldığı yerlere toptancı hali denir. Toptancı halleri; imar planlarında belirlenmiş alanlarda, halin sınıfına, büyüklüğüne ve işlem hacmine göre yönetmelikle belirlenen müzayede, depolama, tasnifleme ve ambalajlama tesisleri ile laboratuvar ve soğuk hava deposu gibi diğer asgarî koşulları taşıyan projeler çerçevesinde gerçek veya tüzel kişiler ile belediye sınırları içinde belediyeler, büyükşehir belediye sınırları içinde büyükşehir belediyeleri tarafından kurulur. Gerçek veya tüzel kişiler tarafından toptancı hali kurulması ilgili belediyenin iznine tabidir. Halin kuruluşu, en geç bir ay içinde ilgili belediye tarafından T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na bildirilir. Toptancı hallerinin kuruluşunda ve başka bir alana taşınmasında; malların arz ve talep derinliğinin bulunması, üretici ve tüketicinin korunması, toptancı hali sayısı ve bunların birbirlerine yakınlığı, üretici yoğunluğu ve tüketici piyasasının büyüklüğü, toptancı hali kurulacak yerin coğrafi konumu, mesken ve işyerlerine, gıda güvenilirliği bakımından risk

oluşturan tesis ve benzeri yerlere uzaklığı ve ulaşım imkânları ile toptancı halinin çevreye, altyapıya ve trafiğe getireceği yükler dikkate alınır. Ülkemizde 188 adet toptancı hali bulunmaktadır. Hal listesi rapor ekinde sunulmuştur.

Bilecik ilinde kurulması muhtemel bir meyve-sebze hali için ilgili kanuna göre, en az 30 firma talebi oluşmalıdır. Ayrıca ilçelerde yapılan görüşmelerde ürünlerin mevcut lojistiğini sağlayan müşteriler, halin Bilecik merkeze kurulması durumunda değişen bir durum olmayacağını ifade etmiştir.

Bununla birlikte, hal işleyişini öğrenmek, Bilecik ilinde yapılması planlanan sebze-meyve hali ile ilgili tecrübe paylaşmak ve Hal Kanunu'nun uygulamalarını öğrenmek amacıyla Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü ziyaret edilmiştir. Bu görüşme sırasında, Hal Kanunu'nun uygulamaları ve hal kurulma süreci ile ilgili bilgiler alınmıştır. Buna göre, hal içindeki dükkân sayısına göre, küçük, orta ve büyük ölçekli olabilmektedir. Bursa halinde 132 dükkân bulunmakta ve bu hal orta ölçekli bir hal olarak nitelendirilmektedir. Hal kurulması ve gerekli izin ruhsatların alınabilmesi için en az 30 işleyen dükkân bulunmalı ve bu durum Gümrük ve Ticaret Bakanlığı ile Belediye tarafından onaylanmalıdır. İlgili bakanlığın her ilde veya ilçede hal kurulmasından ziyade, yeni hal kanunu ile birlikte bölge hallerini teşvik ettiği bilgisi alınmıştır. Örneğin Bursa hali, Balıkesir, Bilecik ve çevre illere hizmet vermelidir. Avrupa'da toplamda 167 hal bulunmaktadır. Yeni yasayla birlikte gerekli dükkân sayısını karşılayamayan Gürsu ve Yenişehir halleri kapatılmıştır. 29 dükkânı olan İnegöl'de ise 1 dükkân daha kiralanarak faaliyetlerine devam etmektedir.

Şekil 28.Bursa Hali

Belediyenin hal kurulması halinde, 3 kalem geliri oluşacaktır. Bunlar, dükkân kira gelirleri, kapı giriş-çıkış gelirleri ve rüsum gelirleri. Kanuna göre rüsum gelirlerinin %10'u halin temizlik ve güvenliğine harcanmalıdır. Bu rakam Bursa hali için 2.5'er milyon TL'dir ve bunların dışında da halin personel giderleri de bulunmaktadır. Laboratuvar hizmetleri için hem ekipmanların pahalı olduğu, hem de Gıda, Kimya ve Ziraat Mühendislerinin istihdam edilmesi zorunluluğunun olduğu bilgisi alınmıştır. Laboratuvar hizmetleri belediye için çok maliyetli bir hizmet olup, bunun için Gıda ve Yem Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü veya Üniversite ile protokoller yapılarak bu hizmet dışardan sağlanmaktadır. Aksi halde kontrolü belediye gerçekleştirmekte, ancak cezayı Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü kesebilmektedir. Belediye için kârlı görünmeyen bu yapının işletmesi belediye iştiraki olan Tarım A.Ş.'ye devredilmiştir.

Bursa halinde soğuk hava deposu, paketleme tesisi bulunmamaktadır. Belediye, halde faaliyet gösterenlerin talebi halinde soğuk hava deposu ve paketleme tesisini 3 yıl içinde kurmak zorundadır. Ancak Bursa için, haldeki tüm dükkânların kendi buzhaneleri bulunmakta, bu nedenle soğuk hava deposuna ihtiyaç bulunmamaktadır. Eski Gürsu halinin yerine paketleme tesisi kurulması gündemdedir. Keles'te ise BESAS'ın süt ürünleri ile ilgili tesisi kurulmuştur. Bursa hali Türkiye'nin en yeni ve en modern halidir. Tasarımında rüzgâr hareketleri ile yaz ve kış sıcaklık farkları hesap edilerek, yazın dış ortamdan 7 derece daha soğuk, kışın ise 7 derece daha sıcak olacak şekilde tasarlanmıştır.

Şekil 29. Bursa Hali İçinden Görüntüler

Hal kurulması için en az 15-20 dönüm alan ve ulaşım ağlarına yakın, mümkünse çevre yolu kenarında bir yer seçilmelidir. Mal gönderimi için, 444 0 425 no'lu Bakanlık hattından künye alınmaktadır. Eğer satıcıya 10 gün içinde ödeme yapılmazsa bu künye ile hal hakem heyetine başvurulmakta ve tazmin yoluna gidilmektedir. Bunun için halde yer alan komisyonculardan teminat alınmaktadır.

Halin bulunduğu şehirlerde, üretilen malın hale girmesi zorunluluğu bulunmamakla beraber üreticilerin bildirimde bulunma zorunluluğu vardır. Halde satılan mallardan yüzde bir, toptancı hali dışında satılan mallardan yüzde iki oranında hal rüsumu tahsil edilmektedir. Bursa'da bile birçok üretici ürünlerini toplama merkezinden, nakliye ambarından İstanbul'a direk göndermektedir. Halde dükkân sayısının %20'si üretici birliklerine verilmek zorundadır. Üretici birlikleri rüsumdan muaftır, sadece kira ve teminat ödemektedir. Genel olarak uygulamada, tüccarlar hale malı girişinden ziyade, halden dükkân kiralayarak malı kendi dükkânından çıkmış gibi göstermektedir. Bu şekilde tüccar %1 rüsumu peşin olarak öder. Mal hareketleri de kayıt altına alındığı için sorun teşkil etmez.

Yapılan görüşmede Bilecik özelinde yapılan değerlendirmeye göre, Bilecik'in İstanbul, Eskişehir ve Adapazarı pazarlarının tam ortasında olduğu ve yapılan üretimin şehrin iç pazarından ziyade bu pazarlara gönderildiği bilgisi alınmıştır. Ancak Bursa halinde il içi pazara yönelik satışlar yoğunluktadır. Bu anlamda, Bilecik bir nakil yeri olarak değerlendirilmektedir. Hal kurulmasının belediye açısından karlılık değil, ayrı bir maliyet yükü ortaya çıkaracağı ve halin atıl kalma ihtimalinin yapılacak olan fizibilitede iyi değerlendirilmesi gerektiği, haldeki dükkânlara talebin ve üretim hacmi bakımından değerlendirilmelerin ayrıntılı çalışılması gerektiği anlaşılmıştır.

Kanunda da belirtildiği gibi, 30 dükkânın altında talep olması halinde, Bakanlık halin işletilmesi için gerekli izin ve ruhsatları vermeyecek, atıl bir yatırım yapılmış olacaktır.⁷

Ek 3'te TR41 Bölgesi için mekânsal gelişme şeması gösterilmiştir. Bu şemada kırmızı ok ile gösterilen mal akımları incelendiğinde, OSV Bölgesi için yapılan görüşmelere paralel olarak ürünlerin İstanbul, Adapazarı ve Ankara pazarlarına gönderildiği gösterilmektedir. Bu kapsamda, iç pazar tüketimi için fazla olan ürünler, müşterilerin ilçelere kadar gelip ürünleri toplaması sonucu OSV dışındaki dış pazara gönderilmektedir. Yapılan görüşmelerde, bazı ilçelerde çiftçilerin kasalama sorunlarının bulunması nedeniyle, ürünleri kasaları temin eden satıcılara satıcıların istediği fiyattan satmak durumunda kalmaktadır. Yine bazı ilçelerde, ürünlerin standart olmaması, boylama (kalibrasyon), depolama ve paketleme için yatırımlara ihtiyacın olduğu belirtilmiştir.

8. Sonuç

OSV Bölgesi için hal kurulmasının artı ve eksilerinin tartışıldığı bu rapor, katılımçılık esasıyla hazırlanmış olup bölgedeki aktörlerin görüşleri alınarak nihai hale getirilmiştir. Bu çalışmaya paralel olarak, Bilecik Ortak Akıl Toplantısı sırasında da oluşturulan proje fikirleri, ihtiyaç ve sorunlar incelenmiştir. İlçelerdeki mal hareketi Bilecik merkezde kurulması planlanan bir halin varlığı söz konusu olduğunda değişmeyecek ve eski rutinine devam edecektir. Alıcılar Bilecik merkezde hal kurulması durumunda da ilçelerden tek tek mal toplayıp İstanbul ve Ankara gibi büyük pazarlara ürünlerin lojistiğini sağlayacaktır.

İlçelerde yapılan görüşmelerde, merkezde kurulması planlanan hale ürünlerin gönderilmesi ve buradan da ana pazarlara gönderilmesi hem maliyet, hem de zaman açısından uygun görülmemiştir. İlçelerin merkeze ulaşımı ve taşıma masrafları nedeniyle ürün maliyetleri artacaktır. Birçok ilçede ürünün tüccar tarafından serada toplatılması ve benzeri nedenlerden dolayı, kurulacak olan halin ilçeler için avantaj sağlamayacağı dile getirilmiştir.

Sonuç olarak ilçelerin ihtiyacı merkezde bir hal kurulmasından ziyade, üretim verimliliğinin artırılması, çiftçilerin eğitilmesi, fideciliğin geliştirilmesi, kasalama, paketleme, boylama (kalibrasyon) imkanlarının artırılması, mevcut soğuk hava depolarının işlerlik kazanması ve

⁷ Kaynak: BEBKA Faaliyet Bilgi Raporu

ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi gibi konulardır. İlçelerdeki mevcut toplama merkezlerinden ve/veya seraların başından toplanan ürünler doğrudan büyük pazarlara ulaştırıldığı için öncelikle, üretilen ürünlerin üretim miktarının artması, ürünlerin sınıflandırılması, gerekliyse soğuk hava depolarından saklanması, ürünlerin taşınması için kasa üretiminin sağlanması, paketlenip satışa hazır getirilmesi ile ürün ve insan kaynağı transferi için ilçelerin il merkezi ile ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bu hususların çözülmesi ile, tarımda sürdürülebilir ve katma değerli üretim gerçekleşerek, ilçelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri yükselecektir.

9. Yararlanılan Kaynaklar

- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
- Bilecik İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
- Eskişehir İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü
- TÜİK
- TİM
- Ziraat Odaları
- BEBKA Bölge Planı
- BEBKA Sosyal Analiz Raporu

10. Ekler

Ek 1. Teşekkür Listesi

Tablo 25. Orta Sakarya Vadisi Ekonomik Gelişme Çalışması kapsamında yapılan toplantı katılımcıları

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
1	Ahmet SEVİNEN	Yönetim Kurulu Başkanı	Bilecik Ziraat Odası	Bilecik	Merkez
2	Hacı Dursun YILDIZ	İl Müdürü	Bilecik İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Bilecik	Merkez
3	Hilal YILDIZ	Ziraat Yüksek Mühendisi	Bilecik İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Bilecik	Merkez
4	Zeki ŞANLI	Tekniker	Eskişehir İl Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Eskişehir	Odunpazarı
5	İlhan Doran	Dekan	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi	Bilecik	Merkez
6	E.Selcan Darçın	Dekan Yardımcısı	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi	Bilecik	Merkez
7	Serap Kızıl Aydemir	Öğretim Üyesi	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Fakültesi	Bilecik	Merkez
8	Prof. Dr. Ali Koç	Dekan	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Eskişehir	Odunpazarı
9	Dr. Nihal Can Ağırbaş	Öğretim Görevlisi	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Eskişehir	Odunpazarı
10	Doç. Dr. Nuray Çömlekçioğlu	Öğretim Üyesi	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Eskişehir	Odunpazarı
11	Yrd. Doç. Dr. Sibel Sarıçam	Öğretim Üyesi	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Eskişehir	Odunpazarı
12	Doç. Dr. Yasemin Evrenosoğlu	Öğretim Üyesi	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Eskişehir	Odunpazarı
13	Hasan Karakuş	Şube Müdürü	DSİ 3. Bölge Müdürlüğü	Eskişehir	Odunpazarı
14	Faruk MERMER	Bölge Müdür Yardımcısı	DSİ 3. Bölge Müdürlüğü	Eskişehir	Odunpazarı
15	Cemal ÇARKÇI	Şube Müdürü	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi- Destek Hizmetleri Daire	Eskişehir	Odunpazarı

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
Başkanlığı- Hal Şube Müdürlüğü					
16	Ali Seyyar	Muhtar	Akçapınar Köyü	Bilecik	Osmaneli
17	Hasan Öztürk	Muhtar	Çiftlik Köyü	Bilecik	Osmaneli
18	Mehmet Çakır	Muhtar	Boyunkuyu Köyü	Bilecik	Osmaneli
19	Yaşar Şahin	Muhtar	Ericek Köyü	Bilecik	Osmaneli
20	Ziya Demir	Muhtar	Dereyörük Köyü	Bilecik	Osmaneli
21	Mehmet Demir	Muhtar	Sarıyazı Köyü	Bilecik	Osmaneli
22	Kasım Balcı	Muhtar	Ağlan Köyü	Bilecik	Osmaneli
23	Ali Çeltik	Muhtar	Borcak Köyü	Bilecik	Osmaneli
24	Osman Çakır	Muhtar	Günüören Köyü	Bilecik	Osmaneli
25	İsmail Ünver	Muhtar	Büyük Yenice Köyü	Bilecik	Osmaneli
26	Sadık Doğan	Muhtar	Selimiye Köyü	Bilecik	Osmaneli
27	Remzi Yaş	Muhtar	Oğulpaşa Köyü	Bilecik	Osmaneli
28	Sezai Demirtaş	Muhtar	Hisarcık Köyü	Bilecik	Osmaneli
29	Kadir Tüysüz	Kurum Md.	Halk Eğit. Mrkz. Md.	Bilecik	Osmaneli
30	Mehmet Kara	Ziraat Müh.	G T. Hay. İlçe Müd.	Bilecik	Osmaneli
31	Aynur Özdoğan	Ziraat Yük. Müh.	G T. Hay. İlçe Müd.	Bilecik	Osmaneli
32	Taner Engin	Y.K. Başkanı	Yalova Tarım A.Ş.	Bilecik	Osmaneli
33	Oktay Ok	Ziraat Odası Baş. Yrd.	Osmaneli Zir. O.	Bilecik	Osmaneli
34	Şenol Gündüz	Başkan	Akçapınar Gaziler Koop.	Bilecik	Osmaneli
35	İsmail Deveci	Müdür	Osmaneli T.K Koop	Bilecik	Osmaneli
36	Servet Çizmeer	Proje Uzmanı	Osmaneli Kaymakamlığı	Bilecik	Osmaneli
37	Abdullah Tetik	Sağlık İşleri Md	Osmaneli Bel.	Bilecik	Osmaneli
38	Ertuğrul Ünçay	Başkan	Osmaneli Ziraat Odası	Bilecik	Osmaneli
39	Ramazan Mazlum	Müdür	Özel İdare Müd.	Bilecik	Osmaneli
40	Recep Sert	Bşk.	Çerkeşli Sulama Koop	Bilecik	Osmaneli
41	Nevzat Kayretli	Muhtar	Orhaniye Köyü	Bilecik	Osmaneli
42	Osman Saram	Muhtar	Selçuk Köyü	Bilecik	Osmaneli
43	Süleyman Kaya	Muhtar	Hisarak Beşevler Çiftçi Köyü	Bilecik	Osmaneli
44	Ali Avcı		Pancar Koop.	Bilecik	Osmaneli
45	Mustafa Acar	İlçe Müdürü	İlçe M.E.M	Bilecik	Gölpazarı
46	Turgay Yılmaz		İl Gen. Mc. Üyesi	Bilecik	Gölpazarı
47	Mustafa Üner	Çımışkı Köyü	Meyve Üreticileri Birliği	Bilecik	Gölpazarı

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
			Bky.		
48	Devrim Toraman	İlçe Müdürü	İlçe Gth. Md.	Bilecik	Gölpazarı
49	Mustafa Bakay	Yazı İşleri Md.	Kaymakamlık	Bilecik	Gölpazarı
50	Mehmet Denizli	Zir. Oda. Başkanı	Ziraat Odası	Bilecik	Gölpazarı
51	Ersin Kaya	Genel Sekreter	Ziraat Odası	Bilecik	Gölpazarı
52	Ali Serel	İl Encümeni	İl Gen. Mc.	Bilecik	Gölpazarı
53	Olca Uygular	Öğretmen	Güner Orbay Sml	Bilecik	Gölpazarı
54	Tuğba Yilmazer	Öğretmen	Güner Orbay Sml	Bilecik	Gölpazarı
55	Mikail Babur	Ziraat Müh.	İlçe Gth. Md.	Bilecik	Gölpazarı
56	Hüseyin Yaman	İlçe Öz. İd. Md.	İlçe Öz. İd. Md.	Bilecik	Gölpazarı
57	Fahrettin Dural	Fen İşleri	Bel. Başkanlığı	Bilecik	Gölpazarı
58	Yiğit Yavaş	Fen İşleri	Bel. Başkanlığı	Bilecik	Gölpazarı
59	Sezgin Erdem	Mali Hiz.	Bel. Başkanlığı	Bilecik	Gölpazarı
60	M.Serdar Çolak	Basın Ve Halk. Md.	Bel. Başkanlığı	Bilecik	Gölpazarı
61	Rıdvan Durak	Emekli Arıcı		Bilecik	Gölpazarı
62	Adnan Gümüş	Büro Grv.	Gölpazarı Sydv	Bilecik	Gölpazarı
63	İsmail Gülen	Muhtar	Köprücek Köyü	Bilecik	Gölpazarı
64	Muhammer Coşkun	Muhtar	Kavak Köyü	Bilecik	Gölpazarı
65	İzzet Çay		Vatandaş	Eskişehir	Mihalgazi
66	Murat Özkan	Ziraat Müh.	Mihalgazi İlçe G.T.H. Md	Eskişehir	Mihalgazi
67	Fahri Şen		Çiftçi	Eskişehir	Mihalgazi
68	Osman Yıldız		Muhtar	Eskişehir	Mihalgazi
69	Mehmet Özipek	İlçe Md. Vekili	G.T.H.Md.	Eskişehir	Mihalgazi
70	Nurullah Top	İlçe Öğ.Tel.	G.T.H.Md.	Eskişehir	Mihalgazi
71	Hüseyin Çobanoğlu	Şb. Müd.	Mihalgazi Belediyesi	Eskişehir	Mihalgazi
72	Mustafa Bülbül	Tek.	Mihalgazi İlçe Tarım	Eskişehir	Mihalgazi
73	Hüseyin Gök		Alpagut	Eskişehir	Mihalgazi
74	Nuray Kabaali	Yazı İşleri Md.	Mihalgazi Kaymakamlığı	Eskişehir	Mihalgazi
75	Hacer Bilge Tosun	Sınıf Öğretmeni	Alpagut İlkokulu	Eskişehir	Mihalgazi
76	Adem Esatoğlu	Matematik Öğretmeni	Alpagut İlkokulu	Eskişehir	Mihalgazi
77	M.Raşit Dağcı	Okul Müdürü	Alpagut İlkokulu	Eskişehir	Mihalgazi
78	Hüseyin Altan	Müdür	İlçe MEM	Eskişehir	Mihalgazi

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
79	Ufuk Sayal	Müdür	Ş.N.T Ç.P.A.L	Eskişehir	Mihalgazi
80	Sema Hasyiğit	Öğretmen	Ş.N.T Ç.P.A.L	Eskişehir	Mihalgazi
81	Nurullah Döşeme	Öğretmen	Mihalgazi İlk O.	Eskişehir	Mihalgazi
82	Murat Özfindık	Öğretmen	Mihalgazi İlk O.	Eskişehir	Mihalgazi
83	Osman Cırık	Müdür	SYDV	Eskişehir	Mihalgazi
84	Hulusi Yetim	Müftü	Diyanet	Eskişehir	Mihalgazi
85	Şakir Gündoğdu	Müdür	Nüfus Md.	Eskişehir	Mihalgazi
86	H.İbrahim Çeliker		Muhtar	Eskişehir	Mihalgazi
87	Mehmet Aşır Yalçın	Muhtar	Günet Mah. Muh.	Eskişehir	Sarıcakaya
88	Alaattin Karaoğlu	Muhtar	Bilal Habeşi Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
89	Gönül Dursun	Ziraat Müh.	Sarıcakaya G.T.H.Md	Eskişehir	Sarıcakaya
90	Okan Kaytan	İlçe Müd.V	Sarıcakaya G.T.H.Md	Eskişehir	Sarıcakaya
91	Azime Yaman	Muhtar	Yeni Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
92	Kadriye Okur	Başkan	Tar.Kal.Koop. Bşkn	Eskişehir	Sarıcakaya
93	Emin İpek	Muhtar	Fa.Mah. Muhtarı	Eskişehir	Sarıcakaya
94	Faruk Güler	Başkan	Bel. Başkanlığı	Eskişehir	Sarıcakaya
95	Remzi Ercan	Muhtar	Laçın Mah	Eskişehir	Sarıcakaya
96	Esat Tuncer	Muhtar	Düzköy Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
97	İbrahim Diri	Muhtar	Beyyayla Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
98	Mehmet Çetin	Muhtar	Kapuköy Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
99	A.Osman Coşkun	Muhtar	İğdir Mah.	Eskişehir	Sarıcakaya
100	Ö.Özalp	Muhtar	Camikebir	Eskişehir	Sarıcakaya
101	Serdar Dikmen	Ür.Müdürü	Dikmen Tarım	Bilecik	Söğüt
102	Hasan Gamsız	Çiftçi	Tarım İlçe Müd.	Bilecik	Söğüt
103	Ramazan Ünsal	Mal Müdürü V.	Söğüt Mal Müdürlüğü	Bilecik	Söğüt
104	Yunus Okur	Müdür	Ziraat Bankası	Bilecik	Söğüt
105	İsmail Özkan	Müdür	Belediye Fen İşleri	Bilecik	Söğüt
106	Nuri Tuna	Müdür V.	İlçe G.T.H.M	Bilecik	Söğüt
107	Mesude Tunca	İş Yeri Sahibi	Esnaf	Bilecik	Söğüt
108	İsmail Kabakçı	Kpt. Başkanı	Çiftçi	Bilecik	Söğüt
109	Mustafa Çimen	Çaltı Kalkınma Koop	Çiftçi	Bilecik	Söğüt
110	Volkan Dönmez	Ziraat Müh.	İlçe G.T.H.M	Bilecik	Söğüt
111	Hüseyin	Müdür	Gülfide Tarım	Bilecik	Söğüt

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
	Gülmez				
112	İbrahim Koca		Çiftçi	Bilecik	Söğüt
113	Özgür Öztürk	Müdür Yrd.	Çaltı Tarım Kredi Koop.	Bilecik	Söğüt
114	Ali Fıçıcı	İş Yeri Sahibi	Esnaf	Bilecik	Söğüt
115	Mustafa Özen	Yazı İşleri Md.	Kaymakamlık	Bilecik	Söğüt
116	Yüksel Şafak	Müdür	Özel İdare Müd.	Bilecik	Söğüt
117	İbrahim Gögerkin	Muhtar	Köse Mah.	Bilecik	Söğüt
118	Ömer Koyun		Üretici	Bilecik	Söğüt
119	Metin Çakır	Muhtar		Bilecik	Söğüt
120	İsmail Aksu	İlçe Müdürü	İlçe Tarım Müd.	Bilecik	İnhisar
121	Gürsal Aydoğmuş	Tapu Müdürü	İlçe Tapu Müd.	Bilecik	İnhisar
122	Süleyman Canan	İlçe Müd. Yrd.	İlçe Tarım Müd.	Bilecik	İnhisar
123	Vesile Harmanç	Ziraat Müh.	İlçe Tarım Müd.	Bilecik	İnhisar
124	Hayati Keskin	Başkan	SS.Yenipazar Tar. Kk	Bilecik	İnhisar
125	Mehmet Uluğ	Şef	Pancar Ekicileri Koop.	Bilecik	İnhisar
126	Mustafa Yıldırım	Başkan V.	Ziraat Odası	Bilecik	İnhisar
127	Mahmut Koray	Muhtar	Hisarcık Köyü	Bilecik	İnhisar
128	Ahmet Bodur	Üyesi	İl Genel Meclis Üyesi	Bilecik	İnhisar
129	Hüseyin Özkan	Ziraat Müh.	320 Sayılı İnhisar TKK	Bilecik	İnhisar
130	Haluk Çengur	Müdür V.	Mal Müdürlüğü	Bilecik	İnhisar
131	İsmail Cambaz	Başkan	Kalkınma Koop.	Bilecik	İnhisar
132	İbrahim Özmen	Muhtar	Tozman Köyü	Bilecik	İnhisar
133	İmren Karakuş	Büro Memuru	İnhisar Ziraat Odası	Bilecik	İnhisar
134	Zübeyde Civan	Tarım Danışmanı	İnhisar Ziraat Odası	Bilecik	İnhisar
135	Şükriye Ayhan	Belediye Personeli	Belediye Başkanlığı	Bilecik	İnhisar
136	İbrahim Yavuz	Belediye Personeli	Belediye Başkanlığı	Bilecik	İnhisar
137	Fikret Aygün	Belediye Personeli	Belediye Başkanlığı	Bilecik	İnhisar
138	Ali Bakar	Belediye Personeli	Belediye Başkanlığı	Bilecik	İnhisar
139	Seçim Geçersu	Belediye Personeli	Belediye Başkanlığı	Bilecik	İnhisar
140	Ayhan Ödübek	Belediye Personeli	İnhisar Beld. Bel.	Bilecik	İnhisar
141	Ahmet Eşik	Çiftçi	Vatandaş	Bilecik	İnhisar

No	Adı-Soyadı	Görevi	Kurumu/Köyü	İl	İlçe
142	Ahmet Öndersev	V.H.K.İ	Kaymakamlık	Bilecik	İnhisar
143	Mithat Güçlü	Memur	Kaymakamlık	Bilecik	İnhisar
144	Tekin Cambaz	Yazı İşleri Md.	Kaymakamlık	Bilecik	İnhisar
145	Barış Altunay	İşçi	SYDV	Bilecik	İnhisar
146	Mustafa Yaman	Müdür V.	İnhisar Ç P A L	Bilecik	İnhisar
147	Aysun Sertkaya	Müdür Yrd.	İnhisar Ç P A L	Bilecik	İnhisar
148	İbrahim Gürel	Çiftçi	İnhisar	Bilecik	İnhisar
149	Hasan Koşmaz	İlçe Em. Amiri	İnhisar	Bilecik	İnhisar
150	Yusuf Savuran	İlçe Müftü	İnhisar Müftülük	Bilecik	İnhisar
151	Fatma Törkü	Aile Hekimi	Sağlık Bak.	Bilecik	İnhisar
152	Ahmet Yıldırım	Müdür	İlçe Milli Eğitim	Bilecik	İnhisar
153	Erol Kazan	Müdür	İlçe Özel İdare.	Bilecik	İnhisar
154	Sıddık Gümüş	Müdür	Halk Eğit. Mrkz. Md.	Bilecik	İnhisar
155	Zeynep Toyranlı	Şube Müdürü	Bursa Büyükşehir Belediyesi Tarımsal Hizmetler Şube Müdürlüğü	Bursa	Yıldırım

Ek 2. BEBKA Kırsal Kalkınma Destekleri

2014 Yılı Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Amaç ve Öncelikleri

Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde kırsal alanlarda tarım ve sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi ve tarım dışı faaliyetler ile ekonomik çeşitliliğin sağlanarak gelir artışına katkı sağlanmasını amaçlayan bu programda, kırsalda tarım ürünlerinin ulusal ve uluslararası pazar standartlarına uygun olarak işlenmesinin, paketlenmesinin, etiketlenmesinin ve depolanmasının desteklenmesi, kırsalda tarım (bitkisel ve hayvansal üretim) dışı ekonomik çeşitliliğin sağlanması ve rekabetçi bir yapıya kavuşturulması ve kırsalda turizm potansiyelinin geliştirilmesi öncelikler arasındadır. Toplam 11 milyon TL bütçe ayrılan programa kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar başvuru yapmıştır. Bu mali destek programında destek almaya hak kazanan 7 adet proje Tablo 26'da belirtilmiştir.

Tablo 26. 2014 Yılı Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programı Destek Almaya Hak Kazanan Proje Listesi

Referans No	Başvuru Sahibi Adı	Proje Adı
TR41/14/KK/0002	T.C. Eskişehir Ticaret Borsası Başkanlığı	ETB Kırsalda Büyüyor Kırsal Kalkınıyor Projesi
TR41/14/KK/0005	Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Bozüyük İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü	Bozüyük İlçesi Köy ve Beldeleri Tarımsal Ürünler Ambalajlama ve Paketleme Tesisi Projesi
TR41/14/KK/0008	İnhisar Belediye Başkanlığı	İnhisarda Tarımsal Kalkınmanın Sağlanması
TR41/14/KK/0009	Çifteler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı	Sakaryabaşı Hatırası
TR41/14/KK/0010	Osmaneli Belediye Başkanlığı	Ver Elini Osmaneli
TR41/14/KK/0014	T.C. Bilecik Belediye Başkanlığı	Bilecik Sebze ve Meyve Hal Kurulum Projesi
TR41/14/KK/0020	Seyitgazi Kaymakamlığı	Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nin Turizm Potansiyelinin Geliştirilmesi

2015 Yılı Kırsalda Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programları amaç ve öncelikleri:

Bursa, Eskişehir, Bilecik bölgesinde kırsal alanlarda tarım ve sanayi işbirliğinin güçlendirilmesi ve tarım dışı faaliyetler ile ekonomik çeşitliliğin sağlanarak gelir artışına katkı sağlanması amacıyla BEBKA 2015 yılı mali destek programlarını 16/02/2015 tarihi itibari ile ilan etmiştir. Bu mali destek programları hem kar amacı güden, hem de kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlara yönelik olarak tasarlanmıştır. Kar amacı güden KOBİ, Kamu kurum/kuruluşlarının kurduğu veya ortağı olduğu işletmeler, kooperatifler ve çiftçilerin başvurduğu programın toplam

bütçesi 9 milyon TL, kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşların başvurduğu programın ise toplam bütçesi 3 milyon TL olarak belirlenmiştir. Buna göre 15/05/2015 tarihi başvuru süresi sona eren programlara gelen sera projeleri Tablo 27’da gösterilmiştir.

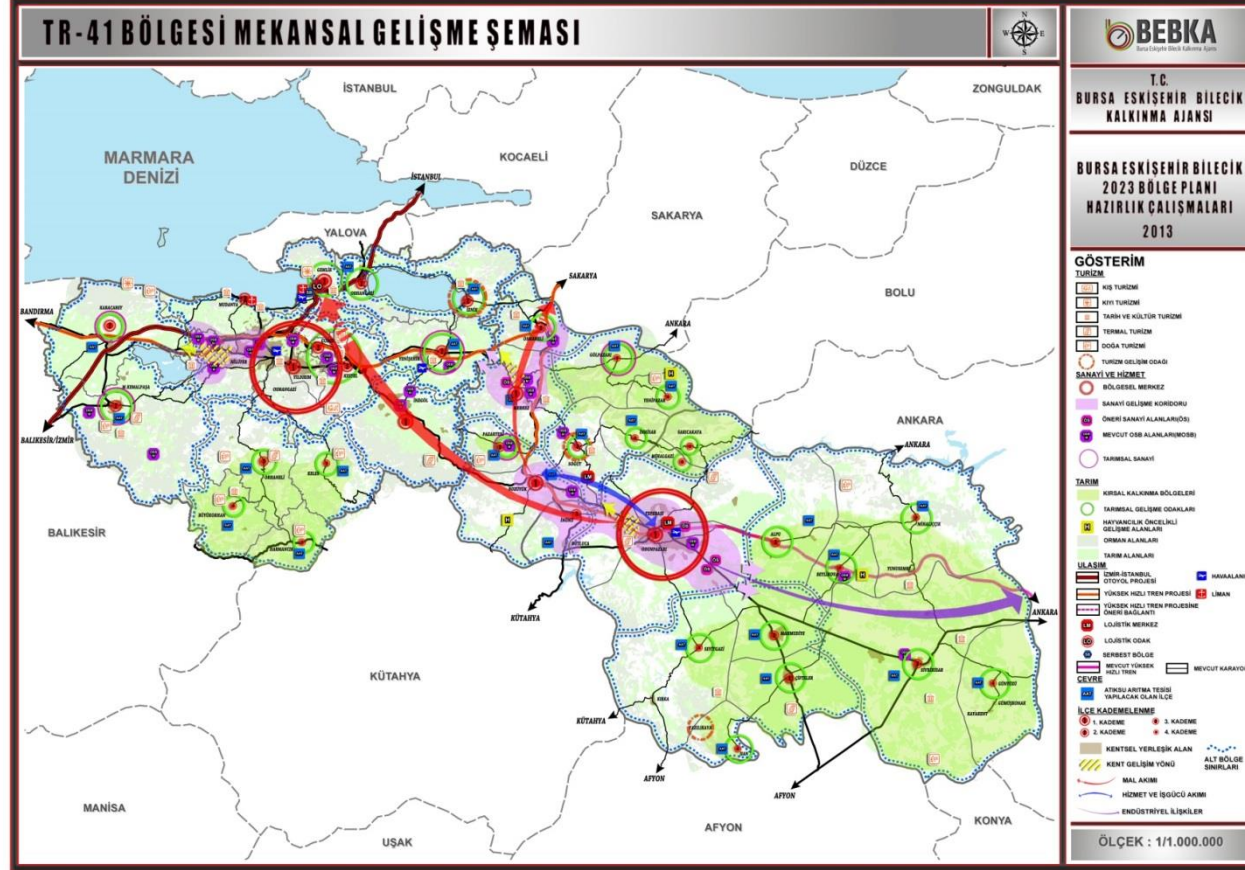
Tablo 27. 2015 Yılı Kırsalda Ekonomik Gelişim Mali Destek Programları Sera Proje Başvuruları

Proje Adı	Başvuru Sahibi	İl	İlçe	Ajanstan Talep Edilen Tutar	Eş Finansman	Toplam Proje Bütçesi
Örtüaltı Tarımdan Modern Seracılığa Geçiş (İbrahim Gürel)	İbrahim Gürel	Bilecik	İnhisar	79.000,00 TL	79.000,00 TL	158.000,00 TL
Modern Sera Sistemiyle Ürün Çeşidi Ve Değerinin Artırılması (Sadettin Saka)	Sadettin Saka	Bilecik	İnhisar	65.500,00 TL	65.500,00 TL	131.000,00 TL
Modern Sera Sistemi (Halil İşler)	Halil İşler	Bilecik	İnhisar	104.500,00 TL	104.500,00 TL	209.000,00 TL
Örtüaltı Tarımın Modernize Edilmesi (Nihat Gündüz)	Nihat Gündüz	Bilecik	İnhisar	74.500,00 TL	74.500,00 TL	149.000,00 TL
Modern Sera Sistemiyle Kalkınan İnhisar (İsmail Cambaz)	İsmail Cambaz	Bilecik	İnhisar	150.500,00 TL	150.500,00 TL	301.000,00 TL
Örtüaltı Tarımda Yenilikçi Üretim (Halil Ayvaz)	Halil Ayvaz	Bilecik	Söğüt/Çaltı	149.500,00 TL	149.500,00 TL	299.000,00 TL
Örtüaltı Tarımda Ürün Katma Değerinin Artırılması (Bahri Ayvalık)	Bahri Ayvalık	Bilecik	İnhisar	164.000,00 TL	164.000,00 TL	328.000,00 TL
Hikmet Aknur Modern Sera Projesi	Hikmet Aknur	Eskişehir	Sarıcakaya	103.925,00 TL	103.925,00 TL	207.850,00 TL
Sarıcakaya İlçesi'nde Örnek Sera Projesi	Eskişehir Büyükşehir Belediyesi	Eskişehir	Sarıcakaya	400.000,00 TL	102.241,20 TL	502.241,20 TL
Harmancık'ta Örtüaltı Tarımının Geliştirilmesi	Harmancık İlçe Gıda Tarım Ve Hayvancılık Müdürlüğü	Bursa	Harmancık	357.732,00 TL	40.000,00 TL	397.732,00 TL
Sarıcakaya Belediyesi Teknolojik Sera Projesi	Sarıcakaya Belediyesi	Eskişehir	Sarıcakaya	395.757,82 TL	146.376,18 TL	542.134,00 TL

Kaynak: BEBKA Proje Veritabanı

2015 Yılı Mali Destek Programı değerlendirme dönemi bu rapor hazırlanırken devam ettiği için destek almaya hak kazanan projeler bu raporda belirtilmemiştir.

Ek 3. TR41 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması
Şekil 30. TR41 Bölgesi Mekânsal Gelişme Şeması

Ek 4. Örtüaltı Üretimine Yönelik Verilen Destekler

A - Yatırım Aşamasında

Tarımsal Üretim Dair Düşük Faizli Yatırım ve İşletme Kredisi Kullanılmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, kontrollü örtüaltı üretme koşullarına sahip en az bir dekar büyüklüğündeki seralarda Örtüaltı Üretim Kayıt Altına Alınması Hakkında Yönetmelik'e uygun olarak yetiştiricilik yapan üreticilere Ziraat Bankası veya Tarım Kredi Kooperatiflerince %25-%50 arasında indirim yapılmak suretiyle kredi kullanılabilir. Kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi projesi çerçevesinde, alternatif enerji kaynakları (Jeotermal, Güneş enerjisi) kullanılarak yapılan sera projelerine belirli bir üst limite kadar %50 hibe desteği sağlanabilmektedir.

Maliye Bakanlığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü'nce yayımlanan 324 ve 335 sıra sayılı Milli Emlak Tebliğleri uyarınca teknolojik ve jeotermal sera yatırımı yapacak müteşebbislere; belirli kriterler çerçevesinde hazineye ait taşınmazların kullanma izni veya irtifak hakkı tesis edilebilmektedir. 25/2/2011 tarih ve 27857 sayılı Mera Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik hükümleri çerçevesinde; "Jeotermal kaynaklı teknolojik seralar için ihtiyaç duyulan yerlerin tahsis amacı değişikliği taleplerinde istenecek bilgi ve belgeler ile tahsis amacı değişikliği yapılabilmektedir. Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar çerçevesinde, seracılık yatırımlarında bölgelere göre değişen oranlarda teşvikler sağlanmaktadır.

B- Üretim Aşamasında

Örtüaltı Kayıt Sistemine Kayıt yaptıran üreticilerimiz TARSİM, Bombus arısı, Biyolojik ve Biyoteknolojik Mücadele desteklemelerinden, ayrıca sübvansiyonlu kredilerden faydalanabilmektedirler.

Mazot Desteği 4,00 TL/da, Gübre Desteği 5,00 TL/da, Toprak Analizi Desteği 2,5 TL/da, Örtüaltı İyi Tarım Desteği 100 TL/da,

Tarımsal Yayım ve Danışmanlık Desteği: 600 TL,

TARSİM (Sera Sigortası) Desteği: Poliçenin % 50'si,

Örtüaltı Bombus Arısı Desteği: Dekara en fazla 2 adet olmak üzere 60 TL/Koloni,

Örtüaltı Bitkisel Üretimde Biyolojik ve Biyoteknolojik Mücadele Desteği (paket toplamı 430 TL/dekar olacak şekilde) destekler mevcuttur.⁸

Ancak bu desteklerden faydalanabilmek için mevzuatta belirtilen şartlar sağlanmalıdır. Buna göre Örtüaltı Kayıt Sistemi (ÖKS)'ne kayıt edilmeyecek olan kişi ve araziler aşağıda belirtilmiştir.

ÖKS'ye kayıt edilmeyecek olan kişi ve araziler

MADDE 16 - (1) Örtüaltı Kayıt Sistemine dahil edilmeyecek kişi ve araziler şunlardır;

- a) Bu Yönetmeliğin 6 ncı ve 7 nci maddelerinde belirtilen şartları sağlamayanlar,
- b) Tapu tescil işlemleri tamamlanmış alanlarda keşif raporları ile yapılan başvurular,
- c) Kiralama ve/veya tahsis yoluyla kullanım hakkı alınmayan, 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 708 inci, 715 inci ve 999 uncu maddeleri, 6831 sayılı Orman Kanunu, 21/6/1987 tarihli ve 3402 sayılı Kadastro Kanununun 16 ncı maddesinin (B) bendi ve 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu hükümleri uyarınca, devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan ve kamu yararına olan taşınmaz mallar üzerinde yapılan örtüaltıtarımsal faaliyetler,
- ç) Kiralama ve/veya tahsis yoluyla kullanım hakkı alınmayan mülkiyeti kamulaştırılan araziler,
- d) Kira sözleşmesi olmayan, sahibi ölmüş ve mirasçıları bulunamayan araziler,
- e) Maliki ölmüş olmakla birlikte tapu kayıtlarında mirasçıları adına intikali yapılmamış araziler,

Örtüaltı Kayıt Sistemine kayıt edilemez.⁹

Buna göre, örtüaltı kayıt sistemi OSV Bölgesindeki çiftçiler ile yapılan görüşmelerde çok faydalı görülmemektedir. Zira çiftçilerin desteklerden faydalanmak için örtüaltı kayıt sistemine geçmeleri için öncelikle arazilerdeki mülkiyet sorunlarını çözmeleri gerekmektedir. Bu bölgeye

⁸ Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr/Konular/Bitkisel-Uretim/Tarla-Ve-Bahce-Bitkileri/Ortu-Alti-Yetistiricilik>

⁹ Kaynak: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140625-1.htm>

tapu-kadastronun girmemiş olması, arazilerin hala daha önce vefat eden önceki kuşaklar üzerinde görünmesine sebep olmaktadır. Arazi kullanımı ile mülkiyeti arasındaki uyumsuzluk nedeniyle ÖKS'ne dâhil olamayan çiftçiler devlet desteklerinden de faydalanamamaktadır.

Ek 5.Türkiye Toptancı Hal Listesi

Toptancı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
Adana Büyükşehir Belediyesi Vedat Dalokay Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1992	ADANA
Adana Büyükşehir Belediyesi Vedat Dalokay Toptancı Hali Kozan Şubesi	Belediye Hali	23.10.2012	ADANA
Adiyaman Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1982	ADİYAMAN
Kahta Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2007	ADİYAMAN
Afyon Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	20.09.2003	AFYONKARAHİSAR
Sandikli Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	22.06.2009	AFYONKARAHİSAR
Ağrı Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1987	AĞRI
Aksaray Belediyesi Hal Müdürlüğü	Belediye Hali	01.01.1984	AKSARAY
Amasya Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1958	AMASYA
Suluova Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	05.11.2009	AMASYA
Ankara Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1984	ANKARA
Ankara Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Polatlı Şubesi	Belediye Hali	18.08.2009	ANKARA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	30.07.1996	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Manavgat Şubesi	Belediye Hali	01.01.1983	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kahyalar Şubesi	Belediye Hali	01.01.1993	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Sahilkent Şubesi	Belediye Hali	01.01.1989	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Serik Şubesi	Belediye Hali	01.01.1971	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Turunçova Şubesi	Belediye Hali	01.01.1982	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Hasyurt Şubesi	Belediye Hali	01.01.1978	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Konaklı Şubesi	Belediye Hali	01.01.1988	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kumluca Şubesi	Belediye Hali	01.01.1974	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kinik Şubesi	Belediye Hali	01.01.1993	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Mavikent Şubesi	Belediye Hali	01.01.1974	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Beymelek Şubesi	Belediye Hali	01.01.1995	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Korkuteli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1968	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Beykonak Şubesi	Belediye Hali	01.01.1994	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Gazipaşa Şubesi	Belediye Hali	01.01.1980	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Payallar Şubesi	Belediye Hali	01.01.1992	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1983	ANTALYA

Toptancı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
Taşağil Şubesi			
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Alanya Şubesi	Belediye Hali	01.01.1950	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Yeşilköy Şubesi	Belediye Hali	01.01.1999	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Demre Şubesi	Belediye Hali	04.04.1975	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Ova Şubesi	Belediye Hali	01.01.1993	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Çandır Şubesi	Belediye Hali	01.10.2003	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Demirtaş Şubesi	Belediye Hali	20.04.1993	ANTALYA
Antalya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Elmali Şubesi	Belediye Hali	05.03.2007	ANTALYA
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kuyucak Şubesi	Belediye Hali	13.01.2010	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali İncirliova Şubesi	Belediye Hali	01.01.1894	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Nazilli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1966	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Atça Şubesi	Belediye Hali	01.01.1980	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1984	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Acarlar Şubesi	Belediye Hali	01.01.2007	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Salavatlı Şubesi	Belediye Hali	01.01.2004	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Söke Şubesi	Belediye Hali	01.01.1940	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Köşk Şubesi	Belediye Hali	01.01.1940	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Sultanhisar Şubesi	Belediye Hali	01.01.1975	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Umurlu Şubesi	Belediye Hali	01.01.1984	AYDIN
Aydın Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kuşadası Şubesi	Belediye Hali	01.01.1980	AYDIN
Özel Çine Ziraat Odası Toptancı Hali	Özel Hal	01.09.2009	AYDIN
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Bandırma Şubesi	Belediye Hali	20.05.1967	BALIKESİR
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Havran Şubesi	Belediye Hali	15.08.2005	BALIKESİR
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1991	BALIKESİR
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Edremit Şubesi	Belediye Hali	01.01.1960	BALIKESİR
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Burhaniye Şubesi	Belediye Hali	01.01.1998	BALIKESİR
Bartın Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	28.11.2005	BARTIN
Batman Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1987	BATMAN
Bingöl Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1998	BİNGÖL
Bitlis Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1982	BİTLİS

Toptancı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
Bolu Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1992	BOLU
Burdur Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	30.01.2005	BURDUR
Söğüt Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	09.09.2011	BURDUR
Bursa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali İnegöl Şubesi	Belediye Hali	01.03.1966	BURSA
Bursa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	09.06.2008	BURSA
Bursa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali İznik Şubesi	Belediye Hali	01.01.1985	BURSA
Bursa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Karacabey Şubesi	Belediye Hali	01.01.2005	BURSA
Bursa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Elbeyli Şubesi	Belediye Hali	15.11.2010	BURSA
Çanakkale Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1967	ÇANAKKALE
Bayramiç Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	13.05.2009	ÇANAKKALE
Biga Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	23.12.2011	ÇANAKKALE
Çorum Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1972	ÇORUM
Denizli Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	İşletme Yetkisi Devredilen Hal	01.01.2000	DENİZLİ
S.S. Diyarbakir Sebze Hali İşletme Kooperatifi Toptancı Hali	Özel Hal	25.04.2013	DİYARBAKIR
Düzce Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1999	DÜZCE
Edirne Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1975	EDİRNE
Keşan Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1991	EDİRNE
Kovancılar Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2003	ELAZIĞ
Karakoçan Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	28.12.2011	ELAZIĞ
Elazığ Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2009	ELAZIĞ
Erzincan Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1994	ERZİNCAN
Üzümlü Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	07.03.2013	ERZİNCAN
Erzurum Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1999	ERZURUM
Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1998	ESKİŞEHİR
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Gatem Toptancı Hali	Belediye Hali	01.06.1993	GAZİANTEP
Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Gatem Toptancı Hali Nizip Şubesi	Belediye Hali	01.01.1974	GAZİANTEP
Giresun Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	20.01.2003	GİRESUN
Yüksekova Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	07.01.2008	HAKKARİ
Hatay Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Reyhanlı Şubesi	Belediye Hali	01.01.1984	HATAY
Hatay Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1962	HATAY
Hatay Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Dört Yol Şubesi	Belediye Hali	01.01.1983	HATAY
Hatay Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali İskenderun Şubesi	Belediye Hali	01.01.1961	HATAY
Hatay Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kirikhan Şubesi	Belediye Hali	01.01.1985	HATAY
Isparta Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2005	ISPARTA
Eğirdir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1997	ISPARTA
İstanbul Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1945	İSTANBUL
Özel Bozkurtlar Toptancı Hali	Özel Hal	30.07.2002	İSTANBUL
Özel Mega Gıda Toptancı Hali	Özel Hal	31.12.2003	İSTANBUL

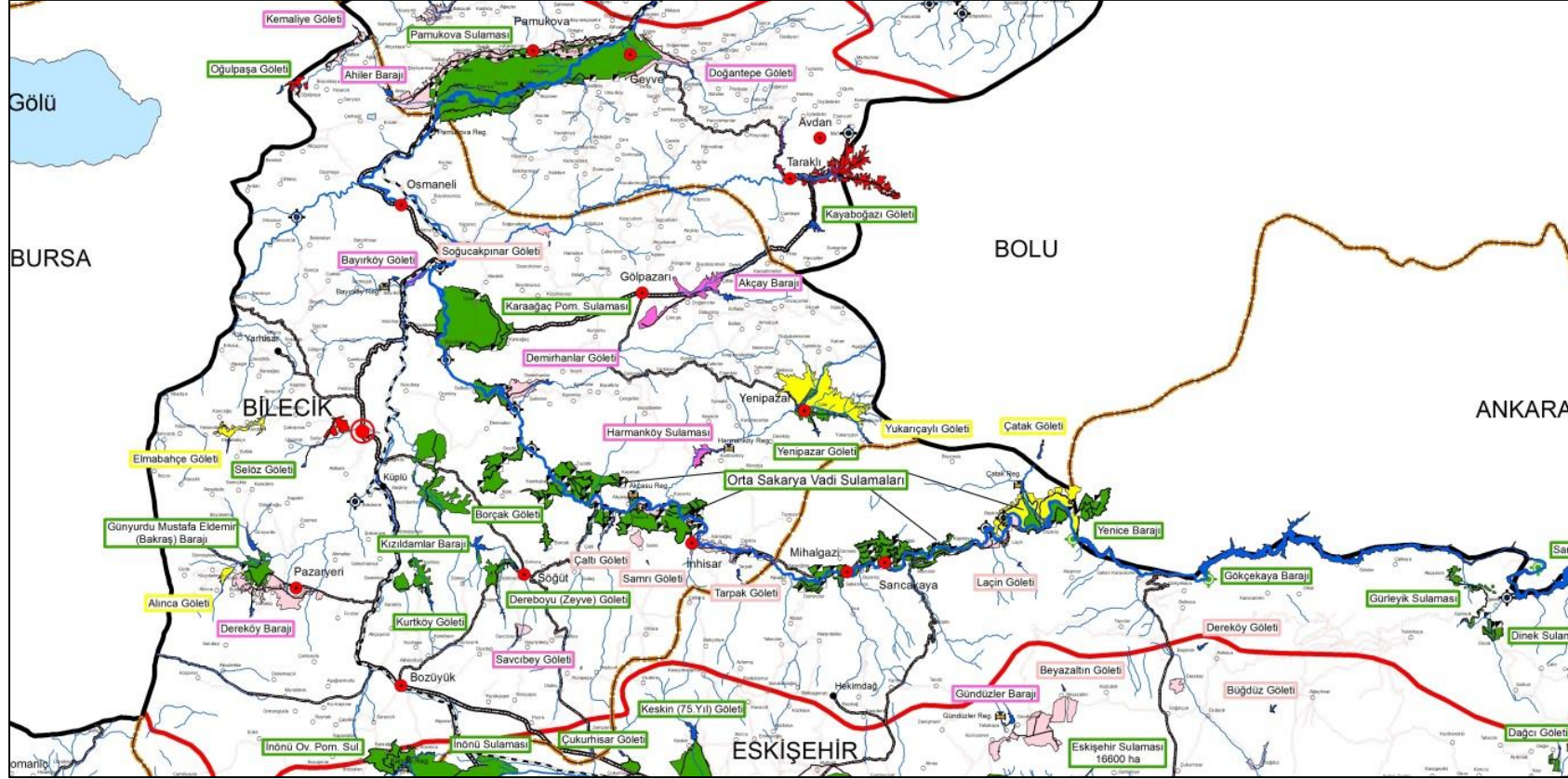
Toptancı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	05.05.1996	İZMİR
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Tire Şubesi	Belediye Hali	25.05.1970	İZMİR
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Ödemiş Şubesi	Belediye Hali	21.12.2011	İZMİR
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Selçuk Şubesi	Belediye Hali	01.01.1997	İZMİR
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Bergama Şubesi	Belediye Hali	17.04.1963	İZMİR
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Menemen Şubesi	Belediye Hali	12.05.2003	İZMİR
Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1955	KAHRAMAN MARAŞ
Karabük Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1981	KARABÜK
Karaman Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	17.05.2000	KARAMAN
Kars Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	13.06.2003	KARS
Kastamonu Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1999	KASTAMONU
Kayseri Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	06.12.2011	KAYSERİ
Kirikkale Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1960	KIRIKKALE
Kirikkale Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1960	KIRIKKALE
Kırşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	18.02.2011	KIRŞEHİR
Kilis Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1962	KİLİS
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1983	KOCAELİ
Konya Büyükşehir Belediyesi Adnan Menderes Toptancı Hali Ereğli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1967	KONYA
Konya Büyükşehir Belediyesi Adnan Menderes Toptancı Hali	Belediye Hali	01.05.1977	KONYA
Konya Büyükşehir Belediyesi Adnan Menderes Toptancı Hali Çumra Şubesi	Belediye Hali	01.01.2000	KONYA
Kütahya Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1963	KÜTAHYA
Malatya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	08.03.2009	MALATYA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Gölarmara Şubesi	Belediye Hali	01.01.1999	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.03.2008	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Alayehir Şubesi	Belediye Hali	01.01.1989	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Salihli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1963	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Turgutlu Şubesi	Belediye Hali	01.01.1960	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Akhisar Şubesi	Belediye Hali	18.04.2005	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Sarigöl Şubesi	Belediye Hali	28.09.2009	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kirkağaç Şubesi	Belediye Hali	01.01.2000	MANİSA
Manisa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Karakurt Şubesi	Belediye Hali	12.04.2007	MANİSA
Mardin Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Kiziltepe Şubesi	Belediye Hali	01.01.1982	MARDİN

Toplantı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
Mardin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali	Belediye Hali	01.01.1988	MARDİN
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Anamur Şubesi	Belediye Hali	01.01.1975	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Ören Şubesi	Belediye Hali	01.11.2004	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Tekeli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1998	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Erdemli Şubesi	Belediye Hali	01.01.1965	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Aydıncık Şubesi	Belediye Hali	01.01.1996	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Yenice Şubesi	Belediye Hali	11.06.2006	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hal	Belediye Hali	01.01.1992	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Mut Şubesi	Belediye Hali	24.05.2000	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Arkum Şubesi	Belediye Hali	11.10.2000	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Tarsus Şubesi	Belediye Hali	01.01.1987	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Bozyazı Şubesi	Belediye Hali	01.01.1996	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Silifke Şubesi	Belediye Hali	01.01.1976	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Tekmen Şubesi	Belediye Hali	01.01.1994	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Çarıklar Şubesi	Belediye Hali	01.01.1994	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Akdeniz Şubesi	Belediye Hali	07.12.2000	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Kocahasanlı Şubesi	Belediye Hali	01.01.1991	MERSİN(İÇE L)
Mersin Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Atayurt Şubesi	Belediye Hali	17.04.1997	MERSİN(İÇE L)
Muğla Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali (Karadere)	Belediye Hali	07.03.2007	MUĞLA
Muğla Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali (Eşen)	Belediye Hali	31.07.2007	MUĞLA
Muğla Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali (Ortaca)	Belediye Hali	26.11.1996	MUĞLA
Muğla Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali (Kumluova)	Belediye Hali	31.01.2007	MUĞLA
Muğla Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali (Karaçulha)	Belediye Hali	01.01.2012	MUĞLA
Nevşehir Belediyesi Toplantı Hali	Belediye Hali	24.09.2013	NEVŞEHİR
Niğde Belediyesi Toplantı Hali	Belediye Hali	01.01.2010	NİĞDE
Ordu Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Fatsa Şubesi	Belediye Hali	30.09.2006	ORDU
Ordu Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali	Belediye Hali	15.09.2005	ORDU
Ordu Büyükşehir Belediyesi Toplantı Hali Ünye Şubesi	Belediye Hali	12.05.2005	ORDU

Toptancı Hal Adı	Türü	Faaliyete Başlama Tarihi	İL
Osmaniye Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	21.12.2011	OSMANİYE
Kadirli Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1976	OSMANİYE
Rize Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1998	RİZE
Sakarya Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	15.01.1988	SAKARYA
Samsun Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Çarşamba Şubesi	Belediye Hali	01.01.2006	SAMSUN
Samsun B. Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	31.12.2007	SAMSUN
Samsun Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Bafra Şubesi	Belediye Hali	01.01.1987	SAMSUN
Siirt Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2002	SİİRT
Sivas Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.02.1987	SİVAS
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1959	ŞANLIURFA
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Siverek Şubesi	Belediye Hali	01.01.1959	ŞANLIURFA
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Viranşehir Şubesi	Belediye Hali	01.01.2003	ŞANLIURFA
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Suruç Şubesi	Belediye Hali	30.12.2011	ŞANLIURFA
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Birecik Şubesi	Belediye Hali	05.08.1984	ŞANLIURFA
Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Ceylanpınar Şubesi	Belediye Hali	01.01.1985	ŞANLIURFA
Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali (Çorlu)	Belediye Hali	01.01.1991	TEKİRDAĞ
Emirseyit Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	20.12.2011	TOKAT
Niksar Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1965	TOKAT
Tokat Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1972	TOKAT
Güryıldız Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.2003	TOKAT
Kat Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1999	TOKAT
Büyükyıldız Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	04.01.2010	TOKAT
Pazar Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1958	TOKAT
Erbaa Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1999	TOKAT
Üzümören Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1998	TOKAT
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	26.05.1988	TRABZON
Trabzon Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali Akçaabat Şubesi	Belediye Hali	20.10.2010	TRABZON
Uşak Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	21.11.2001	UŞAK
Van Büyükşehir Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1991	VAN
Yalova Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	01.01.1996	YALOVA
Zonguldak Belediyesi Toptancı Hali	Belediye Hali	10.09.2002	ZONGULDA K

Kaynak: <http://www.hal.gov.tr/Sayfalar/Toptanci-Halleri.aspx>

Ek 6.Orta Sakarya Vadisi Haritası
Şekil 31.Orta Sakarya Vadisi

Kaynak: Devlet Su İşleri 3. Bölge Vaziyet Haritası, Nisan 2014.

Ek 7. İlçe Raporları